Tarihî Roman

Erkek Kızlar

Reşad Ekrem Koçu

DK DOĞAN KİTAP

4. Baskı

Doğan Kitapçılık'tan çıkan Reşad Ekrem Koçu kitapları

1 Dağ Padişahları
2 Erkek Kızlar
3 Forsa Halil
4 Kabakçı Mustafa
5 Patrona Halil
6 Esircibaşı
7 Kösem Sultan (I. cilt)
8 Kösem Sultan (II. cilt)
9 Fatih Sultan Mehmed
10 Osmanlı Padişahları
11 Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri
12 Aşk Yolunda İstanbul'da Neler Olmuş
13 Kızlarağasının Piçi
14 Tarihte İstanbul Esnafı
15 Tarihimizde Garip Vakalar
16 Cevahirli Hanımsultan
17 Osmanlı Tarihinin Panoraması
18 Hatice Sultan ile Ressam Melling
19 Yeniçeriler
20 Topkapı Sarayı

ERKEK KIZLAR

Yazan: Reşad Ekrem KOÇU
Yayına hazırlayan: Reha ÇAMUROĞLU

Yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ
1. baskı / Koçu Yayınları, 1962
2. baskı / nisan 2001
4. baskı / kasım 2004 / ISBN 975-6719-95-8

Kapak tasarımı: DPN Design
Resimleyen: Dağıstan ÇETİNKAYA
Baskı: Şefik Matbaası / Marmara Sanayi Sitesi
M Blok No: 291 İkitelli - İSTANBUL

Doğan Kitapçılık AŞ Hürriyet Medya Towers, 34544 Güneşli-İSTANBUL
Tel. (212) 677 06 20 - 677 07 39 Faks (212) 677 07 49
www.dogankitap.com.tr

Erkek Kızlar

Reşad Ekrem Koçu | **2**

Reşad Ekrem Koçu

Reşad Ekrem Koçu, 1905 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Ekrem Reşad Bey (1877-1933), İstanbul Şehremaneti muhasebecilerinden Abdullah Reşad Bey ile Osman Paşa kızı Melek Hanım'ın oğluydu. Ekrem Reşad Bey, İstanbul'da yayımlanan *Tarih, Malûmat, Ceride-i Havadis* gazetelerinde çalıştı, daha sonra Konya Sanayi Mektebi müdürlüğüne atandı ve Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar bu görevde kaldı. Bu yıllarda *Babalık* gazetesinde de görev yaptı. Konya'dan ayrılıp İstanbul'a dönünce 1925 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin memleket haberleri servisinin başına getirildi ve hayatının sonuna kadar bu görevde bulundu.

Reşad Ekrem Koçu'nun yaşamında çok önemli bir yer tutan annesi Hacı Fatma Hanım ise Koçu'nun *Yangın Var* isimli eserinde yazdığı gibi "İtfaiyeli Bedri'nin Ayşe adında dünya güzeli bir ablası varmış; bu kız yine o bozgun muhacirlerinden ve Eski Zağra eşrafından Eminpaşazade Şevket Bey'in, gayetle mahremî uşağı Büklümüklü Mustafa ile evlendirilmiş" ki Reşad Ekrem Koçu'nun anası Hacı Fatma Hanım, Eski Zağralı Şevket Bey'in kızıdır.

1921'de Bursa Lisesi'ni bitiren Koçu, 1931'de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Burada yaşamı ve eserleri üzerinde önemli etkiye sahip olan Ahmed Refik

Altınay'ın önce öğrenciliğinde sonra da asistanlığında bulundu.

1933'te meşhur "Üniversite Reformu" birçok öğretim üyesiyle birlikte Altınay'ı da tasfiye edince hocasıyla birlikte üniversiteden ayrıldı.

Emekliliğine kadar Kuleli Askerî, Pertevniyal ve Vefa liselerinde tarih öğretmenliği yaptı. 6 temmuz 1975'te İstanbul'da öldü.

Reşad Ekrem Koçu birçok kitap ve henüz kapsamlı bir dökümü dahi çıkarılmamış olan yüzlerce makale yazdı. Bunlar arasında hemen akla gelenler *Kızlarağasının Piçi* (1933), *Hatice Sultan ve Ressam Melling* (1934), *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri* (1947), *Tarihimizde Garip Vakalar* (1952), *Osmanlı Padişahları* (1960), *Erkek Kızlar* (1962), *Dağ Padişahları* (1962), *Esircibaşı* (1962), *Forsa Halil* (1962), *Yeniçeriler* (1964), *Osmanlı Tarihinin Panoraması* (1964), *Fatih Sultan Mehmed* (1965), *Patrona Halil* (1967) ve *Kabakçı Mustafa*'dır (1968).

Bütün bu eserlerin yanı sıra, Koçu adı, genellikle, büyük bir yayıncılık ve yazarlık macerası olarak anılan *İstanbul Ansiklopedisi*'yle özdeşleştirilir. Büyük kısmını bizzat ve bazen de takma isimler alarak yazdığı, resimlediği, kaynak bulduğu bu başeserini bitirmesi maalesef mümkün olmamış, ansiklopedi "g" harfinin ortalarında maddî yetersizlikler nedeniyle durmuştur.

Koçu'nun Türk tarih yazınındaki yeri çok önemlidir. "Tarihi sevdiren adam" olarak anılan hocası Ahmed Refik Altınay'ın yolundan gitti, o yolu genişletti, olağanüstü ayrıntıları yakalayan dikkat ve titizliğiyle büyük bir "hikâye etme" başarısı elde etti.

Koçu için günlük yaşamın ayrıntılarına girmek önemlidir. Okur bu ayrıntılarda bazen geleneklerin ve göreneklerin bazen de deyimlerin ve atasözlerinin kökenleriyle buluşur. Sofra âdetleri, giyim kuşam tarzları başarıyla resmedilir. Koçu'nun okurları onun tiplerini izlerken şaşılacak derecede tanıdık oldukları bir dünyada

yolculuk ederler. Onun için insan önemlidir. Tarih, "insanın" hikâyesidir. Kahramanları, bütün çelişkileri, zaafları, iyilikleri ve kötülükleriyle resmedilir. Sağlam bir Osmanlı tarihi öğrenimi gördü, harikulade bir arşivciydi, yazdıklarını maalesef çoğu zaman kaynak göstermeden de olsa belgelere dayanarak yazdı. Bu belgeler hafiye raporlarından mahkeme kayıtlarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsar. Ama o esas olarak bir anlatıcıdır. Okurunun karşısına zaman zaman bir meddah edasıyla çıkar. Göz önünde "canlandırır". Koçu'nun anlattığı bir bahis kolayca unutulmaz. Unutulamaz. Koçu'da popüler zihniyetin "Tarih ezberlenen bir şeydir" anlayışı yine popüler bir üslupla darmadağın edilir. Çünkü Koçu'nun anlattıkları, okunduğunda, zaten adeta "ezberlenmiş" olur.

Doğan Kitapçılık, Osmanlı tarihine ilginin hak ettiği düzeye geldiği şu günlerde son tarih anlatıcılarımızdan biri olan Koçu'nun daha önce zaman zaman basılmış, büyük ilgi görmüş, fakat bugün okura ulaşamayan kitaplarını yeniden yayımlamaktan ve okurlarıyla buluşturmaktan gurur duyar.

İbrahim Voyvoda

İbrahim Voyvoda.

Kısmeti çıkmayan güzel kız

Vaka miladın 1634-1637 yılları arasında Bosna'da Kilissa ve Benaluka kasabaları ile o memleketin ulu dağlarında, dağların derbentlerinde, ormanlarında geçti. Amansız kanlı haydut İbrahim Voyvoda'nın hayatı, muhteşem taze bir gülün hoyrat kaba ellerde duygusuz ve merhametsizce yolunmasına benzer.

Facianın evvela dekorunu çizelim; o devrin çağdaşı büyük muharrir ve seyyah Evliya Çelebi, gezip dolaştığı o yerleri şöyle anlatır:

"Her taraf sarp taşlık, yolları dağlarda beller, boğazlardır. Yayanın bir saatte vardığı yere atlı iki saatte varamaz. Çıkarken gökyüzüne tırmanılır, inerken yedi kat yerin dibinde gayya deresine inilir. Çam ve sanavber ormanları vardır ki gün ortasında içleri gecedir; dağlar arasında mamur vadilerinde olan buğdayın başağı hünkâr sorgucu gibidir; bir buğday tanesi hurma çekirdeği kadardır denilse mübalağa olmaz; sulu ve tatlı kirazının bir tanesi ceviz kadar, sekiz dirhem gelir. Ayvasını, elmasını bunlara kıyas etmeli. Lahanası kazan kadar olur ama her yaprağı güllaçtan naziktir. Toprağına taşına bet bereket sinmiş memlekettir. Bir okka has beyaz ekmek bir bakır penese alınır; yağ, bal, kaymak ganimet olmuştur. Şehirlerinde halkının bir kısmı tüccar, bir kısmı gazi mü-

cahit, bir kısmı da kendini ilme vermiş molladır, kimi de kâtip ve şairdir. Ahmağı, gabisi yok; tez anlayışlı, akıl, zekâ, feraset sahipleridir. Köylüsü de böyledir. Çuha cepken, kopçalı sıkma potur, başlarına kalpak, ayaklarına kaba kundura giyerler; kadınları cümle edep ehli olup çuha ferace giyip beyaz tülbent yaşmak vururlar. Cümlesi boylu boslu, canlı hareketli güzel güzel insanlardır. Oğlanlarının yüzüne bakamazsın, gelin kız gibidir, hicabından dilber yüzleri gül gül olur; kızlarının ellerini ayaklarını görsen, oğlan eli ayağı gibi iri ve müşekkel, peçeli cilasun sanırsın. Söz sever, muhabbet severler. Kış, dağlarda bellerde, derbentlerde kar boran tipi yollarda kalmış yolculara 'Medet Allah medet!' diye feryat ettirirken hanedan saraylarında Hüseyin Baykara fasılları olur. Ama yiğitleri de vardır ki o meclisi muhabbetten kalkıp yollarda kalmış gariplerin imdadına koşarlar. Sofusu bal suyu, şahbaz dilaverleri nane rakısı içerler, ama bade ehli edep ehlidir, hüsün âşığıdır."

Bereketli vadilerinde mısırların bir adam boyunun üstünde yeşil cennet fıskıyeleri gibi fışkırdığı ve halkının huzur içinde yaşaması gereken bu güzel memlekette üç yıl sürecek ve nihayet son perdesi bir facia üzerine kapanacak olan İbrahim Voyvoda vakası şöyle başladı:

Topraklarının hududunu ve servetinin hesabını bilmeyen Kilissa kasabası âyanından Hüsrev Ağa'nın erkek evladı olmamıştı; biricik kızı Rebia Hatun'u, konuşmaya başladığı çağdan itibaren çiftliklerine, değirmenlerine, korularına, meralarına, mandıralarına, ağıllarına, nereye gittiyse daima yanında götürerek bir oğlan çocuğu gibi terbiye etmiş, yetiştirmişti.

Bosna Müslümanları kızlarını dokuz on yaşında örtü altına koyarlardı. Hüsrev Ağa da Rebia'yı dokuz yaşında örtü altına koymuştu, fakat öbür ağa kızlarından çok farklı, otuz örgüden fazla ve beline kadar inen saçları bir namaz bezinin altında toplanmış,

yüzüne de ak tülbentten bir nikap-yaşmak tutunmuştu, ferace giymemişti, oğlan gibi cepken potur giymiş, ayaklarında ya çizme ya kundura, belinde kuşak, silahlık, silahlığında çifte pala, çifte kubur tabanca, elinde kamçı, babasının yanında dolaşmaya devam etmişti. Hüsrev Ağa'nın kızının bu kıyafetine gözler o kadar alışmış ve o hanedanın iffet ve namusu o kadar sağlamdı ki günden güne gelişip serpilen Rebia Hatun'a kimse kötü bir nazar atmamıştı.

Kızlarını dokuz on yaşında örtü altına koyan Bosna Müslümanları onları on üç, on dört yaşında da kocaya verirlerdi. On altısına basıp da kısmeti çıkmamış olan kızlara evde kalmış nazarıyla bakarlardı. Rebia Hatun 1634 yılında on altı yaşına bastığı halde kısmeti çıkmamıştı.

Namusuna, iffetine toz kondurulamayan bu kızın bir özrü, kusuru mu vardı? Karun kadar zengin Hüsrev Ağa'nın tek vârisi çirkin miydi?

Elleri, ayakları büyük büyüktü, ama bütün Bosna kızları böyleydi, kaldı ki o büyük eller, büyük ayaklar kalem kalem parmaklarla şairlerin yüz göz sürüp öpmeye koklamaya aradığı eller, ayaklardı. Rebia Hatun kusursuz güzel, hatta bin güzel içinde bir taneydi. Delikanlıları imrendirecek tığ gibi bir vücut yapısı vardı. Yürüyüşü, edası, Kilissa'nın etrafını fırdolayı çevirmiş başları gökte dağlardaki vahşi ahular gibiydi; divan şairlerinin "servi revan" dediklerindendi. Mat beyaz bir ten üzerinde koyu kumral saçlı, koyu kumral kaşlı, gözleri ejderha kabuğu renginde; hele bir bakışı vardı, hem ümit verir hem titretirdi. Gülpembe dudaklı, biraz büyükçe ağzı dile geldiği zaman bülbül gibi şakırdı.

Bu kusursuz güzel kıza daima pür silah gezen, demir gülle topuğunu vura vura yürürken bastığı yerleri sarsan Bosna'nın dilaver civanları arasında bir kısmet çıkmamasına sebep, Rebia Hatun'un bir oğlan terbiyesiyle yetiştirilmiş olmasıydı.

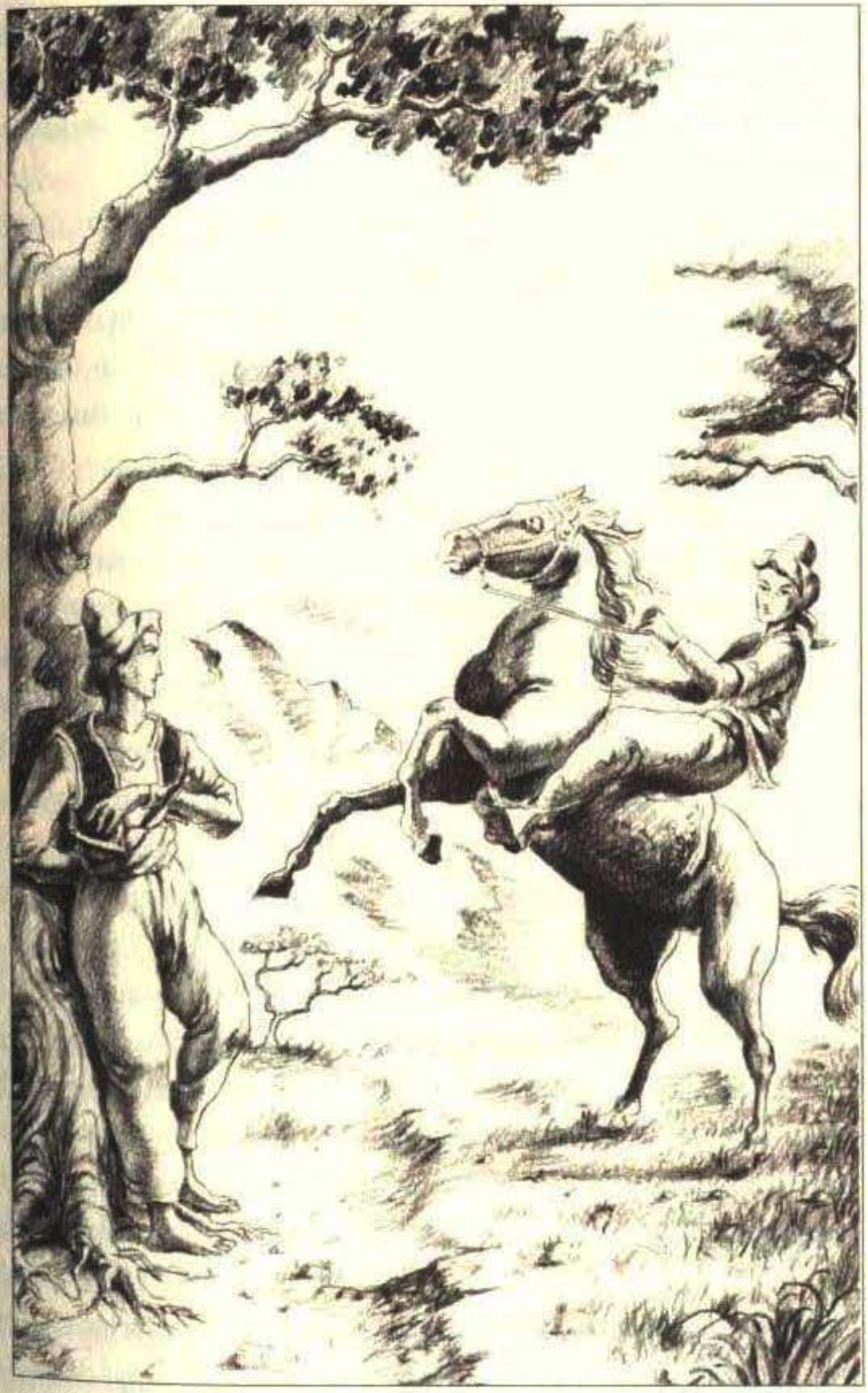
Değirmenci İbrahim ile Paşaoğlu Cafer Bey

Hesapsız bir servetin vârisi olan Hüsrev Ağa kızını oğulları için istemeye analar, babalar korkuyorlardı. Belinde çifte tabanca ve yatağan ve ayakları çizmeli, erkek kunduralı büyümüş olan Rebia Hatun, muhakkak ki kocası olacak delikanlının baskısı altına girmeyecekti. Ona koca olabilmek her yiğidin kârı değildi. Onun erkeği dağları tutmuş bir haydut olabilirdi.

Soy, sop ve servet bakımından dengi ailelerden bir talip çıkmayınca Hüsrev Ağa güzel kızını kendi kapısı halkından, uşaklarından, çobanlarından, ırgatlarından dilber bir genç seçip vermeyi düşündü. Bağrı açık bez gömlekli, kıl poturlu, yalınayağı yarım papuçlu uşak, ırgat deyip geçmemelidir; içlerinde kara bulut ardından doğan on beşinde ay gibi temiz süt emmiş ne güzeller vardır. Fakat Hüsrev Ağa böyle bir genci damat olarak seçse bile, kızına koca olarak teklif edemezdi; kızının gururuyla oynayamazdı. İşi kadere, Rebia'ın gönül kuşuna bıraktı, elbet ki bir gün kendi adamlarından, bir şahbazın zülüf dalına konacaktı. Hatta bir ara bu yolda bir dedikodu da çıktı. Rebia Hatun'un kendi değirmen ırgatlarından İbrahim adında güzellikte afeti devran ve pazı kuvvetinde merdi meydan bir delikanlıya gönül verdiği, ve bu pırpırı oğlanın da kızın aşk ateşine divane misali yandığı söylendi. Değirmen ırgadı ama:

"Yüzüne öygünemez anın gül ile yasemen,
Hem dahi öygünemez boyuna serv ile çınar!"

Bosna Valisi Salih Paşa'nın on dokuz yaşlarında Cafer Bey adında, güneşe "Ya doğ, ya doğayım!" diyen bir oğlu vardı. Akran ve emsali arasında silah kullanmada, ata binmede üstüne yiğit yoktu. Paşa babasıyla beraber Kilissalı Hüsrev Ağa'nın çiftliğini zi-

Değirmen ırgatı mı? Vali Paşa'nın oğlu mu?

yaretlerinde Rebia'yı görmüş, kız ile oğlan birbirlerini görür görmez abaları yakmışlardı. Aşk ateşi gönül evinin çatısını sarmış olan Cafer Bey, yüzünde hicap gülleri açarak derdini anasına açmış, fakat cahil kadın:

– O kız mal olsa, babasının Karun hazineleri varken, memleketlisinden kısmeti çıkardı. Bunca erkek arasında dağlarda dolaşan atlı ases gibi gelin istemem; gelin kız dediğin, kafes ardında ak zambak gibidir. Hem o kızın kendi adamlarından biriyle bir meselesi de varmış; tabanı yarık ırgat çoban artığı, paşa gelini olmaz! demişti.

Oğlunun gönül yarasına merhem koyacak yerde, dilini zağlı neşter yapıp Cafer Bey'in yarasını katmer katmer deşip açmıştı. Karısı tarafından doldurulan Salih Paşa da, "Olmaz!" demişti.

Akıl hocaları çoktur: "İnsan bir kızı bir görmekle âşık olmaz, buna aşk denmez, toy oğlan hevesi derler; başını bağlayıp, koynuna küffü dengi nigârı koydun mu Rebia'yı unutur" dediler ve Vali Paşa karısına Bosna zenginlerinden Hacı Sinan'ın kızını salık verdiler. "Cennet kaçkını huridir, on dördünde var yok; konak kapısını görücüler aşındırır. Anası, babası damadı seçemezler, ama Cafer Beyimiz için isteseniz o kız sizindir" dediler.

Öyle de oldu. Hacı Sinan hiç tereddüt etmeden kızını Salih Paşa'nın oğluna verdi. Söz kesildi, hatta nikâh kıyıldı. Kızın çeyizi kırk ceviz sandıkta, Vali Paşa da kırk kesenin ağzını açtı, düğün hazırlığına başladı. Nikâhta keramet vardır demişler. Cafer Bey'e de bir neşe ve şetaret geldi, her gün at sırtına düşüp, birkaç arkadaşı ve Paşalı kapıkullarından birkaç sadık bendesiyle ava çıkar oldu.

Düğüne üç gün kalmıştı. Paşazade bir gün avda Kilissa dağlarına kadar uzandı. Nasıl oldu bilinmez, bir ormanda, arkadaşlarından ve adamlarından ayrı düştü ve kayboldu.

Sarp yollar, adım başında bir uçurum. Yanındakiler şaşkın pe-

rişan, ormanda sabahladılar. Ne iz, ne nişan, ne ses... Yok, yok...

Gün doğarken ormandan bir oduncu çıktı geldi:

– Paşalı mısınız? diye sordu.

– Evet, dediler. Beyimizi kaybettik...

Oduncu gülümsedi:

– Varın paşa babasına selam söyleyin; o bey maşukası Rebia Hatun'a kaçtı.

– Bre medet olmaz... dediler.

– Olmuştur ki, beni size o bey gönderdi.

Oduncu, gözlerini hepsinin yüzünde ayrı ayrı gezdirerek ilave etti:

– Ne acep cilve ve nümayiştir ki şimdi o beyi ararsınız?.. Rebia Hatun'a Paşaoğlu'nun namesini getiren yine sizler değil misiniz ki, Hüsrev Ağa kızı o name üzerine, beyi beklemiş ve almış gitmiştir?..

Bosnalı eşraf ve âyan oğulları ile Cafer Bey'in Paşalıları bu sefer birbirlerine şüpheli bakıştılar. Bosnalılar:

– Yok, dediler, biz şu kadar kuşak beyoğlu beyleriz, çöpçatanlık bize düşmez...

Atlandılar çekip gittiler. Paşalılar düşündüler, konuştular:

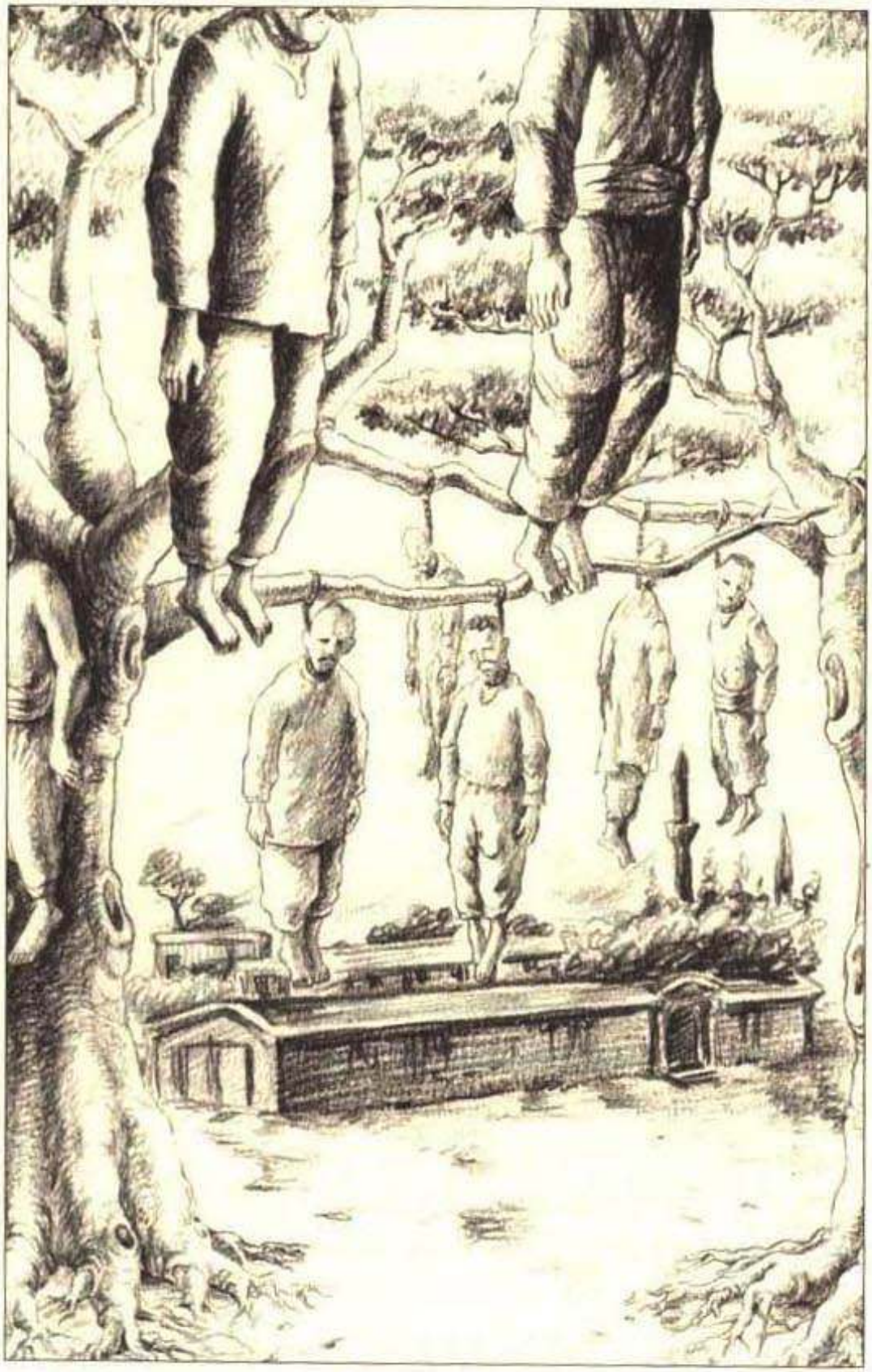
– Bize düşen nedir?

– Başımızı alıp gözümüzün gördüğü yere gitmektir. Paşa kapısına dönersek ip, satır, kazık bizim içindir.

Onlar da öyle yaptılar...

Kilissa faciası

Oğlunun Kilissalı Hüsrev Ağa kızı Rebia Hatun tarafından dağa kaldırıldığını Bosnalı eşraf oğullarından öğrenen Vali Salih Paşa gazap ateşiyle parladı. Evvela oğlunun maşukasına yazdığı

Hüsrev Ağa hanedanından kırk erkek Kilissa sokaklarında keyfî bir emirle asıldılar.

mektubu götüren haini bulup layık olduğu cezasını vermek istedi, fakat Cafer Bey'le ava giden Paşalılardan hiçbiri dönmemişti.

Eyaletinin bütün sancakbeylerine emirnameler yazıp yolladı, askerleriyle Hüsrev Ağa kızını takip edip yakalayacaklardı, kendisi de bütün kapıkulu askeriyle Kilissa dağlarının yolunu tuttu. Ulu çam ormanları içinde amansız takip bir ay sürdü. Türlü mihnetler çekildi, fakat nihayet bir akşam, alacakaranlıkta Rebia Hatun kafilesini bir derbendin içinde sarmaya muvaffak oldular. Babasından kaçıp gelen Paşaoğlu'nu dağa kaldıran kızın yanında ancak sekiz on kişi vardı, koca bir vilayet askeriyle akşamın alacakaranlığından sabahın alaca aydınlığına kadar çarpıştılar. Derbendin iki yanı ormandı, dağlar taşlar tüfek sesleriyle inledi ve gün kanlı bir sahne üzerine doğdu.

Ağaç diplerinde, kaya kovuklarında siperlenirken vurulmuş yedi ceset buldular. Bunların arasında bir ulu çamın dibinde Salih Paşa'nın güzel oğlu Cafer Bey yatıyordu. Babasının askerleri tarafından şehit edilmişti.

Hüsrev Ağa kullarından bir genci de ağır yaralı buldular, güçlükle konuşan bu delikanlıyı Salih Paşa bizzat sorguya çekti:

– Rebia Hatun baskının başında ağır yaralandı...

– ...

– Canı ramak halinde kaldı...

– ...

– Değirmenci İbrahim atlandırıp kaçırdı...

– ...

– Cafer Bey "Kız öldü, bana can gerekmez" dedi...

– ...

– "Kanıma anam babam girer" dedi. Vücudunu hedef etti, şehit oldu...

– ...

– Hatunumuzun Değirmenci İbrahim'e "Beni dağ başında göm, kabrime nişan koyma" dediğini dahi işittim...

– ...

Vali Paşa'nın gözünü kan bürümüştü, işaret etti, ağır yaralı delikanlıyı yerden kaldırıp bir ağacın dalına astılar. Bu hüküm vahşi bir intikamın başlangıcı oldu.

Evvela o kanlı derbentten İstanbul'a bir mektup yazdı ve hemen yola çıkardı. Vezirlik şeref ve namusunu ayağı altına alıp bir masuma kara çalmıştı:

"Kilissa eşrafından Hüsrev Ağa dinine, devletine ve padişahına ihanet etmişti. İspolet Kalesi'ndeki Venedik generaliyle gizli muhabere vasıtası bir casusu yakalanmıştı; bir ormanda yapılan takip ve müsademe neticesinde ağır yaralı olarak ele geçen bu casusun itirafına göre, Hüsrev Ağa Kilissa ve Benaluka kalelerini Venediklilere satmıştı. Kendisinin zaten İslam olduğundan şüphe ediliyordu, zira kızını kefere kızları gibi erkek esvabı giydirip erkekler arasında dolaştıran bir rezil adamdı. Hainin casusunu asmış, vakit kaybetmeden Hüsrev Ağa'yı tedip için Kilissa üzerinde gidiyordu. Karun hazinelerine sahip olan Hüsrev Ağa'nın bütün emlakini ve hazinelerini devlet ve padişah adına müsadere edecekti."

Kilissa kasabası fırdolayı başları gökte dağlarla çevrilmişti. Kendi kalesi de bir kaya yığını üstünde burçları dağ başlarıyla boy ölçüşmekteydi. Evleri ahşap, damları kiremitsiz tahta kalas, bahçeleri havuzlu, fıskıyeli, çardaklı; sokakları kaba taş döşeli, temiz, şirin bir kasabaydı. En güzel, en büyük konağı da Hüsrev Ağa Konağı'ydı.

Vali Salih Paşa bu kasabaya dağlardan bir çığ gibi indi. Hüsrev Ağa Konağı'na varıp bastı. Ağa ile konağın harem ve selamlık halkı neye uğradıklarını anlayamadılar. Hüsrev Ağa'yı, kardeşini, kardeşinin üç yiğit oğlunu Hüsrev Ağa'nın kâhyasını, kâhyanın iki taze civan oğlunu bu hanedanın sadık bendegânından, genç ve ihti-

yar ayırt etmeden tam kırk nefer erkeği mahkemesiz, sorgusuz kasaba sokaklarındaki çınar ağaçlarına astırdı. Kilissa dehşet içinde kaldı. Sancakbeyi, kasaba kadısı şaşırdılar. Paşalının, "Yanına varmayın ve zinhar ağzınızı açmayın, intikam ateşiyle mecnundur, vallah sizi dahi berdar eyler" demesi üzerine bir şey sormadılar.

Hüsrev Ağa ile kardeşinin bütün emlaki, konakları, eşyaları, paraları, mücevherleri müsadere edildi. Kadınlar üstlerindeki esvaplarla sokak ortasında kaldı. Korkusundan kimse kapısını açıp içeri alamadı; bir tas çorba, bir dilim ekmek veremedi. Kulaklarından küpeleri, boyunlarından incileri, altınları, bileklerinden bilezikleri ve parmaklarından yüzükleri hoyratça çekilip alınan elli can yalınayak, kimi başına bir örtü çekip atamamış, yaya olarak dağ yoluna düştüler; civar köylere, kasabalara, bir lokma ekmek için el açmaya gidiyorlardı. Facianın ikinci perdesi de o dağ yollarında oynandı. Salih Paşa bu kadın kafilesinin ardından azgın aç sarıcalarını gönderdi; sarıca o devirde paşa kapılarındaki başıbozuk askerlere verilen isimdir; ırz, namus, merhamet bilmez, alınlarına cehennemlik şaki damgası vurulmuş, yılan zehiri gibi bekâr uşaklardı.

Kan davası

Kilissalı Hüsrev Ağa hanedanının imhasından bir ay kadar sonraydı. Benaluka dağlarında İbrahim Voyvoda adında bir haydut türedi. Evvela bir derbentte vilayet merkezi olan Bosnasarayı şehrine gitmekte olan bir kervanı vurdu. 110 kişi olan kervan halkını ağaçlara bağlattı, içlerinden on kadar delikanlıyı anadan doğma soyarak adamlarıyla beraber kurduğu bir işret sofrasının karşısında köçek oğlanı gibi oynattı; kör kütük sarhoş olduktan sonra da bir ihtiyar deveci müstesna kervan halkının hepsini kesti ve o ih-

tiyar devecinin eline bir mektup verdi. Haydutlardan biri de:

– Var git ağamızın bu namesini Bosna valisi olan zalime ver ve burada ne ki gördünse anlat! dedi.

Müthiş haydudun deveciyle gönderdiği mektup şöyleydi:

"Hüsrev Ağa Hanedanı'ndan Kilissa sokaklarında bigünah olarak astığın kırk nefer masumun her birine karşılık yüz cana kıymak için ahdettim. 4 000 can eder, bu gün 109'unu kestim, 3 891 kişi kaldı. Mertsen vilayetin askerini topla, olduğum dağlara gel göreyim, kavuğunla kürkünle seni köçek oğlanı gibi oynatıp sonra kazığa vurmaya ahdim vardır. İmza: Bendeyi Hüsrev Ağa İbrahim Voyvoda."

Kervan baskını Bosnasarayı'nda bir dehşet uyandırdı. Vali Paşa'nın aleyhine bir kaynaşma başladı:

– Oğlunu kendi askeri şehit etti...

– Oğlanın da Hüsrev Ağa kızının da kanlarına giren Paşa'dır...

– Kilissa'da ettiği zulmü Hülagü kâfiri etmemiştir...

– Hüsrev Ağa hâşâ ki Venedikli hizmetinde ola, dini bütün kimse olup padişahımıza sadakat üzereydi, casus hikâyesi bühtandır...

– Devlet zulümle payidar olmaz...

– Yalan ile hükûmet olmaz...

– Bu fesada yol açıp padişahımıza ihanette olan Paşa'dır...

– Ya ehli ırz hatunlar ardından sarıca eşkıyasını salmak ne manadır?..

– Benaluka yolunda olan şenaat bir tarihte bir yerde olmamıştır...

– Vilayetimize kâbusî bela çöktü...

– İbrahim Voyvoda'nın zuhuru gazabı ilahî eseridir...

– Ama o dahi bigünahı keser...

– Salih Paşa gibi zalimin zamanında dağdaki hayduttan adalet mi beklenir?..

Vali Salih Paşa deveciyi bizzat sorguya çekti. Adam kervan faciasını bütün tafsilatıyla anlattı. Çırılçıplak soyulup oynatılan gençler "Kuşça canımıza kıymayın" diye eşkıya pençesinde çırpınıp yalvarmışlar, İbrahim Voyvoda'nın adamları acımamışlar, keyifleri tamam olunca onları da boğazlamışlar. Bütün cesetleri yol kenarındaki ağaçlara ayaklarından baş aşağı asmışlar. Deveci:

– Meydanda gördüğüm yüzden fazla şakiydi... Her biri dev heyet dağlı yiğitlerdir. Birbirini Haso, Ramo, Memo, İbo diye çağırırlar... Ama İbrahim Voyvoda'nın yüzünü görmedim, yüzünde nikap vardı, hem dahi kendisi asla kelam etmezdi, adamlarına işaretle emir verirdi... diye anlattı.

Kervan vakasından bir hafta geçmişti, bir gün Bosnasarayı'nda Mevlevîhane Mesiresi'ne giden âyandan Sarı Zülfikâr Ağa'nın oğlu Ramazan Çelebi orada kayboldu. Yirmi yaşlarında güneş pençesi yiğitti. Esvabını, çamaşırlarını nehir kenarında sazlar arasında buldular. Evvela tenhada soyundu, nehre girdi, balçığa saplanıp boğuldu zannedildi. Fakat üç gün sonra delikanlının çıplak cesedi Mevlevîhane Mesiresi'ndeki koruda bir ağacın dalında ayaklarından asılmış sallanıyordu. Kesik başı da ağacın dibine bırakılmıştı, ağaca da çiviyle bir yafta asılmıştı:

"Ahdeyledim, valiyi zalimi tutup bana teslim etmedikçe Hüsrev Ağa kızı Rebia Hatun'un her saçı teli için dahi Bosnalıdan bir taze civan yiğit keseyim. İmza: Bendeyi Hüsrev Ağa İbrahim Voyvoda."

Şehir üzerine sanki bir kara bulut çöktü. Büyükler Zülfikâr Ağa'nın konağında toplandılar:

– Halimizi padişahımıza arz edelim...

– Paşa'yı tutup İbrahim Voyvoda'ya teslim edelim...

– Ne edersek edelim ama böyle elimiz böğrümüzde durmayalım... dediler.

Vali Salih Paşa bu toplantıyı ve konuşulanları öğrendi. Konak-

larda, evlerde bütün toplantıları yasak etti. Hanlara, hamamlara, kahvehanelere casuslar koydu. İstanbul yolunu tutturdu, kuş uçurtmadı.

Fakat on gün sonra Bosna'ya elinde İbrahim Voyvoda'nın namesiyle bir deveci daha geldi; müthiş haydut ikinci kervanı vurmuştu ve bu sefer 204 kişi kesmiş, kurbanlarını da hesap pusulasından düşmüştü: "3 687 kişi kaldı ki, ahdim tamam ola" diyordu.

Paşa, halkla temas edip ortalığı büsbütün dehşete vermemesi için deveciyi zindana attırdı, ama vaka yine şüyu buldu; Bosna âyanı el altından sözleşip yasağa rağmen toplandılar, Paşa'ya gittiler:

– Sultanım, böyle durmak, oturmak olmaz, bu şakiye karşı varmak gerek; sen tuğlarını bayrağını çek yürü cümlemiz seninle İbrahim Voyvoda'ya karşı varalım. Devlet ırzı ayağa düşmez! dediler.

Onlar paşa sarayında toplantı halindeyken yeni bir haber geldi. Güzel kızını Paşa'nın oğlu Cafer Bey'e vermiş olan Hacı Sinan'ın çiftliği basılmış, 70 kişi öldürülüp bütün çiftlik binaları ateşe verilmişti, bir ağaçta İbrahim Voyvoda imzasıyla yine bir hesap pusulası bulunmuştu: "3 617 kişi kaldı."

Müthiş haydut cinayetlerinin çetelesini, muhasebe defterini tutuyordu ve kadın çocuk ayırt etmeden eline geçeni kesiyordu.

İbrahim Voyvoda

Hacı Sinan Çiftliği baskınından sonra Bosna vilayeti öylesine yılgınlığa uğradı ki köyler, çiftlikler, değirmenler, ağıllar, mandıralar boşaldı; buralardan kaçanlar kasaba ve şehirlere doldu; kasaba, şehir dışına çıkılamaz oldu.

"İbrahim Voyvoda falan yolda görülmüş" diyorlardı, ertesi gün dört konak ötede bir değirmeni yakıyordu.

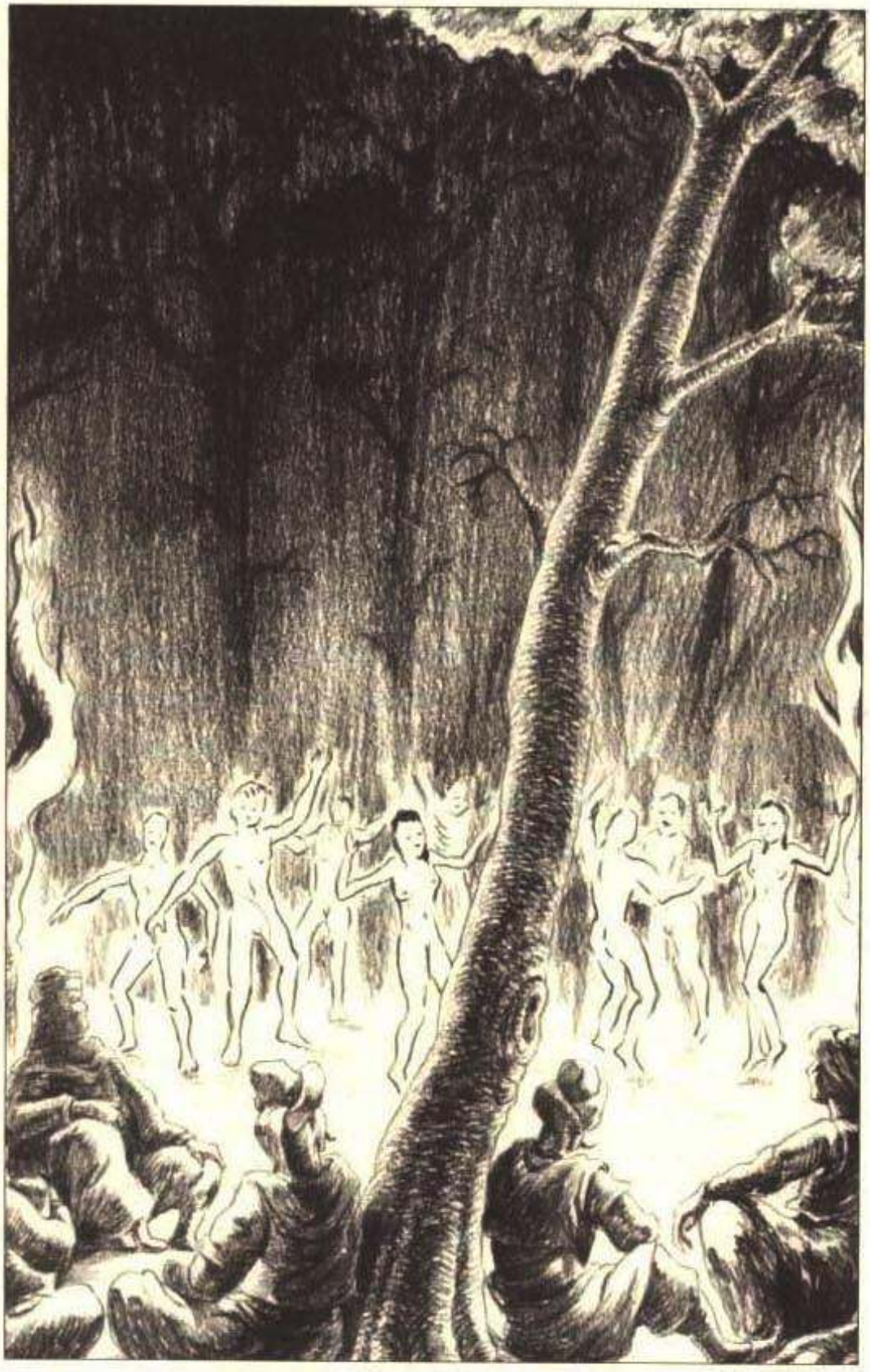
Bu dehşet üç yıl sürdü. Kışlar ortalığa azıcık sükûnet veriyordu.

Salih Paşa 1637 baharında kapıkulu askeriyle ikinci defa olarak Kilissa'ya gitti. Oradan İbrahim Voyvoda'ya karşı kesin, amansız takip ve tenkil hareketine başlayacaktı.

Hüsrev Ağa Konağı boş, kapıları mühürlü, üç yıldan beri bir uğursuzluk anıtı gibi duruyordu; yol kesip veya menzil basıp yakaladığı kimseleri amansızca kesen, kızları oğlanları çırılçıplak soyduktan sonra kurduğu işret sofrasında çengi ve köçek gibi oynatan ve insan şekil ve suretindeki canavarlarının nefis hırslarını da tatminden sonra o mazlumları da boğazlatan ve vahşi bir pervasızlıkla "Daha şu kadar bin cana kıyacağım" diye kâğıtlar yazıp Hüsrev Ağa'nın bendesi olduğunu iftiharla ilan eden İbrahim Voyvoda, Kilissa halkına sanki bu kapıları mühürlü konağın içindeymiş gibi geliyordu; önünden, o tarafa bakmadan, koşa koşa geçiyorlardı.

Vali Paşa mahremi olan birkaç bendesiyle sancakbeyi konağına indi: kapıkulu halkının ağaları ve beraberinde gelen âyan ve eşrafı da mühürleri sökülen Hüsrev Ağa Konağı'na yerleşti. Yerleştiler ama hepsinin de içinde bir korku, vahşet vardı. Beyler, ağalar, asker, uşaklar, odalarda sekizer onar can olarak ve soyunmadan pür silah yattılar, kalktılar.

Haydut hakkında kimse kesin bir şey bilmiyordu. Kimi, "Hüsrev Ağa kızı Rebia Hatun'a âşık olup Paşalılar kurşunuyla vurulan maşukasını dağ başına gömen Değirmenci İbrahim adındaki yiğittir" diyordu. Kimi de Vali Salih Paşa'nın Hüsrev Ağa hanedanını imha ettiği gün Paşalıların elinden nasılsa kaçıp kurtulmuş Köse İbrahim olacağını söylüyordu. Hüsrev Ağa'nın mahremi ulakbaşısı, gözünü mızraktan sakınmaz, merhamet, aman bilmez bir Tatar'dı; Tatarların kini de meşhurdur.

Kızları ve oğlanları ormanda çırılçıplak oynatıyorlar ve sonra kesiyorlardı.

İbrahim Voyvoda kervan çevirdiği veya menzil bastığında, yaptıklarını görüp anlatması için bir kişinin canını daima bağışlıyordu, bunlar haydudu hep aynı şeklide tarif ediyordu:

Uzun boylu, pençeli ve koca ayaklı bir genç adamdır. Yüzünü kara bir peçeyle kapamaktadır; karaca karaca gözleri vardır ki bilhassa işret ettikten sonra o gözlere bakılmaz, avını görmüş aç kurt, kaplan gözüne benzer ve bunca mazlumu hep işret ettikten sonra boğazlatmıştır, fakat başlar kesilirken kendisi seyretmez. Asla konuşmaz, o işaret eder, yanındaki talimli adamları konuşur. Başında kuzu derisi kara kalpak, ayağında kara Frenk çizmesi, poturu, kuşağı, cepkeni, mintanı, gömleği hep karadır, görenlerin yüreğine kara taş gibi kasvet ve dehşet çöker.

Anadan doğma üryan edip cebren ve kahren oynattığı delikanlılara, "Hüsrev Ağa kızının özrü neydi ki kısmeti çıkmadı?" diye sual ederler; canı korkusundan oğlanın dili tutulur, "O kızın özrü yoktu" der. "Yalandır! O hanım babası ırgatlarından Değirmenci İbrahim denilen civanla yatar kalkar fahişeydi" derler; oğlan "Bilmem" dese, yahut cevap vermese, " O hanım kıl kadar kusursuz bir duhteri pakize ve hem dahi karda leke vardır, onda yok ismet ve iffet sahibiydi" derler. Bir saat zaman işret edip Voyvoda birkaç adamını alır, atlanır gider; o gidince kalanlar meclisi şeytanî kurarlar, mazlumlara dilediklerini yapıp seher vakti olunca boğazlarlar. Eşkıyadan biri bir delikanlıya sahip çıkıp halas etmeyi murat etse onun dahi başını alırlar.

Çete için de "Yüz şakidir, yok beş yüzdür, binden fazladır, İspolet Kalesi'ndeki Venedik generali Voyvoda'ya 3 000 asker vermiştir" deniliyordu.

Kilissa'ya gelen Salih Paşa, sarp dağlarda, uçsuz bucaksız meşe ve çam ormanlarında İbrahim Voyvoda'nın üzerine yürümeden haydudun izini tespit etmeye mecburdu; bir iz tespit edilmeden

harekete geçilirse, asker bir hafta içinde öylesine yorulacaktı ki benim diyen yiğit adım atamayacaktı.

Paşa bu işe fedakâr bendelerinden Şakir Ağa adında bir genci memur etti. Şakir Ağa bir Bektaşî fukarası seyyah derviş kıyafetiyle Kilissa'dan Benaluka'ya doğru yola çıktı. Benaluka dağlarındaki Bektaşî tekkesine giderek, oradaki canların ağzından bir şeyler kapmaya çalışacaktı. Şunu kaydetmelidir ki Voyvoda yalnız Bektaşî babaları ile dervişlerine dokunmuyordu.

Casustan on gün haber alınamadı, onuncu günü bütün Kilissa halkı dehşet içinde kaldı:

Şakir Ağa'nın çırılçıplak başsız cesedi, Hüsrev Ağa Konağı'nın kapısı önündeki çınar ağacına ayaklarından baş aşağı asılmıştı, kesik başı da sakalından yanındaki dalda sallanıyordu.

Salih Paşa'ya haber verdiklerinde vali buz gibi ter döktü. İbrahim Voyvoda'yı, yüzünde kara nikabı ve tepeden tırnağa karalar içinde karşısına dikilmiş sandı.

İhbar, takip, tenkil

Şakir Ağa vakası meydana koydu ki, İbrahim Voyvoda'nın da Paşalılar arasında casusları ve Kilissa kasabasında elleri vardı.

Hüsrev Ağa Konağı'nın kapı nöbetçileri, yatsı namazından sonra konağın avlu kapılarını kapayarak, sabaha kadar kapı nöbetini içeride tuttukları için cesedin nasıl getirildiğini ve asıldığını göremezlerdi. Ayak sesi, fısıltı, konuşma, en küçük bir gürültü işitmemişlerdi. Kasaba kapıları da yatsıda kapanırdı, o kapıların nöbetçileri:

– Giren çıkan olduğu yok, Malkoçbey Hamamı için kasaba yanındaki ormandan bir at katarı kütük ve çalı geldi. Ceset, çalıların arasına sokulmuş olabilir... dediler

Malkoçbey Hamamı, Hüsrev Ağa Konağı'nın yakınındaydı. Hamamcı ağa:

– Ben, kütük ve çalı sipariş etmedim, uşaklar "Bir at katarı geldi, oduncular indirir" dediler. Onlara sordum; "Fırsat bulduk, kestik, getirdik, akçesini ne zaman olsa alırız" dediler, dedi.

Natırı, tellakları, külhancıyı sorguya çekmeye lüzum kalmadı; kütükler ile, çalıları getiren oduncular bulunamadı. Salih Paşa geceleri sokaklara devriyeler çıkardı ve yatsıdan sonra sokağa çıkma yasağı koydu. Görülen, "Kimsin?" diye sorulmadan vurulacaktı. Fakat haydudun izini tespit için ikinci bir casus bulunamadı, "Ben giderim" diyecek yürek yoktu. Askere de öyle bir yılgınlık gelmişti ki, bir keşif hareketi için sevk edilen 1 000 kişilik bir kuvvet, kasabadan bir konak yerde beş gün gizlendikten sonra, "İz ve nişan bulamadık" diye döndü.

Nihayet bir gün kasabaya Ramo (Ramazan) adında bir çoban geldi ve İbrahim Voyvoda'dan haberi olduğunu söyleyerek hemen Paşa'nın huzuruna çıkarıldı. On altı yaşlarında gayet çirkin, sefil ve pis çocuktu; keçi suratlı, çul çaput içinde ve teke gibi kokuyordu, öylesine yabandı ki, güçlükle konuşuyordu:

– Voyvoda, Şahbaz Evliya Mandırası'nda... dedi.

İhbarı, Salih Paşa'dan pek çok para alacağını umarak yapmıştı. Kaç kişi oldukları sorulduğunda, kesin cevap veremedi, pençeleri ile "Kırk" dedi, bir daha sordular, bu sefer "Seksen" dedi. Tekrar sordular, yirmiye indi. "Kaç gün evvel?" sualine de "Üç" dedi ve bu rakamda ısrar etti. Avcuna bir altın koydular, tuzak olması ihtimali de düşünülerek, oğlanı bey konağının zindanına attılar. Salih Paşa, Kilissalıdan yarar kılavuzlar alarak 4 000 kişiyle hemen yola çıktı.

Bu takip hareketi tam on beş gün sürdü ve ağır güçlüğe göğüs gerilerek hep gece yürüdü. İbrahim Voyvoda, Şahbaz Evliya Mandırası'nda bulunamadı, fakat muhbir çobanın yalan söyleme-

diği de görüldü, burada birkaç gün evvel en çok yüz kişinin konakladığını gösteren izler bulundu. Altı konak ileride de yeni yapılmış büyük bir ocak ve ocakta sıcak kül bulundu. Nihayet ertesi gece de haydutlar derin bir vadide, bir değirmende yakalandılar: beş yerde ateş yakılmıştı, yalımların ışığında dolaşan bir avuç haydudun karaltısı bile seçiliyordu.

Salih Paşa, oğlunun feci ölümü karşısında teselliyi, asil metanette arayacak yerde, Kilissalı Hüsrev Ağa hanedanını zulümle kahretme yoluna sapmıştı; gaddar bir müntakim olmuş, temsil ettiği devlet kudretini suiistimal etmişti. Fakat kin batağına saplanmasıyla ne kadar kötü bir vali olmuşsa, o kadar da iyi askerdi, kumandandı. Hüsrev Ağa hanedanının kan davasını güderek Bosna Vilayeti'ni dehşet içinde bırakmış olan haydut İbrahim Voyvoda çetesini, konakladığı değirmende gözüyle gördükten sonra, elinden kaçıracak adam değildi. Haydutlara, gece karanlığından istifade fırsatını vermedi, sabaha kadar, 4 000 kişiyle vadinin geçit yerlerini tuttu, artık kuş olsalar uçamazlardı. Baskını gün ağarırken yaptı. On yedinci asrın ağızdan dolma tüfekleriyle müsademe akşama kadar devam etti.

Değirmen müdafaaya çok elverişliydi. Bir yanını derinliği adam boyunu aşan ve en dar yeri iki mızrak boyu bir dere koruyordu. Arkasını bir minare boyu duvar gibi bir kayaya dayamıştı. Öbür iki yanı, haydutların siperlenmesine çok elverişli, askerin hücumuna çok engelliydi; fakat çetenin buradan kaçıp kurtulması da imkânsızdı. Bir gün, üç gün, beş gün, ya tamamen kırılacaklar. Yahut aç kalıp teslim olacaklardı. Salih Paşa, İbrahim Voyvoda'yı diri olarak ele geçirmek istiyordu, kurtulma ümidini kaybedip, kendisini kurşuna hedef tutsa bile müthiş haydudun öldürülmemesini emretti, onu diri tutacak olanlara da, kaç kişi ise, adam başına biner altın vaat etmişti.

Bu vakadan sonra "Kanlı Değirmen" diye anılacak bu mevkide sarılmış olan İbrahim Voyvoda çetesi elli hayduttu. Voyvoda'nın diri tutulması emri kesin tenkili dört gece uzattı.

Dördüncü geceydi, haydutların yarısına yakını vurulmuştu. Geri kalan yarısı da geceden sonra dere içinden kaçmak istedi, ya suda boğulacaklar ya vurulup ölecekler ya tutulup asılacaklar yahut kurtulacaklardı, ama köpek gibi açlıktan kıvranarak ölmeyeceklerdi. Kurtulamadılar... Üç haydut boğuldu, yirmi dört haydut diri olarak yakalandı.

İbrahim Voyvoda içlerinde yoktu.

Eşkıya güzeli

Suyun içinden hepsi yaralı, elleri ve yüzleri kan ve çamur içinde, yorgunluktan bitik halde çıkarılan haydutlara ilk sorulan:

– İbrahim Voyvoda hanginizdir? suali olmuştu.

İçlerinde tarif edilegelmiş karalı adam yoktu, tanınmamak için tebdili kıyafet etmiş olabilirdi. Eğer haydutlardan biri "Benim!.." deseydi, siması bilinmeyen Voyvoda belki de kurtulacaktı. Fakat kellelerini cellat satırı veya kemendinden kurtaramayacaklarını bildikleri halde bu fedakârlığı, bu cesareti gösteremediler:

– İçimizde Voyvoda yoktur! dediler.

"O zaten aramızda yoktu. Biz onun adamları değiliz" de diyebilirlerdi. Bilakis bir haydut, ihbarıyla şirin canını kurtarma ümidine kapıldı:

– Bir fiske barutumuz kalmadı, Voyvoda bizi ileri sürüp kendisi değirmende kaldı, zannım canına kendi eliyle kıysa gerektir, dedi.

Müthiş haydut yakalandığı zaman gün henüz ağarmamıştı. Meşalelerin ışığında, gözleri vahşetle parıl parıl, yüzü ilk defa nikap-

İki Paşalı'nın pençesinde getirildi.

sız görülüyordu. Değirmen odasına girenler onun hakikaten İbrahim Voyvoda olduğuna şüphe ettiler.

Koca Bosna Vilayeti'ni yıllardır titreten kara esvaplı haydut, en çok on dokuz yaşlarında, daha bıyıkları bile terlememiş tüysüz bir oğlandı. Uzun boylu, vücut yapısı tığ gibi narin ve zarif, yüzü göz kamaştıracak güzellikteydi. Bir değirmen ırgadına, çobana, tatar ulağa değil, masallarda tarif edilen peri padişahının oğluna benziyordu. Üç yıldır makas görmemiş saçları omuzlarından aşağı uzamış, sarkmıştı, hatta bu saçlarla şehzadeden ziyade peri padişahının kızına benziyordu.

– İşte Devletli Vezir, İbrahim Voyvoda dedikleri şaki, bu kâfirdir! diye Salih Paşa'nın huzuruna çıkardıkları zaman Vali Paşa da şaşırdı:

– Bre melun, Voyvoda sen misin? diye bağırdı.

Güzel genç gayet metindi:

– Benim! dedi.

– Şahbaz yiğitleri anadan doğma üryan edip köçek oğlanı misali oynatan ve şeytandan eşet haramîlere peşkeş ettikten sonra boğazlatan sen misin?

İbrahim Voyvoda cevap verecek yerde sual sordu:

– Ya sen dahi Hüsrev Ağa hanedanından kırk nefer masum eri Kilissa sokaklarında bekâr uşağı çamaşırları gibi astırıp, elli nefer ırz ehli hatun ve gül goncası bakire kızların ardından sarıca ve levent haytalarını salıp Benaluka dağları yollarında namuslarını paymal ettiren alçak mısın? dedi.

Paşa, "Cellat! Bre kaldır şunu!" diye bağıracaktı, kendisini zor tuttu, çünkü İbrahim Voyvoda'nın cezasını evvelden tayin etmişti. Satır veya kement bu haydut için lütuftu. Paşa'nın huzurunda bulunanlar ise buz gibi ter dökmeye başlamışlardı. Paşa:

– Hüsrev Ağa dedikleri o herif padişahımızın Bosna Vilayeti'ni

İspolet generaline satmış devlet haini dinsiz kâfirdi, dedi.

Voyvoda:

– Hâşâ... dedi, Hüsrev Ağa abit ve zahit Müslim'di ve padişahımıza ihaneti yoktur, bu dediğin sen dinsiz yalancının kuru bühtanıdır!..

– Müslüman olan kızını oğlan kılığında erler arasında dolaştırır mı?

– O kız mesture ve iffet sahibiydi...

– Ya o kıza niçin koca çıkmadı?

– Küffü yoktu...

– "O kız iffet sahibiydi" dersin, afife olan benim oğlumu dağa kaldırır mı?

– Senin oğlunu dağa o kız kaldırmış değildir, oğlun name yazıp ona gelmiştir ve o taze civan senin kurşununla şehit olmuştur ki senin gözünü kan bürümüş, o kızın gözlerindense kanlı yaşlar akmıştır...

Sahneye şahit olanlar Paşa'nın haydudu konuşturmasına hayret ettiler. Paşa herhalde genç haydudun harikulade güzelliğinin tesiri altında kalmıştı. İbrahim Voyvoda denilen bu canavarın, peşinde sürüklediği eşkıyayı da bu gençlik ve güzellik sihriyle, son derecede cesareti ve gayet serbest, pervasız konuşmasıyla idare ettiği belliydi. İbrahim Voyvoda'yı iki asker kollarından sımsıkı tutuyordu. Paşa'nın gözüne haydudun sağ eli üstünde bir tatlı pırıltı çarptı, işaret etti, sağındaki nefer haydudun o kolunu serbest bıraktı. Voyvoda'nın eli, dağa çıkmış, cihana meydan okumuş bir delikanlının şanına denk şekilde büyük, pençeli eldi; ince uzun parmaklı, o güzel delikanlı elinin üstünde muhteşem bir elmas yüzük parlıyordu. Paşa:

– Kervan ganimeti midir? diye sordu.

– Hayır, hazinesini talan ettiğin Hüsrev Ağa'nın yadigârıdır!..

– Sen o ağanın nesi olurdun ki böyle paha biçilmez elması sana vermiştir?

– Ben o ağanın enisi ruhuydum...

– Senin gibi bir mahbup oğlanı vardı da kızını neden vermedi?

– Bize nikâh düşmezdi...

Çengel

Paşa'nın işaretiyle genç haydudun parmağındaki elmas yüzüğü çıkarıp kendisine verdiler. Salih Paşa yüzüğü kendi parmağına geçirdi ve İbrahim Voyvoda ile alay etti:

– Yadigârın olsun! dedi.

Sonra birden kaşlarını çattı:

– Şu melunun avenesini getirin! emrini verdi.

Dere içinde kaçarken yakalanmış yirmi dört nefer haydudu huzura çıkardılar. Esvapları ıslaktı, üç tanesi yalınayak ve perişan, belliydi ki kervan yağmasından ganimet almamış, çeteye yeni katılmışlardı. Saçları kız saçı gibi uzamış, ikisi tüysüz, ikisi nevhat murahık, öbürlerinde sakal bıyığa karışmış, yaşları on beş ile otuz arasında gençlerdi. Paşa sordu:

– İbrahim Voyvoda bu mudur?

– Budur! dediler.

Paşa çubuk istedi, getirdiler; birkaç nefes çekti, fakat keyif aramadığı belliydi. İbrahim Voyvoda'yı göstererek kendi adamlarına, ortaya hitap etti:

– Bu melun, delikanlıları çırılçıplak soyar, oynatırdı, sonra biçarelere türlü cefa edip başlarını vurdururdu; biz de şimdi onu üryan edip kendi avenesinin gözleri önünde oynatalım!

İbrahim Voyvoda gayet sakin:

– Ne ola ki, oynarım, dedi, ama sen benim yaptığımı yapmazsın...

– ...

– Ben delikanlıları oynatır, sonra kafalarını keserdim...

– ...

– Sen benim başımı kesmezsin...

– ...

– Sen beni ya kazığa vuracaksın ya çengele atacaksın, zira ki benden eşet zalim ve hunharsın...

Salih Paşa sakin görünmeye çalışarak:

– İyi bildin, aklı evvelsin! dedi.

Ve adamlarına bağırdı:

– Bre soyun şu melunu!

İbrahim Voyvoda'yı kollarından tutan iki askere birkaç kişi daha yardım etti, haydudun sırtından cepkenini, yeleğini, mintanını ve gömleğini parçalarcasına çıkardılar. Fakat gömlek çıkarılıp da gövde tamamen çıplak kalınca, "Uuuuu!" diye bir hayret sesi yükseldi. İbrahim Voyvoda'nın göğsü, bir delikanlı göğsü gibi düz değildi, genç haydudun göğsünde hırçın iki keçi yavrusu gibi bir çift kız memesi vardı. Paşa da gözlerini açtı:

– Bu ne manadır? Yoksa bu melun avrat mıdır? dedi.

İbrahim Voyvoda:

– Tahkike lüzum yok, dedi. Ben hanedanını zulümle yıktığın Hüsrev Ağa'nın kızı Rebia'yım!..

Bir hayret uğultusu daha yükseldi. Paşa öbür haydutlara:

– Bunun avrat olduğunu bilir miydiniz? diye sordu.

Hepsi başları önlerinde sustular. Çeteye yeni katılmışlardan yalınayaklı, çul çaput içinde bir oğlan:

– Bilirdik, fahişedir; her gece birimizle yatardı ve bizleri bu sihirle bent eylemişti, dedi.

Rebia bu oğlanın yüzüne tükürür gibi baktı. Etrafını sarmış olan beş altı nefer Paşalı bir tereddüt anı geçiriyordu, Paşa tekrar: "Soyun!" diye bağırdı. Kızı anadan doğma çırılçıplak soydular. Salih Paşa çılgın gazapla:

– Oyna! diye bağırdı.

Kız gayet sakin:

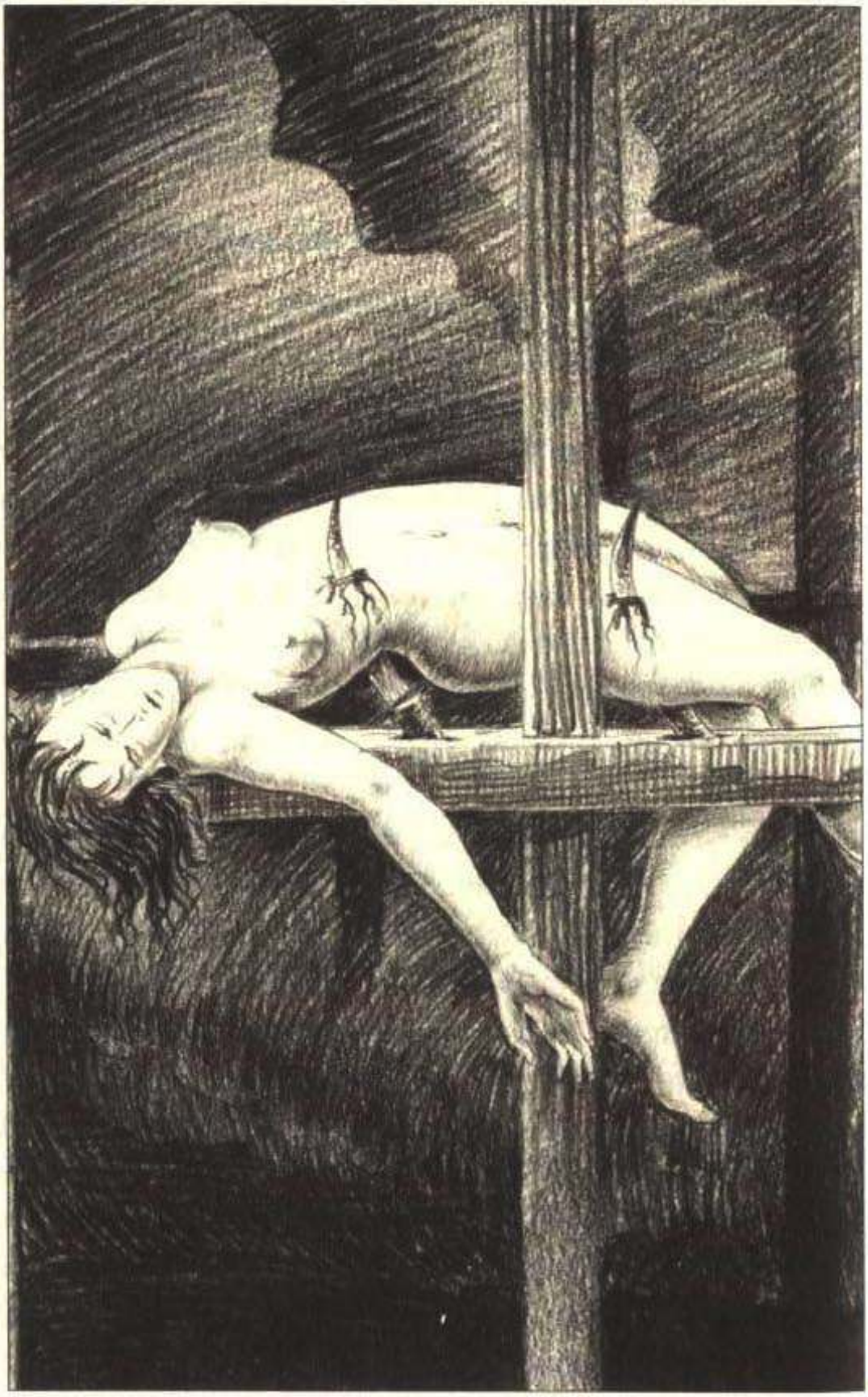
– Raks için levent sazı çöğür ister! dedi.

Kilissalı Hüsrev Ağa kızı Rebia'nın başı etrafında kopan gulguleyi yazmaya lüzum yoktur. Tıp ilmiyle meşgul olsaydık "kısmeti çıkmamış bakirenin cinneti" manasına Latince tumturaklı bir tabir kullanır ve delilerin her kahra ve cefaya, türlü işkence ve ezaya taş duygusuzluğuyla tahammül ettiklerini söylerdik.

Bosna Valisi Salih Paşa Kilissa'ya ülke fethetmiş bir Romalı serdar tantanasıyla döndü. Zafer alayında, yakaladığı yirmi dört haydudun başında Hüsrev Ağa kızını, el ve ayak bileklerinde zincirler, anadan doğma çıplak geçirerek teşhir etti, fakat kendi adamlarından başka seyirci bulamadı.

Gaflet etmiş, önden bir ulak göndermiş, kasaba halkına İbrahim Voyvoda'nın kim olduğunu, haydut fahişeyi çırılçıplak teşhir edeceğini davul zurnalı tellallarla ilan ettirmişti. Şehir sokakları bomboştu, bütün evlerin pencere kepenkleri de kapalıydı. Dükkânlar da kapanmıştı. Kilissa'ya ağır bir matem havası çökmüştü. İhtilalden korkan Salih Paşa halkın üzerine varmadı. Rebia'nın idamına kadar tek pencere açılmadı, tek insan sokağa çıkmadı.

Haydut kız üç gün hanedanı konağının önündeki meydancıkta bir ağacın gövdesine bağlı olarak aç ve susuz bırakıldı. Atılacağı çengel mahkûmun gözü önünde inşa edildi. Bir minare boyunda, kalaslardan çatılmış dört köşe bir kuleydi. Yerden iki adam boyu yüksek bir yerine muhtelif uzunlukta uçları kılağılı ve yukarı kıvrık birçok demir çengel konmuştu. Çıplak mahkûm el ve ayak bi-

Pek çabuk öldü.

leklerinden iplerle bağlanıp makaralarla kulenin tepesine alınacak ve oradan, şu kadar arşın yüksekten, bu çengellerin üstüne atılacaktı. Vücuduna kaç çengel saplanırsa, ya derhal ölecek yahut ölünceye kadar orada kalacaktı.

Rebia son üç gününü hayal ve hatıra âleminde geçirmiştir diyebiliriz. Kasabanın küskün havası askere de tesir etmişti, muhafızları kızla alakadar olmadılar. Yalnız Paşa'nın dalkavuklarından üç beş adam gelip pek süflî laflar atıyorlardı, bu sesler de, kızın çıplak vücuduna durmadan konup kalkan karasineklerin vızıltılarına karışıyordu.

Korkunç idam emri bir ağustos sabahı infaz edildi. Çengellerden biri Rebia'nın tam kalbine girmişti. Bir anda öldü. Aşağıya sarkmış ayağının dibinde de yirmi dört haydudun başları vuruldu.

Emir Talha

Emir Talha.

Çöl emiri

Maanoğlu Emir Fahreddin on yedinci asrın ilk yarısında Suriye'de Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine kırk sene meydan okumuş bir Arap beyidir. 1592'den 1634 yılına kadar Baalbek'ten Şam'a kadar uzanan ülkenin hakiki sahibi oldu. Hanedanına "Ümerayı Âli Fadıl" derlerdi, kadimden beri Arap beyleriydi; Kelbî ve Dürzî aşiretleri, Arap çölünün bedmezhep göçebeleri Emir Fahreddin'i reis bilirlerdi.

Eli altındaki kasabalardan, köylerden ve göçebelerden vergiyi dilediği gibi o toplar, devlet hazinesine her sene maktu bir para gönderirdi. Alır, verir, eker, biçer, asar, keser, kendisine dünya hesabı sorulamazdı; hesabını ahrette divanı ilahîde verecek adamlardandı.

Serveti için, "Çölde kum, Maanoğlu'nda altın" derlerdi. Kaç karısı vardı? Bu kadınlardan oğlan ve kız kaç evladı olmuştu? Onların sayısında ve hesabında kendisi de yanılırdı. Ortada yalnız büyük oğlu Emir Ali'nin adı dolaşırdı. Devlet içinde devlet olan beyliğini onun eline bırakmıştı; kendisine padişah süsü vermişti, Emir Ali de veziriydi.

Emir Ali uzun boylu, tığ gibi, yaşı kırkın üstünde yakışıklı, hatta güzel bir adamdı, tek kusuru bir bacağının sakat, aksak oluşuydu.

Ümerayı Âli Fadıl'ın beylik sınırını Osmanlı askeri aşamazdı, bilakis Emir Fahreddin'in bir gün çöl atlılarıyla Şam'ı basıp Suriye'nin bu zengin ve mamur beldesini ele geçirmesinden korkuluyordu. Şam'a Maanoğlu'nun senelik maktu vergisini getiren bir adamı, ağzından, "Padişahımızın Şam Valiliği'ni kaydi hayat şartıyla emirimiz Fahreddin'e vermesi gerektir" diye bir laf kaçırmıştı. Defterdara karşı söylenmiş bu pervasız lafın talimli olduğu belliydi. Emir Fahreddin Şam valilerini daima küçümser, bir işi düşünce onlara güya bir bendesiymiş gibi muamelede bulunurdu. 1634'te devrin padişahı Sultan IV. Murad İran'a karşı bir şark seferine hazırlanıyordu, Revan Kalesi'ne yürünecekti. Vezirlerden Küçük Ahmed Paşa'yı Şam valisi tayin etti.

Ahmed Paşa cesur, azimkâr, devlet otoritesini temsilde amansızdı. Daha Şam'a varmadan, yoldayken kafasına halledilecek ilk iş olarak Maanoğlu meselesini yerleştirmişti.

Bir vilayete yeni vali geldi mi, âyan, eşraf, ağalar, beyler tebrike gelirlerdi; kuruluşundan beri devlet ananesiydi. Bütün Suriye büyükleri koştu geldi, Maanoğlu gelmedi, hatta yerine adam göndermeye bile tenezzül etmedi.

Paşa:

– Emir Fahreddin ne zaman gelecek? diye sordu.

– O gelmez... dediler.

Paşa acı bir tebessümle:

– Ben getiririm! dedi.

Bir miktar askerle kâhyası İbrahim Ağa'yı Maanoğlu Fahreddin'in üzerine yolladı. Fakat İbrahim Kethüda "Müzevrib" mevkiinde Emir Fahreddin'e mağlup oldu. Yanındaki askerin çoğu Arap cenbiyeleriyle kesildi, kendisi de esir düştü. Emir Fahreddin:

– Var paşana söyle, beni rahat kosun, kendi halimde yaşarken

devlete asi edip günahkâr etmesin! dedi ve İbrahim Ağa'yı serbest bıraktı.

Mesele birden büyüdü. Şam âyan ve eşrafını da telaş aldı. Hepsi bu büyük tarihî beldenin kâşanelerinde mülukâne yaşıyorlardı, zevkusefa ehliydiler. Emir Fahreddin Şam'ı ele geçirirse sadece huzurları kaçmış olmayacaktı, belki bütün servetlerini kaybedeceklerdi, belki de kellelerini vereceklerdi. Aslında Maanoğlu'na karşı kasıtlı olan Vali Paşa'yı Şamlılar da tahrik ettiler. Ahmed Paşa Şam'da büyük nüfuzu olan Emirülhac Ferruhzade'yi Şam sipahilerine serdar tayin etti, yanına bir miktar da yeniçeri katarak Maanoğlu'na karşı tekrar harekete geçti. Bu kuvvet bir tesadüf eseri yolda 12000 çöl atlısıyla babasını ziyarete giden Emir Ali'ye rastladı ve hemen cenge başladı. Şam yeniçerilerinden bir çorbacı Emir Ali'nin gerdanına bir mızrak saplayıp atından yıkınca çöl askerleri kaçıp dağıldı.

Şam yeniçerilerinden bir Deli Hüseyin vardı, valiler ile Emir Ali arasında birkaç sefer ulaklık yapmış, her gidişinde Emir Ali'den iltifat görmüş, Arap beyinin cömertçe ihsanlarına nail olmuştu. Emir Ali yerde yaralı yatarken:

– Ya Çöl Beyi!.. Senin başın bir mübarek baştır, bir adamı ihya eder, ben ki senin bunca lütfunu ve ihsanını gördüm, gel izin ver, başından gelecek devlete nimete de ben nail olayım!.. diyerek palasını sıyırdı ve Emir Ali'nin başını gövdesinden ayırıp Küçük Ahmed Paşa'ya götürdü. Umduğu devlete de kondu: Vali Paşa'dan yüz altın ve yüz koyun bahşiş aldı ve kaydi hayat şartıyla Trablusşam yeniçerilerine serdar, başbuğ tayin edildi.

Emir Ali'nin feci akıbeti Ümerayı Âli Fadıl Hanedanı'nın inkırazına bir başlangıç oldu.

Ve bir ailenin tarihçesinin son yaprağı Diyarbekir'de, herkesi hayrete düşüren garip bir vakayla kapandı.

Şuf Dağı'nda Nemrut ateşi

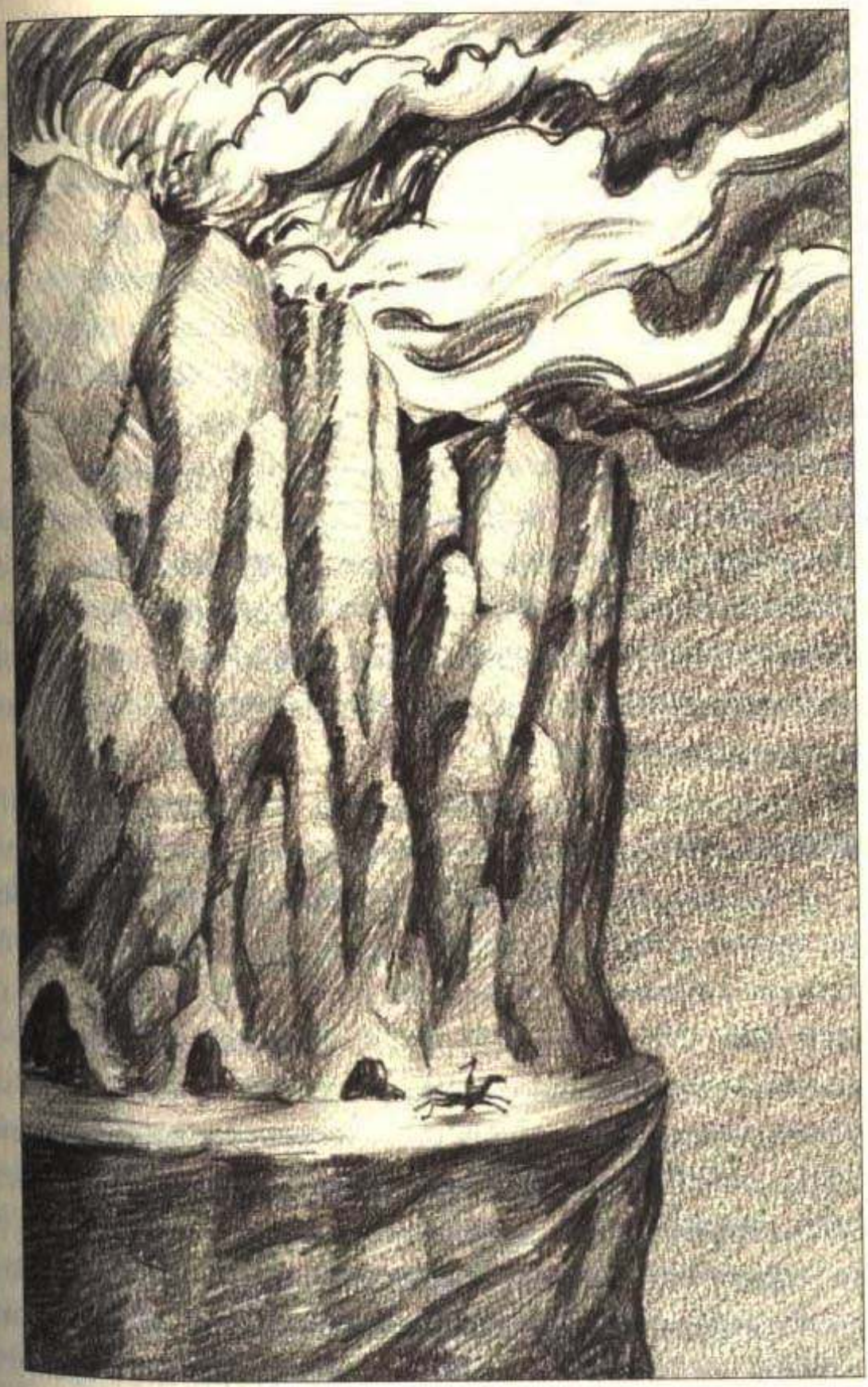
Ümerayi Âli Fadıl Hanedanı'nın inkırazı hünerli kalem elinde bir opera mevzuudur; uvertürü de, çıplak çöl atlıları tarafından ağır yaralı olarak terk edilen Emir Ali'nin başı kesilerek bir gümüş tabak içinde Yeniçeri Deli Hüseyin eliyle Şam Valisi Küçük Ahmed Paşa'ya takdimi sahnesidir. Fakat, altın sesi ile koyun melemesini notaya almak, bir yeniçeri palasının gördüğü lütfu ve ihsanı yüz koyun ile yüz altına değişmesi kadar kolay olmasa gerektir.

İkinci tabloda da çölde ve bir mızrak üstünde, yine kesik bir baş görülür. Fakat bu baş, Küçük Ahmed Paşa'nın kâhyası İbrahim Ağa'nındır. Paşası tarafından tekrar Emir Fahreddin üzerine gönderilmiş, yine pusuya düşürülmüştür. Mızrak da, Emir Ali'nin gerdanına saplanmış olan yeniçeri mızrağıdır. Deli Hüseyin, Emir Ali'nin başını keserken bu mızrağı gövdesinin yanında bırakmış, maktulün babası Emir Fahreddin de kendisine getirilen kanlı silahı böyle bir intikam günü için saklamıştır.

İbrahim Kethüda'nın katlinden sonra Emir Fahreddin'e karşı Vali Küçük Ahmed Paşa bütün Şam eyaletinin askeriyle bizzat kendisi harekete geçti, Safad sahrasında büyük ve kanlı bir muharebe oldu, Emir Fahreddin ağır bir bozguna uğradı. 1 000 kadar bedevî cengâver ve bütün ailesi efradı ve hazineleriyle beraber Şuf Dağı'ndaki mağaralara sığındı.

Bu dağ göğe başkaldırmış yalçın kayalıktı. Emir'in sığındığı mağaralar ise kartal yuvasından farksızdı. Yolunun bir yanı taş duvar, bir yanı uçurum, girdap, kırk minare merdivenini biribirine ekleseler yanında hiç kalır, ne top çekilip dövülür, ne de ordu geçirilip sarılır.

Küçük Ahmed Paşa mağaralar önündeki uçurum vadinin geçit ağızlarını tutturdu, sonra orduyla Şuf Dağı'na arka tarafından çık-

Şuf Dağı yanarken mağaralardan bir atlının kaçtığını kimse görmedi.

tı. Lübnan dağlarından belki 1 000 deve katarı odun ve on binlerce tulum dolusu sirke getirtti. Dağda, mağaraların üstüne rastlayan yerlerde günlerce "Nemrud ateşleri" yaktırdı ve kızgın kayaların üstüne sirke dökerek kayaların salabetini çürüttü ve dağ deviren Ferhad gibi yukarıdan birer baca açtırmaya başladı. Günler geceler boyunca fasılasız ateş yakarak, sirke döktürerek bu çetin işi başarmaya muvaffak oldu. Sonra açılan bacaların ağzında yakılan ateşle mağaraların içi dumana boğuldu ve nihayet Emir Fahreddin kurtuluş yolu kalmadığını görerek Emir Mesud ve Emir Hüseyin adındaki iki oğlu ve bütün yanındakilerle teslim oldu.

Yaşı yetmişi aşmış, saçı sakalı bembeyaz ve saçları uzun, omuzlarına kadar dökülmüş, sakalı da göbeğinde, bembeyaz kaşlar altında iri kara gözlü, bakışları sert, uzun boylu, levent yapılı, müheykel, muhteşem adamdı. Oğullarından Emir Mesud otuz, Emir Hüseyin ise ancak on iki-on üç yaşlarındaydı, ikisi de gayet yakışıklı ve güzeldi.

Kadınların üzerindeki giyim eşyaları ve mücevherleri hariç, Emir Fahreddin'in mağaralara kaldırtmış olduğu altın ve mücevherle dolu hazine sandıkları ve paha biçilmez nadide eşyayla dolu bütün ağırlığı müsadere olundu. Yanındaki cengâver bedevîler ağır işlerde kullanılmak üzere zincire vuruldu. Kadınlar Şam'a götürüldü. Emir Fahreddin ile iki oğlu da İstanbul'a gönderildi.

İstanbul yolculuğunun çok kasvetli geçtiği muhakkaktır. Kaç gün sürdü, bilmiyoruz; üçünün de el ve ayak bileklerinde demir bukağılar, zincirler vardı; üst baş perişan, ayakları çıplaktı, birer adi kira beygirine bindirilmişlerdi. Üsküdar'a vardıkları sıra. IV. Sultan Murad İran üzerine şark seferine çıkmış, Üsküdar sahrasında kurulmuş otağı hümayununda bulunuyordu. Emir Fahreddin ile oğullarını huzuruna getirtti, yetmişini aşkın Emir için:

– Bunu zindana koyun!.. dedi.

Sonra iki genci dikkatle seyretti:

– Bunları da Galata Sarayı'ndaki acemi oğlanların arasına koyun! emrini verdi.

Küçük Emir Hüseyin'in üzerinde ise alakayla durdu ve yalnız onunla konuştu.

– Türkçe bilir misin? diye sordu.

Çocuk:

– Bilmem... deyince, İstanbul muhafızı olarak bırakacağı Bayram Paşa'ya:

– Bir melek sima oğlandır, terbiyesine dikkat olunsun, ben seferden dönünceye kadar Türkçe tekellüme kadir olması matlabımdır, bu oğlanı hizmeti şahaneme almam mukarrerdir!.. dedi.

Padişah Üsküdar'dan hareket ettikten bir hafta kadar sonra Bayram Paşa'ya bir ferman geldi. Emir Fahreddin ile büyük oğlu Emir Mesud'un hemen idam edilmeleri emrediliyordu. Fermanı getiren kapıcıbaşı şifahî bir emri de Bayram Paşa'ya şöylece tebliğ etti:

– Emir Hüseyin'e padişahımızın aşırı teveccühü vardır, kendisine gayetle riayet olunmasını tembih ettiler...

Hazreti Koç

Küçük Ahmed Paşa'nın yalçın kayalar üstünde Nemrud ateşleri yaktırması, kızgın taşlara sirke döktürerek Şuf Dağı'nı Ferhad kazmalarıyla oydurması geceli gündüzlü fasılasız bir hafta sürmüştü. Bilhassa geceleri manzara cehennemden örnekti. Ağır balyozlar altında taşları delen küskülerin vahşi sesi, direk direk yükselen yalımların kayadan kayaya akisleri tüyler ürperticiydi.

Son gece, Emir Fahreddin teslim olmaya karar vermişti. Bir

mağaradan bir atlı çıktı. On beş yaşlarında tüysüz bir oğlandı, harikulade güzeldi. Tığ gibi çalak vücut yapısıyla Arap ırkının güzeller güzeliydi. Altındaki cins hayvan, kan asaletinin hassasiyetiyle nevcivan süvarisini, keçeler sarılmış ayaklarıyla uçurumlu yoldan evvela selametle indirdi, yarlardan aşırdı, daracık geçitlerden geçirdi, Ahmed Paşa'nın karakollarına göstermedi, sahraya çıkınca da doludizgin Diyarbekir yolunu tuttu.

Güzel çocuk Diyarbekir'de "Rumiye Şeyhi" diye meşhur ve pek büyük nüfuz sahibi Şeyh Mahmud'un tekkesine gitti ve ayağının tozuyla şeyhin huzuruna çıkarak hazretin ellerine sarıldı:

– Babacığım, ben Çöl Emiri Maanoğlu Fahreddin'in oğullarından Emir Talha'yım! dedi.

Sonra, sesi hıçkırıklarla kesile kesile Şuf Dağı'nda olanları anlattı:

– Sana sığınıyorum, beni Âli Osman'ın gazabından ancak sen kurtarabilirsin! dedi.

Çocuk yanılmıyordu. Şeyh Mahmud o tarihte Nakşibendî tarikatının ulularındandı. Aslı Tebrizliydi. Tebriz civarında Urmiye kasabasındandı. Yedi kuşak ceddi şeyh olagelmiş; kendisi genç sayılacak bir yaşta vatanını terk etmiş, o zamanlar Yakın Şark'ın bir ilim ve irfan merkezi olan Diyarbekir'e hicret etmiş, Anadolu'nun bu ünlü şehrinde yerleşmişti. Müritleri arasında lakabı "Hazreti Koç"tu. Nice yıllardan beri tarikat ayini icra ve fazilet yolunda hakikati neşirle meşguldü. Tekkesi her gün, vezirden dilenciye, her tabakadan insanla dolup dolup boşalırdı. Gelene geçene nimetleri boldu. Mutfak kapısının üstündeki kitabede:

"Girene kapımız açık
Yiyene aşımız hazır"

yazılıydı.

Diyarbekir şark seferlerine çıkan Osmanlı ordularının kışlağı olagelmiş büyük şehirdi; serdarlar bile gelir, şeyhin elini öpüp hayır duasını alırlardı. Tebriz ve Revan topraklarından Erzurum, Van, Musul'a varınca bütün şark Şeyh Mahmud'un ayaklarına kemali muhabbetle kapanır ve gücünün yetebildiği ölçüde hediyeler getirirdi; bütün nezir, zekât ve sadakasını da Hazreti Koç'un tekkesine ve dervişlerine verirdi. Diyarbekirliler ise "Şeyhin aziz başı için" diye yemin ederlerdi. Bir kimsenin cümle malını istese kendisinden esirgenmezdi. Şöhreti İstanbul'a kadar gelmişti. İran'a karşı sefere çıkmış olan Sultan Murad, Şeyh Mahmud'a bir ferman göndererek "ayağının uğuruyla orduya iltihakını" rica etmişti. Hazreti Koç sefer hazırlığıyla meşguldü. Küçük emire:

– Oğlum gam çekme... Dünya ve ahrette evladım olup bu tekkede sefayı hatırla otur; beni padişahımız sefere davet etmiştir, ben seferden dönünceye kadar burada senin kılına zarar gelme ihtimali yoktur!.. dedi.

Sultan Murad'ın seferi İran'da Revan (Erivan) Kalesi üzerineydi. Rumiye Şeyhi'nin Türk ordusunda bulunması padişaha fevkalade kolaylıklar sağladı. Şeyh de hükümdarın aşırı ikram ve iltifatlarına nail oldu. Kale fethedilip Sultan Murad ılgar ile İstanbul'a dönerken Rumiye Şeyhi de Diyarbekir'e tantanalı merasimle uğurlandı.

Şeyh Mahmud sefer sırasında Sultan Murad ile pek samimi, hatta mahrem has sohbetlerde bulunduğu halde, Maanoğlu Fahreddin'in Emir Talha adındaki bir oğlunun da kendisine sığındığını padişaha söylememişti. Sefere çıkarken bir dar zaman içinde gördüğü bu Arap çocuğuna karşı içinde bir muhabbet şulesi uyanmıştı. Mahbup oğlanlara karşı aşırı alakasını kimseden gizlemeyen Sultan Murad'ın Emir Talha'yı da küçük kardeşi Emir Hüseyin

gibi sarayına aldırtmasından korkmuştu. Yahut ki büyük kardeşi gibi idam ettirebilirdi. Çocuk ağzını tutar, kimseye bir şey söylemezse, tekkede ömrü boyunca da bir şehzade gibi yaşar, Hazreti Koç'un hüsün âşığı gözlerine neşe ve sefa verirdi.

Tekkede şeyhin müritleri arasında kaşı gözü yerinde, eli ayağı düzgün taze yiğitler vardı; Diyarbekir'in hem güzellikte yekta hem de irfan sahibi gençleri de âşıkane sadıkane can sohbeti bilirlerdi. Emir Talha, Hazreti Koç seferden dönünceye kadar bunlardan sekiz on nefer yârı sadık edinmiş; bağlarda, bahçelerde zevku sefa ve sohbet ve edibane ülfet ve muhabbetle oyalanmıştı. Şeyhin tembihine uyularak hareketine kimse karışmamış ve her sabah cebine emirane bir hayat için lazım olan harçlığı konmuştu.

Diyarbekir civanları

Şeyh efendi seferden döndükten sonra tüysüz Arap çocuğunun günlük hayatında büyük bir değişiklik olmadı. Nüfuzlu hamisi, Emir Talha'nın arkadaş olarak seçtiği gençlerle düşüp kalkmasını hoş gördü; bilakis, tekkenin disiplinli havası dışında, daha geniş bir hürriyete kavuşması için ona şehrin en güzel konaklarından birini tuttu. Cennet misali mamur bir bahçenin ortasında, içinde havuzlu, fıskıyeli divanhaneleri bulunan bu mükellef konağı, sahibi, bütün eşyasıyla şeyhin bir sözü üzerine terk etmişti. Şeyh Mahmud "Babası ile kardeşi idam olunmuş, hanümanı perişan olmuş bir mazlum gariptir" diyerek dilediği gibi eğlenmeyi ona bir hak olarak kabul etmişti. Tekkeden arkadaş olarak seçtiği müritlerini de Emir Talha'nın hizmetine vermişti.

Emir Talha dilbaz oğlandı. Şeyh onu her gün birkaç saat karşı-

Diyarbekir şahbazlarıyla işret sofrası.

sına alarak sohbetinden de hazzetti. Güzelliğine denk ateşli bir zekâya ve yaşından asla umulmayacak malumata sahipti, bilhassa Arap edebiyatına vukufu şayanı hayretti.

Genç emir bir gün sohbet arasında:

– Babam Emir Fahreddin ilmi simya bilirdi, bana da öğretti, bakırı altın ve gümüş yapmaya kadirim!.. dedi.

Ve şeyhin gözü önünde bazı ecza kullanarak birkaç hurda bakır parçasını evvela ağarttı, gümüş yaptı, sonra sararttı, altın yaptı.

– Şeyh babacığım, dedi, bir miktar akça harcedip bana bir kârhane kurarsan sana kuyular dolusu altın yaparım...

Şeyh Mahmud saf, tertemiz bir din adamıydı, yalan bilmez, hile bilmezdi; dünya düzen ve dolaplarından asla haberi yoktu. Bakırın ağarıp sararmakla gümüş ve altın madenlerine inkılap edemeyeceğinin farkında değildi. Emir Talha da toy çocuktu, babasından gördüğünü yapıyordu ve hakikaten bakırın gümüş ve altın olduğunu zannediyordu. Babasının çöl adamlarına bahşi kalenderî ile avuç avuç dağıttığı altın ve gümüşlerin bir hokkabazlık eseri olduğunu bilmiyordu.

Şeyhin paraya, hazineye ihtiyacı yoktu. Oğlanın hünerine sadece merak eseri alaka gösterdi. Fakat Emir Talha'ya bir altın imalathanesi kurmayı asla düşünmedi. Oğlan da bu mesele üzerinde durmadı. Kısa bir zaman içinde Türkçe'yi de pek güzel ve pek tatlı bir şiveyle konuşmaya başlamış olan genç Emir saz ve söz sahibi taze civan arkadaşlarıyla ayş ü işret ve ülfet ü muhabbetine devam etti. Konağının masrafları ve cebinin harçlığı Hazreti Koç tarafından cömertçe temin ediliyordu, aslında altına, gümüşe onun da ihtiyacı yoktu.

Ve yıllar, âşıkane sadıkane can sohbetleriyle dolarak geçti. Emir Talha yirmi, yirmi bir yaşlarına bastı. Boyu bosu serpilmiş, afeti devran olmuştu. Arap'ın kılsız cinsindendi, hâlâ çocuk yüzü-

nü muhafaza ediyordu. Dudaklarının üstünde bıyıkları duman gibiydi, kıl mı, resim mi, farksızdı. Ve garip olan tarafı, büyüdükçe ele avuca hiç sığmayacakmış gibi görünen genç emir, bilakis, birden uslanıvermişti. Tekkenin müritlerinden yanında iki üç genç bıraktı, şehirli arkadaşlarını da azalttı. Aslında bunlardan çoğu evlenmiş, başları birer nigâra bağlanmış bulunuyordu. Buna karşılık yeni bir arkadaş edindi; adı Davulcu Ahmed'di, erkek güzeli bir şahbazdı. Yalınayak, hırpanî kıyafet şuna buna yanaşmalık, ırgatlık ederdi; bir gün tekkeye gelmiş, zikre girmiş, hali, tavrı, edası, güzel yüzüne fakirliğin verdiği mazlumluk genç Emir'in alakasını çekmiş, konağına evvela uşak olarak almış, sonra da yanında tek arkadaş olarak bırakmıştı. Davulcu Ahmed'i bir beyzade gibi giydirip kuşatmış, hatta konağa uşak olarak girmiş olan Davulcu Ahmed'e bir de uşak tahsis etmişti. Bu aşırı teveccüh şehirde dedikodulara yol açtı. Bir gün de konakta hizmet gören eski gözde genç müritlerden biri şeyh efendiye mahremane, Davulcu Ahmed'in döşeğinin bile Emir'in yatak odasında olduğunu arz etti. Hazreti Koç:

– Emir Talha gayet masum ve pak civandır; hakkında şüphe vebali azim olur. Uşak Ahmed dahi merdanelikte yekta, iffet sahibi garip yiğit olup Emir'in yârı garıdır... dedi ve bütün dedikoducu ağızları kapattı.

Bir Arap on beş-on altı yaşında evlenirdi, hele çöl Arapları en az dört kadın alırlardı. Diyarbekir'de Emir Talha'nın kimin nesi olduğu bilinmiyordu, bilinen sadece asil bir Arap genci olduğuydu; evlenme arzusu göstermeyişi ayrı bir dedikodu konusu olmuştu. Şeyh efendi bunu da izah etti:

– Bu şehirde onun küffü emirzade kız yoktur, hem bir kişinin nefsini riyazet için tecridi tercih etmesi cariye istifraşından kat kat üstün fazilettir... dedi.

Bakırı altın yapan delikanlı

1639 yılında IV. Sultan Murad, Bağdat Seferi'ne çıktı. Sapık zevklerinin levsi gırtlağına yükselmiş, gaddar bir müstebitti. İstanbul'dan Diyarbekir'e doğru, ardında kanlı bir iz bırakarak geliyordu. Yolları boyunca, sadece yasak ettiği tütünü içmek töhmetiyle halktan ve ordu efradından başlarını vurdurttuğu ve ağaçlara astırdığı zulüm kurbanlarının sayısı yüzleri aşmıştı.

Nam, şan ve servet sahipleri düşmansız olmaz; bir müfsidin çıkıp, padişahı gazaba getirecek bir kara çalması, ocak söndürmek, hanüman yıkmak için kâfiydi. Bağdat yolunun üstündeki kasaba ve şehirlerin halkı, bilhassa âyan ve eşraf can korkusu içindeydi, göze görünmek tehlikeli, kaçmak gizlenmek yine tehlikeliydi.

Rumiye Şeyhi Hazreti Koç Mahmud Efendi, padişahı karşılamak üzere, müritlerinden yüz kişilik bir kafileyle Halep'e gitti, hediye olarak birkaç baş küheylan at ve kısrak, birkaç sandık da meşhur Diyarbekir kavunu götürdü. Fevkalade makbule geçti. Şeyh efendi, Sultan Murad'dan yine aşırı derecede hürmet ve iltifat gördü. Padişah, Halep'ten Diyarbekir'e gelince, şeyhin davetini kabul ederek, doğruca onun, "Kavis" adıyla meşhur bahçesine indi. Bir yeryüzü cenneti olan bu bahçede, hakikaten bir padişahın ikametine layık mükellef bir köşk vardı. Şeyh Mahmud, Kavis Bahçesi'nde, Sultan Murad'a ve maiyetindeki devlet erkânı ile ulemaya âli ziyafetler verdi. Kanlı adamın, Diyarbekir'den Bağdat'a doğru yola çıkacağı gün verilen veda ziyafetinde, şeyh efendiyi sanki şeytan dürttü, hem kendi başını, hem de Emir Talha'nın başını içinden çıkılmaz bir derde soktu.

– Padişahım, sana hazine lazımdır. Benim kapımda bir Arap vardır, ilmi kimyada üstat olup bakırı altın yapar; bu ilim, sanatı evliyadır, bir tarikle vâsıl olmuş, sana dahi altın yapsın! dedi.

Ve yıllarca evvel ağartılmış ve sarartılmış bakır parçalarını gösterdi. Kimya ilmi ve madenler âlemi padişahın da bilgi sınırı dışındaydı. Şeyhe de itimadı vardı, altına da ihtiyacı vardı:

– Kabul! dedi. Ne harç lazımsa herife versinler, hemen kârhaneyi kursun!

Ve Bağdat dönüşü tekrar uğramak üzere Diyarbekir'den ayrıldı.

Emir Talha'ya altın kârhanesini kurmak üzere 1 000 florin ile bir miktar cep harçlığı verilmişti. İşe nezaret etmek üzere de vaktiyle madenlerde çalışmış bir kapıcıbaşı bırakıldı.

Fakat aradan bir ay geçti, Emir Talha işe başlamadı, zaten yedi sekiz aydan beri pek sokağa çıkmıyor, Davulcu Ahmed'iyle diz dize, göz göze konağına kapanmış oturuyordu. Bir ay içinde altıncı Arap'ın yüzünü bir kere bile göremeyen kapıcıbaşı, bir gün ısrar etti, konakta gürültü çıkarmak suretiyle Emir Talha'yı kapandığı halvethanesinden ayırabildi. Delikanlının benzi soluktu ve hayli zayıflamıştı; hasta olduğu belliydi.

Kapıcıbaşı:

– Bre canım... Bu işten bir şey görelim, memur olduğumuz işe başlansın, işitirim ki bir taze civan refikinle ayş ü işretten başın alamazmışsın. İşe başlandıktan sonra ben nezaret ederim, mani yok Beyim, sen yine zevkinde olursun, ama, bilirsin ki Sultan Murad Efendimiz bir celalli padişahtır, onunla sual, cevap müşkil olur... dedi.

Emir Talha:

– Ağa, hali perişanım görürsün, esiri firaşım ama, yarınki gün kârhaneye gider, işe başlarız! dedi.

Ve ertesi gün, kurulan altın imalathanesine gitti. Tutulmuş ameleye, eczaların nasıl kullanılacağını tarif etti, bir miktar altın yaptırdı. İşe nazır tayin edilmiş olan kapıcıbaşı, gözlerini dört açmıştı. Yapılan şey, İstanbul'da adi hokkabazların ecza oyunlarıydı:

– Aman Beyim, bu nasıl iştir? Bu müzahrefat padişaha arz olu-

nur mu? İmtihana gelir başka bir hünerin var mı?.. diye sordu.

Delikanlı:

– Yoktur! dedi. Babamdan gördüğüm budur, babam bunları sikke şekline koyup, memleketinde harcardı...

Kapıcıbaşı yapılan altınları başka bir eczanın içine attı, hepsi yine kızıl bakır oldu. Bu sefer de hayret içinde Emir Talha'nın gözleri açıldı:

Kapıcıbaşı:

– Beyim, senin baban kimdir? dedi.

Emir Talha o şaşkınlık içinde hüviyetini açığa vurdu:

– Benim babam, Ümerayı Âli Fadıl'dan Maanoğlu Emir Fahreddin'dir! dedi.

Kapıcıbaşı küçük dilini yutayazdı:

– Heman Cenabı Hak senin encamını hayretsin, dedi.

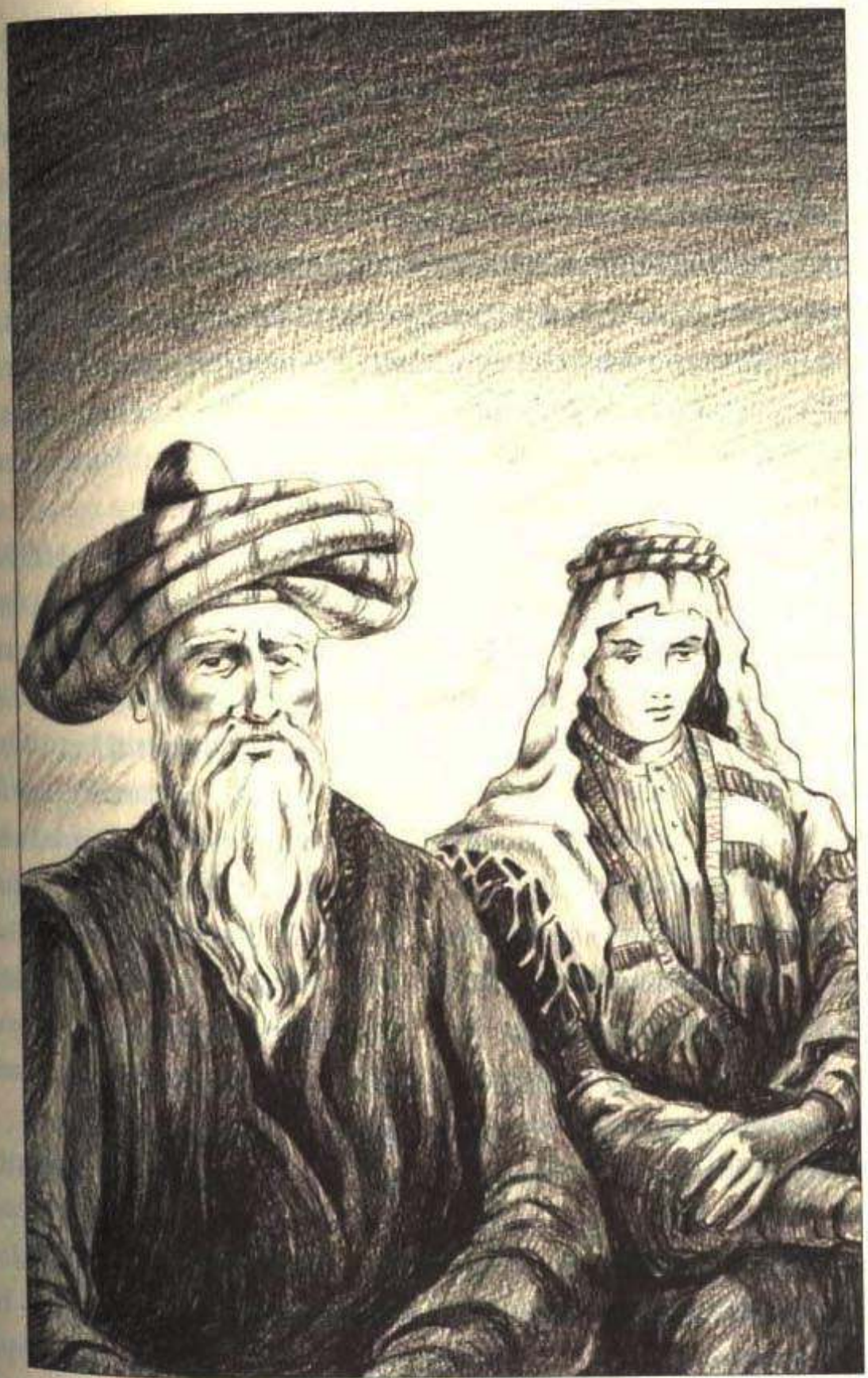
Mahut altın imalathanesini mühürledi ve kalpazanlık suç delilleri sahte altınlarla o gün Bağdat yoluna çıktı.

Bağdat muhasarasının en ateşli günleriydi. Kapıcıbaşı, altıncı Arap'ın adi bir kalpazan, fakat son derece dilber bir delikanlı olduğunu söylediği zaman Sultan Murad gazaba gelmedi, delikanlının kim olduğunu öğrendiği zaman da kızmadı:

– İstanbul'a ulak gönderin, keyfiyet biraderi Hüseyin'den tahkik olunsun! dedi.

Şeyhe altın ne lazımdır?

Kapıcıbaşı, "Heman Cenabı Hak senin encamını hayretsin" demekte haklıydı. Emir Talha için tek kurtuluş yolu Diyarbekir'den kaçmak, izini kaybettirmekti, o da zor bir iş değildi. Şeyhin küçücük bir nişanı ve iki satırlık mektubuyla her uğradığı köyde izzet

Genç emiri Diyarbekir'e bağlayan mıknatıs Hazreti Koç'tu.

ve ikram görerek Erzurum'a kadar rahatça varır, oradan da emin kılavuzlarla hududu aşıp İran toprağına geçebilirdi.

Emir Talha her nedense kaçmayı düşünmedi, Diyarbekir'den ayrılamadı. Garip bir mıknatıs onu bu şehre adeta perçinlemişti. Ayağına köstek olan bu kuvvet herhalde Davulcu Ahmed'in arkadaşlığı olamazdı, zira o da kimsesiz serseri bir gençti, bilakis iyi bir yol refiki olurdu; pençeli, zeberdest olduğu için yolculukta da böyle yoldaş gerekirdi. Emir Talha'yı Diyarbekir'e bağlayan Hazreti Koç'un bu Arap gencine olan manevî rabıtası olsa gerekti. "Şeyh babacığım beni padişah gazabından korur" diyerek garip bir tevekkülle tekrar konağına kapandı.

Ortada suç yoktu, basit bir aldanma. Kendisine verilen 1 000 altın masraf parası ile birkaç yüz altın harçlık koca bir padişah için ne kıymet ifade ederdi, hem bunu şeyh efendi babası hazineye tazmin edebilirdi. Tek hatası, büyük hatası bu hususta şeyhi ikaz etmemesi oldu. Şeyh Mahmud ne altın imali meselesinin bir kalpazanlık rezaletine vardığını öğrenebildi, ne de Sultan Murad'ın Ümerayi Âli Fadıl'dan birini gizleyip koruduğunu haber aldığını.

Bağdat Kalesi fethedildikten bir gün sonra İstanbul'dan padişaha cevap geldi. Emir Hüseyin, "Benim Talha adında erkek kardeşim yoktur; iki kardeşim vardı, biri memlekette asi olduğu için öldürüldü, Emir Ali'dir, biri de burada idam edilen Emir Mesud. Beş nefer kız kardeşim vardır, ne oldular, nerdedirler bilmiyorum; isimleri Fatma, Ayşe, Rukiye, Zübeyde ve Zühre'dir" demişti.

Mesele bu rengi aldıktan sonradır ki, Sultan Murad üzerinde ehemmiyetle durdu. Şu halde kapıcıbaşının bahsettiği bu Emir Talha kim oluyordu? Şeyh Mahmud ondan kendisine bahsederken sadece "Kapımda bakır altın yapan biri var" demişti, bu Arap'ın genç bir emir olduğunu niçin gizlemişti? Sahte altınlar yapılıyordu, niçin? Ortada garip, gizli şeyler döndüğü aşikârdı.

Fakat bir iyi duygulu kişi çıkıp da, "Padişahım vehm ü vesveseye düşme, ortada hiçbir şey yok, bir serseri Arap çıkmış, şeyhi kandırmış, eğer şeyh efendi gizli maksatlarla sahte altın yaptıracak olsaydı sana bu meseleden bahseder miydi? Kaldı ki, paraya ihtiyacı yok, Diyarbekir'den Erzurum'a, Van'a kadar binlerce köyün kasabanın nezir, zekât ve sadaka akçesi değirmen çevirir çay halinde tekkesine akmaktadır. Kavis Bahçesi gibi bir bahçe senin İstanbul sarayında yok. Arap'ın hüviyetini senden gizlemesine gelince, şeyhlik icabıdır; onlar ser verirler, sır vermezler. Sonra senin Maanoğullarına olan gazabını biliyor; aradan beş yıl geçti, altıncı Arap için yirmi, yirmi bir yaşında diyorlar, demek ki, şeyhe geldiğinde on beş yaşında bir çocukmuş, kim bilir nasıl ağladı, yalvardı, şeyh de acıdı, teslim edemedi, aslında suçtur ama bu adam sana Revan Seferi'nde büyük hizmette bulundu, sen o seferi bu Şeyh Mahmud'un manevî nüfuzu sayesinde kolaylıkla başardın. İran toprağındaki on binlerce müridi sana hizmet etti, bu kusurunu o hizmetine bağışla. Şimdi yapılacak şey kendisini Emir Fahreddin'in oğlu gibi satan bu Arap gencinin aslı nedir onu öğrenmekten ibaret" demedi. Fakat burada insafla kabul etmelidir ki, Sultan Murad gibi bir adama da bunlar söylenemezdi. Böyle zamanlarda meydan bilakis ateşe körükle yürüyenlerindir:

– Padişahım, bu şeyhe altın ne lazımdır ki, yanında bir kalpazan besler?

– Umum Kürdistan ve aksayı memaliki İran bu şeyhe muhabbet eder, 40 000'den ziyade müridi ve 100 000'den artık muhibi vardır...

– Müritleri ve muhipleri uğrunda mal değil, can verirler...

– Revan Seferi'nde herifin nüfuzunu gözünle gördün...

– Sahte emir olduğunu bilmez, yahut ki, bilir de işine geldiğinden bilmez görünür, altın yapıcı Arap'ı himayeden kastı bir elini de Arabistan çölüne atmak olduğu aşikâr değil midir?

– Tasavvuf tarihi ile süluk ve irşat vesilesiyle halkı başına üşüşürenlerden çoğu giderek saltanat davasına kalkmışlardır, tarihte pek çok misali vardır... dediler.

Sultan Murad da:

– Hele bir Diyarbekir'e gidelim!.. dedi.

Diyarbekir'e önden birkaç casus çıkarıldı, bunların vazifesi altın yapıcı kalpazan Arap hakkında halk ağzından bilgi toplamaktı. Vilayete de gizli bir emir yollandı. Şeyh ile Emir Talha'nın şehirden kaçmaması için gereken muhafaza tertibatını sessizce alacaklardı.

Davulcu Ahmed

Diyarbekir'e gönderilen casuslar, halk ağzında evvela Davulcu Ahmed dedikodusunu buldu: "Kırmızı gömlek, yeni görünmezse yakası görünür" diye başlayarak hanlarda hamamlarda neler anlatılmadı ki?.. Hatta Emir Talha'nın konağındaki içkili eğlencelere iştirak etmiş olup da sonra ayağını o eşikten çekmiş olan gençlerden dahi konuşanlar oldu:

– Bizim de başımızda deli poyraz eserdi, gece ve gündüz meclisindeydik...

– Bir tüysüz taze mahbup Arap'tır, amma yüzü melektir, içi şeytan...

– Hiz oğlandır ki, âdemi cin gibi çarpar...

– Haza rakkası cihan şeyh köçeğidir...

– Ama biperva, bihayâ Arap'tır ki, işret idüp tamam mest olunca serapa üryan olup raks eylerdi...

– İşret meclislerini kış günleri konaktaki büyük hamamda, yaz günleri de mermer havuzlu divanhane sofada kurardı...

– Şeyh babasının müritlerinden olan çârebru mahbup hizmetkârları dahi soyunuk hizmet ederlerdi...

– Bizleri dahi soyarlar, ibrişim futalar sarınıp otururduk...

– Öyle meclis ne İskender sarayında olmuştur ve ne de Cemşid kasrında...

– Amma o konakta olup bitenden Hazreti Şeyh'in haberi yoktur...

– Şeyh efendimizin haberi yoktur olmaz, amma ki, Arap Hazreti Koç'a ruhi habis misali hulul eylemiştir, yaptıklarına göz yumar...

– Öyledir, evliyanın şeytanı çoktur derler...

– Babası Cebel urbanı hâkimiymiş, bize ol taraflardan bahşider, "Bizim gece ve gündüz kârımız ayş ü işret ve zevku muhabbettir" derdi...

– Babası görmüş ki, bu oğlan nefsi havasında azmıştır, ıslahı hal için şeyh efendimize yollamış...

– Bir gün gördük ki, Davulcu Ahmed dedikleri yalınayaklı, başı keçe külahlı ve yakası bitli zeberdest şahbazı konağa aldı, cümlemizin pabucu dama atıldı...

Bir adam da çıktı, bir masal anlattı, hatta Emir Talha'nın ağzından dinlediğine yemin bile etti:

– Bu Emir Talha dedikleri delikanlı Yemen şeyhinin oğludur, babası Karun malına sahiptir, Cebeli Kahkaha üzerinde bir âli sarayı vardır ki, padişahımızın İstanbul sarayı onun yanında boynunu büker, lalüebkem kalır, 8888 somakî mermer direk üzerinde durur; şeyhin Habeşî, zenci, Berberî, Hindu, Mısrî, Sudanî, Frengî, Türkî, Çerkeş, Abaza, Megril, Kürdî, Rumî, yetmiş iki milletten 8000 cariyesi ve 8000 kölesi vardır ki, pençeyi afitaptan nişan verir huri ve gılmanlardır, ama şeyh babası bu oğlana bir maddeden gazap edip nefyi ebetle tart eylemiştir, işte bana o maddeyi dememiştir...

Davulcu Ahmed maddesi hariç Emir Talha hakkında anlatılan şeylerin hepsinin uydurma olduğu sonra anlaşılacaktı. Casuslardan biri seyyah derviş kıyafetiyle konağa gitti, kovulmadı ama hoş da karşılanmadı, gördüğü acı surata ehemmiyet vermeyerek iki gece misafir oldu; Emir Talha için, "Beyimiz hastadır... Kimseyi kabul etmiyor" dediler, fakat Davulcu Ahmed ile görüşmeye muvaffak oldu. Konakta, anlatıldığı gibi sefihane, rezilane yaşandığına en küçük bir alamet yoktu. Hizmetkâr dervişler, edepli, mazbut gençler görünüyordu. Davulcu Ahmed de ağırbaşlı bir delikanlıydı, yalnız gayet serbest tavırlıydı ve hakikaten periler padişahının oğlu gibi güzel bir gençti.

Padişahın casusu divan müteferrikalarından Necib Efendi adında biriydi, güzel delikanlıya acıdı ve kurtarmak istedi:

– Beyim, seninle mahrem konuşmak isterim, dedi.

Meclis halvet oldu ve Necib Efendi kim olduğunu, niçin geldiğini, Emir Talha'yı ve hatta Şeyh Mahmud'u nasıl bir tehlikenin tehdit ettiğini açıkça anlattı. Bir garip yiğit olduğu için kendisini kurtarmak istediğini söyledi. Bunun da tek çaresi, kendisiyle beraber Diyarbekir'den gizlice çıkarak padişahın ayağına düşmek, hakikatleri olduğu gibi anlatmaktı. Şehir kapıları tutulmuştu. Padişahtan kaçılamazdı, bir hafta kadar sonra da Sultan Murad Diyarbekir'de olacaktı, o zaman belki padişahın yüzünü bile görmeden cellat eline düşebilirdi.

Davulcu Ahmed de açık konuştu ve öyle şeyler anlattı ki, Müteferrika Necib Efendi hayretler içinde kaldı, bunlar kolay inanılmayacak şeylerdi, kapıcıbaşı gibi o da, "Heman Cenabı Hak onların encamını hayreylesin" dedi.

O akşam Diyarbekir'in Bağdat Kapısı'nda buluşmaya karar verdiler. Sahte derviş gittikten birkaç saat sonra Davulcu Ahmed bir buçuk yıl içinde ilk defa Emir Talha'dan izin almadan sokağa

çıktı, tekkeli hizmetkârlardan biri haber verdi, Arap beyi kızdı:

– Tez ardından var, çevir! Beni bu halimde bırakıp nereye gider? dedi.

Mürit koştu, yetişti, fakat Davulcu Ahmed kaşları çatık:

– Var söyle, dedi, gözümün gördüğü yere giderim, Diyarbekir'den çıkar giderim, dahi konağa dönecek değilim...

Hizmetkâr ısrar edemedi. Emir Talha haberi Arapça bir küfürle karşıladı:

– Tabanı yarık itte sadakat olmaz, kabahat de benimdir, varın gidin bana Şerbetçioğlu Mustafa Bey'i çağırın... dedi.

Sitti Zühre

Müteferrika Necib Efendi ile Davulcu Ahmed Diyarbekir'den tam zamanında çıkmışlardı; padişahı yedi konak yerde değil, Diyarbekir'e bir konak yerde buldular. Necib Efendi evvela Sultan Murad'ın has yakınlarından Silahdar Mustafa Paşa ile Deli Hüseyin Paşa'yı gördü, öğrendiklerini tafsilatıyla anlattı ve iki vezirin ayaklarına düşerek Davulcu Ahmed'e padişah huzurunda şefaat etmelerini rica etti. Dinlediklerine vezirler de inanamadılar. Silahdar Paşa keyfiyeti padişaha arz ederken Deli Hüseyin Paşa da, "Padişahımızın pehlivanlara hüsnü nazarı vardır" diyerek Davulcu Ahmed'i soydu, delikanlının üzerinde yalnız şalvarı kaldı, boynuna da bir kement geçirdiler; padişahtan emir gelince huzura çıplak çıkarıldı ve delikanlı, tembihe uyarak padişahın ayaklarına kapandı. Bizzat hükümdar tarafından sorguya çekildi, her soruya gayet serbest ve doğru cevap verdi; divan kalabalıktı, dinleyenlerin gözü hayretle açıldı:

– Padişahım, Emir Talha dedikleri erkek değildir, Emir Fah-

reddin'in küçük kızı Sitti Zühre'dir...

– Şuf Dağı vakasında on beş yaşında olup at sırtına düşmüş, kaçmış, Şeyh Mahmud'a sığınmıştır; üç sene şeyh efendi onun kız olduğunu bilmemiştir...

– Diyarbekirliden Şerbetçioğlu bilir, ama ayş ü işret ettiği diğer civanlar dahi kız olduğunu bilmemişlerdir...

– Havuzlu divanhanede ve konaktaki hamamda işret meclisleri kurulduğu doğrudur, ama Emir'in üryan olup raks ederdi, demeleri yalandır. Meclislerde şehrin köçek oğlanları raks ederdi.

– Diyarbekirliden Şerbetçioğlu Mustafa Bey'dir ki, onun kız olduğunu keşfedip murada ermiştir...

– Mustafa Bey'den hamile kalınca şeyh efendi de sırra agâh olmuş ve Şerbetçioğlu'nu kızı nikâhla almaya zorlamıştır, ama o bey reddetmiştir: "Ben erler arasında işret eder fahişeyle hanedanım namusunu paymal etmem" demiştir.

– Mustafa Bey'den bir kızı dünyaya gelmiştir ki, halen iki yaşında olup konaktadır...

– Tekkeli civanlardan murada ermişler var mıdır bilmem... Ama kız olduğunu bilirler, bildikten sonra da murada ermemek olmaz... Ben konağa geldikten sonra Sitti Zühre'nin benden gayri erkek görmediğine yemin ederim Padişahım.

– Ayağım yalın, sırtım çul çaput ırgatlık ider sürünürdüm, beni kapısına aldığında onu er sanırdım, adam kılığına koydu, bir gece de odasına davet eyledi, taassup gösterdim reddeyledim, ol zaman hatun kişi olduğunu gördüm, "Fahişedir ne ola ki?" dedim. Ama ertesi gün şeyh efendi çağırdı, nasihat eyledi, nikâhımızı kıydı, zevcem oldu, ben dahi onun sabıktaki günahını affeyledim.

– ...

Emir Talha meselesi gereği kadar aydınlanmıştı.

Padişah Davulcu Ahmed'i affetti, oğlanı sarayın Baltacılar Ko-

ğuşu'na nefer yazdılar, bir müddet sonra hünkâr hizmetine alınmak üzere terbiyesine de Deli Hüseyin Paşa memur edildi.

Sultan Murad'ın bir konak yere geldiği haber alınınca Diyarbekir âyan ve eşrafı, uleması şehir dışına istikbale çıktı. Şeyh Mahmud Efendi meşhur Kavis Kasrı ve bahçesinde yine âli ziyafetler hazırlamıştı, kendisi de karşılayanlar arasındaydı.

Sultan Murad şeyhe olan gazabını gizlemeye muvaffak oldu, hal ve hatır sordu, iltifat etti, fakat davetini kabul etmeyip meşhur bahçeye gitmedi, doğruca şehre girip Vali Paşa'nın mirî konağına indi. Şeyhin hazırlattığı nefis yemekler kazanlarının içinde kaldı.

Padişahın maiyetindeki devlet erkânı ile ulema da âyan ve eşraf konaklarına misafir edilmişlerdi, bu arada Rumeli Kadıaskeri Ebussuudzade Mehmed Efendi de Nakşî dergâhına inmişti.

O gece sabaha karşı, Diyarbekir derin uykudayken asesbaşı ile cellatbaşı Kara Ali Nakşî dergâhına gittiler, gece bekçisi derviş korkunç ziyaretçiler karşısında donakaldı, Asesbaşı:

– Sesin kes, size zararımız ilişmez, şeyhin yatak odası neredededir? dedi.

İçerde de bir derviş, yatağını iki kapı arasına sermiş, yatağın üstünde bağdaş kurup oturmuş, kitap okuyordu, şamdanın titrek ışığında gelenleri görünce dili tutuldu.

– Şeyhin odası neresi? diye sordular.

Bir kapı gösterdi, hakikatte şeyhin yatak odasıydı, fakat o gece misafir olan kadıasker efendiye tahsis edilmişti. Kara Ali yataktaki ak sakallı adamı boynuna kemendi geçireceği sırada tanıdı, Mehmed Efendi korkunç bir feryatla yataktan fırlarken dışarı kaçtı, yanındaki odaya girdi, şeyhi orada buldu. Ağır vücuduyla göğsüne oturup kemendi geçirdi.

Aynı saatte dört cellat da Sitti Zühre'nin konağına gitmişti.

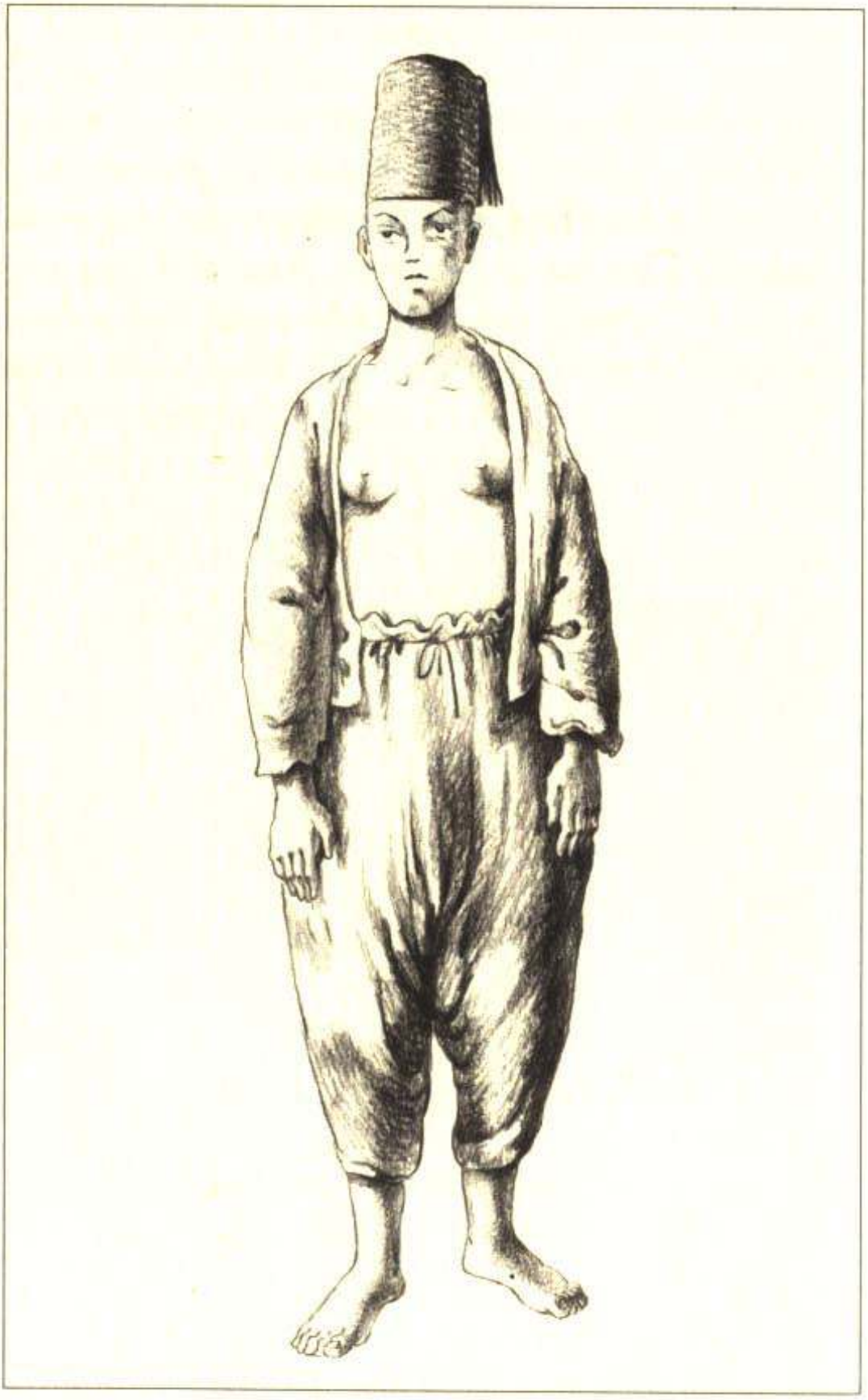
Genç kadını, zina davetine koşup gelmiş Şerbetçioğlu Mustafa Bey'in koynunda buldular.

Emir Fahreddin kızı, "Beni padişahımıza diri götürün..." diye yalvardı, çırpındı, kurtulamadı. Onunla beraber Mustafa Bey'i ve biri iki yaşında, biri de iki aylık iki kızını boğdular.

Şeyh efendi de dahil, beş ceset çuvallar içinde ve ağır taşlar bağlanarak şehir kenarından geçen nehre atıldı.

Elif çekilince nokta koyan çok olur: "Arap kızı Koç Baba'nın dahi koynuna girmiş..." dediler.

Topçu Emin

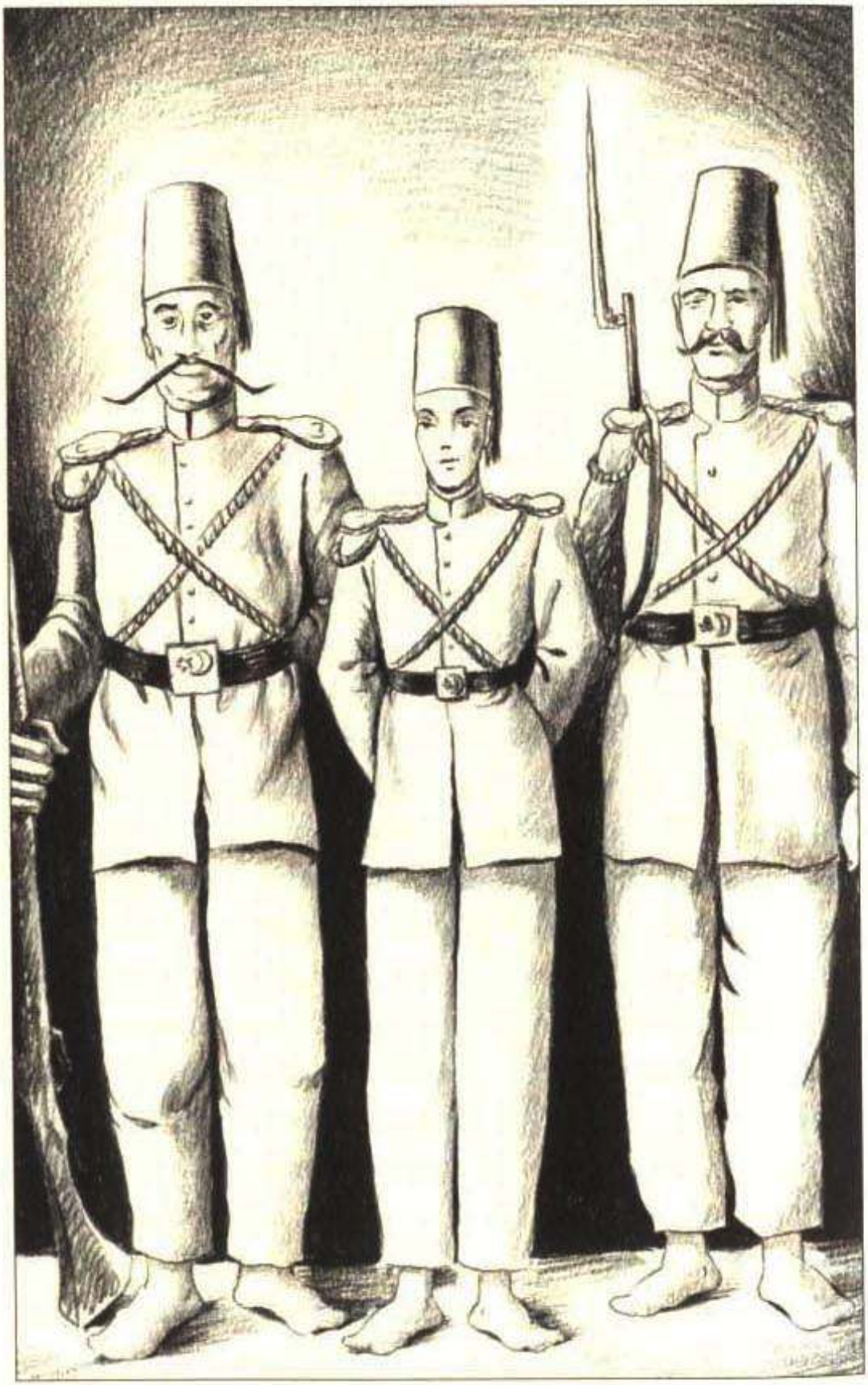

Topçu Emin.

Uygunsuz yolda tutulmuş genç nefer

Sultan II. Mahmud 1826 yılında kanlı bir şehir muharebesiyle Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmış ve sonra yine amansız ve kanlı bir şekilde yeniçerilerin imhasına girişmişti. Şehirden kaçıp Belgrad Ormanları'na sığınan binlerce yeniçeri orada sarılmış, ormanın büyük bir kısmı ateşe verilmiş; imha, vahşet halini almıştı. Yeniçeriliğe heves etmiş de ocağa yazılmamış ayaktakımından toy gençler, yeniçeri taslağı, ne yaptığını bilmez cahil garip bekâr uşakları, ocakla sıkı bir bağı olan Bektaşîler, Bektaşîlikle damgalanmış rintmeşrep kimseler bile boyunlarını cellat satırı veya kemendinden kurtaramıyordu. Padişahın emriyle, mezarlıklarda şu kadar asırdan beri gelip geçmiş yeniçerilerin kabir taşları bile kırılmıştı. En küçük bir zabıta vakasının faili, aç kalıp da fırından bir somun çalan bile idam olunuyordu; ırz ve namusa tecavüz şöyle dursun, harfendazlığın cezası ölümdü. Padişahın nazarında en küçük bir uygunsuzluk, yeniçeri ruhunun hortlaması demekti. 1826 ile 1830 arası memleketimizde ve bilhassa İstanbul'da insan hayatının en ucuz olduğu devirlerdendir.

Mora ihtilali devletin başına yeni bir Rus harbi sarmıştı. "Asakiri Mansurei Muhammediye" adıyla yeni kurulan ordu tamamen acemi efrattan ve hiç harp görmemiş zabitlerden mürekkepti. Hat-

Topçu Emin'i iki süngülü muhafızın arasında kışlaya getirdiler.

ta ilk aylar içinde kâfi silah da bulunamamış, üniformaları da hazırlanmamış olduğundan Asakiri Mansure efrat ve zabitanının halktan ayırt edilmesi için bellerine birer al kuşak, ellerine de birer asa, sopa verilmişti.

Felaketli bir devirde büyük bir hükümdar olmasını bilmiş II. Mahmud irade, azim ve metanet sahibi adamdı. İki sene içinde düşman karşısına çıkacak ilk kıtaları hazırlamaya muvaffak olmuş ve bu uğurda adeta bir tabur kumandanı gibi çalışmıştı. 1828 yılında sarayını, sarayındaki hükümdar hayatını terk etti, Rami Kışlası'nın bir odasına yerleşti ve tam bir sene kışlada kaldı. Her sabah askerin kalk borusuyla yatağından çıktı, atına bindi, yeni kıtalarının başında, kışın yağmur kar altında, kırlara talime gitti. Yetiştirilen asker cepheye sevk ediliyor, şehirde, Beyazıt'taki dairesinde oturan Serasker Paşa da Rami Kışlası'ndaki padişaha toplanan acemi efradı gönderiyordu.

İşte o 1828 yılının aralık ayının on yedinci pazartesi günü Serasker Paşa'nın bir arz tezkeresiyle Rami Kışlası'na muhafaza altında ve elleri arkasına bağlanmış bir delikanlı getirdiler. Sırtında Asakiri Mansure'nin topçu neferi üniforması vardı. Vücut yapısı pek yakışıklı ve yüzü de harikulade dilber tüysüz bir çocuktu. İki süngülü muhafızın yanında bir de yaver vardı.

Sabahın erken saatleriydi, padişah henüz talime çıkmamıştı. Paşa'nın yaveri hünkâr dairesine gidince kışla nöbetçileri:

– Bu delikanlı ne yapmıştır? Suçu nedir? diye sordular.

Muhafızlar bir şey bilmiyordu. Fakat koca bir Serasker Paşa tarafından padişaha yollandığına göre muhakkak ki, kabahati çok büyüktü. Halbuki delikanlının yüzünde büyük bir suç işlemiş insanın vahşeti, bakışı yoktu. Bu tüysüz topçu neferi bir şerire değil, bir mazluma, mağdura benziyordu, fakat mazlum ve mağdur olmuş olsa elleri arkasında bağlı yollanmazdı.

– Ne yaptın Delikanlı? diye kendisine sordular.

Genç nefer cevap vermedi, omuz silkti, gülümsedi. Bazen en korkunç canileri masum ve güzel bir yüz saklar derler. Suçu büyük veya küçük, orada bulunanlar bu gencin yarım saat sonraki akıbetini görür gibi oluyordu, Sultan Mahmud'un amanı yoktu, kışla avlusunda kurşuna dizdirecekti.

Serasker yaverinin hünkâr dairesinden dönmesi gecikmedi, kaşları çatık:

– Yürü! dedi.

Yaver önde, delikanlı ile muhafızları arkada hünkâr dairesine doğru yürüdüler. Daire kapısındaki bir hünkâr yaveri bekliyordu, topçu neferini başından ayağına şöyle bir süzdü: "Garip şey..." diye mırıldandı, sonra:

– Çizmelerini çıkarın şunun! dedi.

Muhafızlar delikanlının ayaklarından çizmelerini aldılar.

Sultan Mahmud giyinmiş, kaşları çatık, fakat yüzünde gazaptan ziyade merak hali vardı. Hünkâr yaveri:

– Padişahım, bu neferin bir garip macerası vardır, efendimiz bizzat istintak buyursunlar diye Serasker Paşa Hazretleri tarafından gönderilmiştir!.. dedi.

Delikanlı padişahın huzurunda korkusuz, gayet serbest, hatta laubalice duruyordu. Bakışlarında garip bir delişmenlik, haşarılık, çapkınlık, pervasızlık vardı. Padişah seraskerin yazdığı tezkereye bir kere daha göz attı:

Adı Emin olan bu şabbı emret topçu neferi tüccar gemisi kaptanlarından Temel Reis adında bir gemicinin gemisinde yatmış. Gemi Ayvansaray İskelesi'nde bağlıymış, sabahın erken saatinde gemicinin yanında karaya çıkarken bekçiler görmüş, karakola haber vermiş, çavuşlar da gemiciyle beraber yakalayıp seraskerliğe getirmişler. Fakat istintakında garip bir iddiada bulunmuş. Mese-

leyi halk ağzına düşürmemek için Serasker Paşa bu neferin bizzat padişah tarafından da sorguya çekilmesini münasip görmüş.

Sultan Mahmud:

– Anlat bakalım seni buraya niçin gönderdiler? diye sordu.

Genç nefer:

– Padişahım, ben erkek değilim, kadınım! dedi.

Pervasız itiraflar

Dilber topçu neferinin padişahın ilk sualine, "Ben erkek değil, kadınım!" diye cevap vermesi, tüysüz yüzü sözünü tasdik eder olmasına rağmen Sultan Mahmud'u şaşırtmıştı, gözlerini hayretle açarak:

– Yani sen kadınken erkek kılığına girip Asakiri Mansure'ye mi yazıldın? diye sordu.

Nefer:

– Hayır Padişahım, benim maceram uzundur! dedi.

Üstüne titrediği yeni kurulmuş bir ordunun efradı arasından bir neferin çıkıp da kadın olduğunu iddia etmesi, Sultan Mahmud için üzerinde hakikaten dikkatle durulacak bir meseleydi.

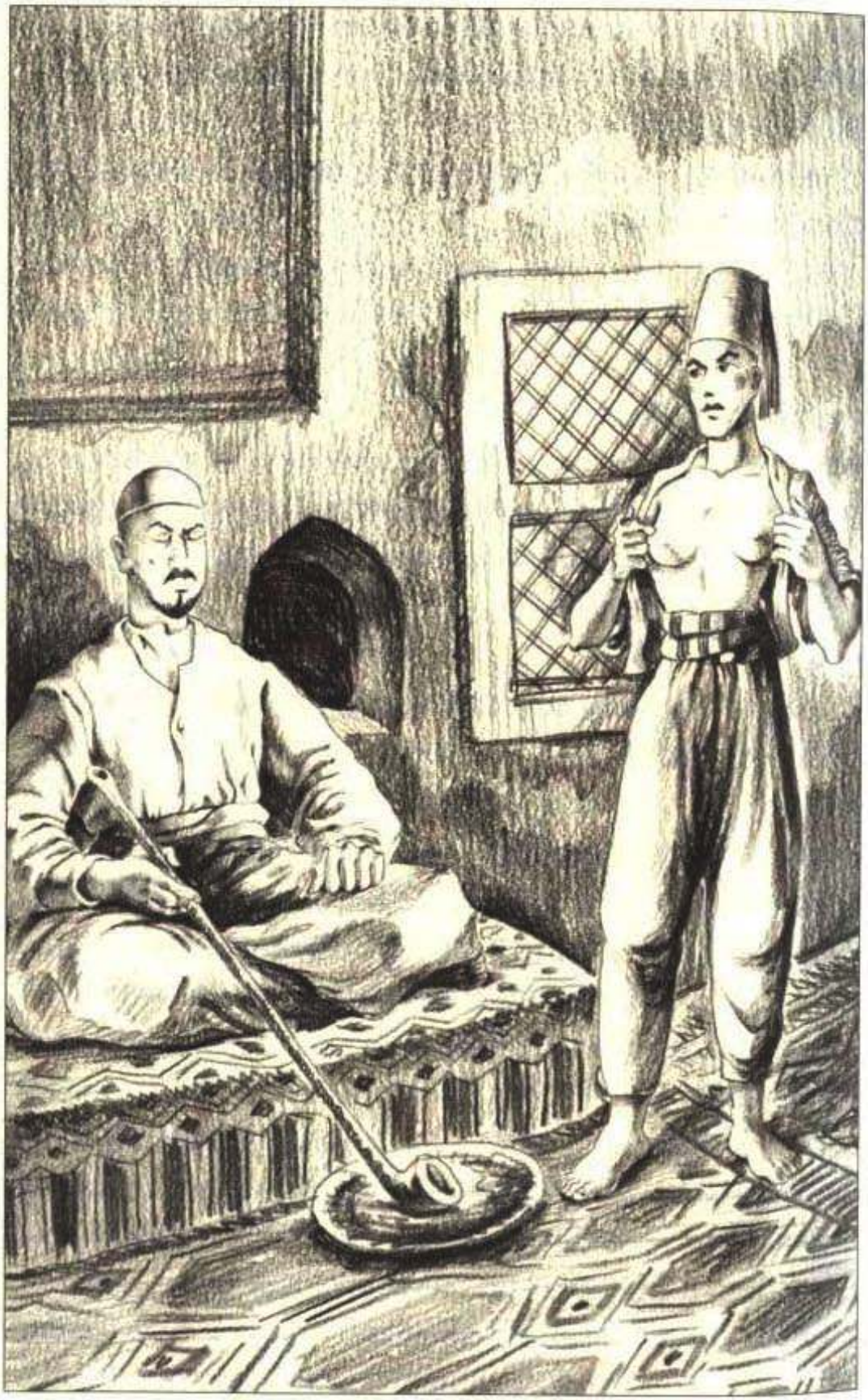
– Anlat da dinleyelim!.. dedi.

Nefer anlattı:

– Ben Gürcü'yüm, adım da Emin değil, Emine'dir, iki yaşındayken esirciler İstanbul'a getirdi, Cerrahpaşa'da oturan, dükkânı da orada olan Cerrah İsmail Ağa beni satın aldı; şimdi on beş yaşındayım, on üç seneden beri de onun yanındayım...

– Esirciler seni oğlan diye mi sattı?

– Hayır Padişahım, kız diye sattılar; beni oğlan kılığına bu Cerrah İsmail Ağa koydu, saçlarımı tıraş ettirdi, oğlan esvabı giydirdi,

" 'Ağa, artık memelerim büyümeye başladı' dedim, kızdı..."

on üç senedir hep böyle dolaşırım, herkes beni oğlan bilir, İsmail Ağa'nın validesi dahi benim kız olduğumu bilmez...

– Bu Cerrah İsmail mahbupdost mudur?

– Öyledir Padişahım...

– Sana taarruzu, tasallutu oldu mu?

– Oldu Padişahım...

– Anası evde değil midir?

– Evdedir Padişahım, lakin beni herkese cerrahlık fenninde şakirdi, yamağı bildirdiğinden o dahi aramızdaki kaziyeden şüphe etmemiştir...

– Sana cerrahlık öğretti mi?

– Öğretmiştir, hatta bütün cerrahların cerrahlık fennini yeniden tahsil mecburiyeti konulup Tophane'de cerrahlar için bir dershane açıldığı zaman İsmail Ağa da devama başladı; beni de beraber götürür getirirdi, ben de orada cerrahlık fenni tahsil ettim...

Padişah:

– Garip şeydir, seni kız olduğunu bile bile alıp oğlan kılığına koyacağına, madem ki mahbupdosttu, doğrudan bir oğlan şakirt niçin tedarik etmemiştir? diye sordu.

– Orasını bilemem Padişahım, bildiğim bir gün İsmail Ağa'ya "Ağa, artık memelerim büyümeye başladı, benim cariye olduğumu belli et ve beni tahtı nikâhına al, yahut ki, beni götür sat..." dedim, razı olmadı, son derecede kızdı, dayak attı: "Seni bunca yıl herkes böyle bildi, böyle gider, bir daha kadınlık lafını ağzına alırsan seni keserim" dedi, korktum sustum...

– Herifin anasına söyleseydin...

– Padişahım o bir acuzedir, ağadan çok ondan korkarım, kız olduğumu bilse ağadan evvel beni o keserdi Padişahım...

– Kaçsaydın...

– Ben de öyle yaptım Padişahım... Arkamda gördüğün bu asker abası İsmail Ağa'nın küçük kardeşi Topçu Neferi Salim'in esvabıdır, bir akşam izinli geldiğinde soyundu, ben de gizlice bunları giydim, ayağıma da çizmelerimi geçirdim, evden kaçtım, "Mademki, erkek kıyafetinde dolaşırım, hem saçlarım dahi kesiktir, bari gideyim, Asakiri Mansure'ye yazılayım" dedim...

Meselenin hazin ciddiyetine rağmen padişah güldü:

– Hani sen de malın gözüsün ha!.. dedi.

Kadın olduğunu iddia eden tüysüz gence topçu abası yakışmıştı, tıraşlı kafa da göze batmıyordu; hem güzeldi, hem de şirin ve dilbazdı.

– Sonra ne oldu?

– Doğruca serasker kapısına gittim, karşıma 4. Bölük'ün onbaşısı çıktı, "Kimi ararsın?" diye sordu, "Asker yazılacağım" dedim, "İşte topçu askerisin ya?" dedi, "Yok" dedim, bunlar komşumuzun oğlunun abalarıdır, babam benim asker olduğumu istemez, üzerimden esvaplarımı aldı, kilitledi, beni de oraya hapsetti, komşuya kaçtım, oğlunun esvabını giydim geldim; Moskof kâfirine karşı elbet ben dahi cenge giderim" dedim.

Hünkâr yaveri istintakın zaptını tutuyordu, padişah: "Aman sözlerini iyi zapt et" dedi ve nefere sordu:

– O onbaşının adı nedir?

– Sormadım Padişahım...

– Sonra ne oldu?

– Sonra Padişahım o onbaşı bana "Şimdi kayıt olmaz, akşamdır, sabah erkenden gel de kâtipler seni asker yazsın" dedi, "Aman ağa benim kalacak yerim yoktur, eve dönsem babam beni hapseder, artık kaçamam, bu gece burada misafir olayım" dedim, o onbaşı da beni odasına götürdü, o gece onun yanında misafir oldum...

– Beraber mi yattınız?

– Hayır Padişahım, o yatağında yattı, benim üzerime kaputunu verdi, bir köşeye büzüldüm, uyudum, sabah olunca askerler takım takım olup karavanaya giderlerdi, beni de götürdü, orada, "Asker yazılacak, babasının evinden kaçmış gelmiş" dedi...

– Asker yazıldın mı?

– Yazılmadım Padişahım, onbaşı "Ben talime giderim, sen kâtipleri bekle" dedi; avluda dolaşırdım, on beş yaşında gayet güzel ter bıyıklı bir borazan neferi gördüm, görür görmez çocuğa âşık oldum...

Bu garip mahlukun bu derece pervasızlığından sıkılan yaver ona padişah huzurunda olduğunu hatırlatmak için kuvvetlice öksürdü. Sultan Mahmud:

– Bırak... Bırak... Her şeyi olduğu gibi söylesin!.. dedi.

Bir fahişe miydi?

Bir Gürcü kızı olduğunu söyleyen güzel genç macerasına şöyle devam etti:

– O borazan neferine hangi bölükten olduğunu sordum, hassa süvari bölüğündenmiş, bir müddet baş başa konuştuk, kanlarımız kaynaştı, onunla daha yakın arkadaş olmak için ben de o bölüğe yazılmaya karar verdim, kâtipler geldi, fakat "Bugün kayıt yok, yarın gel" dediler. O güzel çocuğa "Şimdi ne yapacağım kardeşim, benim yatacak yerim yok, bu geceyi de onbaşının odasında mı geçireceğim?" dedim. Borazan neferi Ayvansaray'da otururmuş, "Olmaz" dedi, "Sen şimdi çık dolaş, akşamüstü Ayvansaray İskelesi'nde falan kahvehaneye git, ben de izinli çıkarım, seninle o kahvehanede buluşuruz, alır evime götürürüm, misafirim olursun, bu gece bende yatarsın" dedi...

– O borazancının adını bilir misin?..

– Bilmem Padişahım...

– Kadın olduğunu söyledin mi?

– Söylemedim, beni oğlan bildi...

– Kahvehanede buluştunuz mu?

– Buluşmadık Padişahım... Akşamüstü Ayvansaray'da tarif ettiği yere gittim, bekledim, gelmedi, ortalık iyice karardı, kahvehanede bir gemi kaptanıyla ahbap oldum. "Birini mi beklersin delikanlı?" diye sordu, "Bir asker arkadaşımı beklerim Kaptan Baba, beni bu gece evine götürecekti, gelmedi, fena oldu, yatacak yerim yoktur" dedim. "Bu saatten sonra da gelmez, ezandan sonra askerin sokakta dolaşması yasaktır, çavuşlar görürse seni de alır götürürler, karakolda falakaya yıkarlar. Hem kaşı gözü yerinde bir güzel çocuksun; burası Ayvansaray'dır, uygunsuz adamlar çok olur, başına bir kaza gelir. Gel seni gemiye götüreyim, bu gece bende kal, tayfalarımın üçü de tersaneye asker yazıldı, gemide yalnızım, can yoldaşı olursun, gemiye yeni tayfa ararım bulamam, asker olmasan seni alırdım" dedi, teklifini kabul ettim. "Aç mısın?" diye sordu, "Açım, hem ekmek alacak param dahi yoktur" dedim, beni aşçıya götürdü, oradan gemiye gittik...

– O da kadın olduğunu bilmedi mi?

– Gemide öğrendi Padişahım; ambara indik, fenerin mumunu yaktı, soyunmaya başlayınca göğsümü gördü, "Delikanlı senin memelerin kız gibi" dedi, "Kaptan Baba ben aslında kadınım" dedim; şaşırdı, "İşte bu olmadı, ben seni oğlansın diye getirdim, şimdi başıma bela olursun, gemiye avrat alıp kapamak yasaktır, bana siyaset ederler" dedi. Gidecek yerim olmadığı için soyundum, "Korkma benim kadın olduğumu kimse bilmez, koca kışlada bilmediler, soyunmasam sen bilir miydin?" dedim, ses çıkarmadı, ertesi gün gemiden hiç çıkmadım, iki gece kaptanın yanında yattım,

olan maceramı naklettim, kaptan benimle ilgilendi. "Sen benim helalimden karım ol, ben senin şimdiye dek olan bütün günahlarına sünger çekerim" dedi, "Olurum elbet, benim derdim de bu değil midir?" dedim.

Sultan Mahmud acı bir tebessümle içini çekti, istediği kadar celalli bir padişah olsun, insanların içindeki şeytanî nefsin hiçbir şeyden korkusu yoktu; halk denilen esrarengiz kitlenin içinde kulaklarının asla duyamayacağı ve gözlerinin hiç göremeyeceği kim bilir ne garip ve acayip şeyler oluyordu?

Genç topçu neferi macerasını anlatmaya devam etti:

– Kaptan benim topçu kıyafetimden kuşkulandı, beni kadın olduğum halde asker yazılmış zannetti, yazılmadığımı söyledim, inanmadı: "Başıma büyük işler açılır, şimdi Sultan Mahmud devridir, zapturapt devridir, seni arar bulurlar, o zaman kadın olduğun aşikâr olsa da hem sen başını kurtaramazsın, hem de bana haber vermediğim için azim töhmet olur, doğruyu söyleyene ise bir şey yapmazlar. Sultan Mahmud'un şiddeti kadar adaleti vardır, seninle serasker kapısına gidelim, Paşa Hazretleri'ne keyfiyeti olduğu gibi arz edelim, ayaklarına kapanup yalvarayım, seni bana helalinden versin" dedi, razı oldum. Sabahleyin gemiden karaya çıkınca bekçiler görmüş, bir gemici "Şabbı emred topçu neferini gemide yatırmış" diye karakola haber vermişler; çavuşlar koştu geldi, beni kaptanla beraber serasker kapısına götürdüler, çavuşlara bir şey söylemedik, serasker kapısında "Bizim ahvalimiz sizin bildiğiniz gibi değildir, bizi Serasker Paşa Hazretleri'ne çıkarın" dedik, "Paşa kışlada talimdedir" dediler, akşam geç vakit geldi, huzura çıktık, kaptan, "Paşa Hazretleri, meselemiz başka renktedir, meclis halvet olsun" dedi, meclis halvet oldu, Serasker Paşa'ya maceramı benden dinlediği veçhile nakletti. Paşa, "Kadın olduğuna emin misin?" diye sordukta yemin etti, "İki gece

gemide yattı" dedi. Serasker Paşa "Garip davadır, bu neferi padişahımız görmeden bir şey yapamam" dedi. O gece bizi hapsettiler, "Sakın sırrı faş eylemeyin" diye de tembih ettiler, işte Padişahım bu sabah da beni senin huzuruna getirdiler, benim maceram budur!..

Sultan Mahmud:

– Bu delikanlı hakikaten kadınsa nadir vakalardandır, bunu Hekimbaşı Abdülhak Molla'ya götürün, muayene ettirsin, kız mı oğlan mı anlaşılsın, Serasker Paşa'ya da meselenin esasından tahkik ettirilmesini yazın, bu davaya hekimbaşı baksın, mesele gereği gibi aydınlanıncaya kadar bu da hekimbaşının konağında muhafaza edilsin!.. dedi.

Emine, bir deliydi...

Kadın olduğunu iddia eden genç ve güzel Topçu Neferi Emin, Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın konağına gönderildi, orada usta bir ebe kadın tarafından muayene edildi, hakikaten kadın olduğu ve bakire olmadığı anlaşıldı.

Bunun üzerine, Abdülhak Molla meselenin tahkikatına Cerrah İsmail Ağa'dan başladı. Cerrahlar arasında tanınmış bir sima olup, o sıralarda ordu hizmetinde bulunan bu zatı, seraskerlik emriyle çağırttı. İsmail Ağa, Hekimbaşı Konağı'na davetinin sebebini öğrenince:

– Aman efendim, Cerrahbaşı'ndan izin aldım, İstanbul kazan ben kepçe, on gündür bu kahpeyi arardım...

Dedi ve vakayı şöylece anlattı:

– Adı hakikaten Emine'dir ama, öyle Gürcü, Çerkez, Abaza falan cariye değildir. Bu kadın, biraderim Mustafa'nın nikâhlı karısı-

dır; Mustafa, en küçüğümüz Topçu Neferi Salim ve valide beraber otururuz, ben vakıa bekârım, fakat cümle cihana sorun, ırz ehli kimseyim, mahbupdostluk nedir bilmem, bu kahpeye erkek esvabı giydirmişliğim yoktur, cerrahlık fenni de öğretmiş değilim; cümlesi yalandır, bühtandır, fahişenin iftirasıdır, biz bunu Darıca'dan aldık. Darıca köyünde Halil Ağa'nın kızıdır. Elhak güzeldir, lakin kızgınca çıktı, zaptı bir türlü kabil olmadı, kapıya kim gelirse, ekmekçi çırağı, kasabın oğlanı, saka, bekçi, hemen koşar, konuşur, hem dahi kafes önünden çekip alamadık, ama ak sakallı, ama sabi oğlancık, geçen erkeğe laf atar; bir gün de kardeşim Nefer Salim'in esvaplarını giyerek evden firar etti, aramadık yer bırakmadık, meğer kahpe neler yapmış!..

Abdülhak Molla:

– İsmail Ağa, bu kız mademki böyle kızgın çıkmıştı, kardeşin Mustafa niçin boşamadı, götürüp babasına iade etmediniz, böyle padişahımıza kadar aksedecek vakayiye yol açtınız? diye sordu.

Cerrah Ağa azıcık şaşırdı:

– Bilir miydik efendim dedi, hep uslanır sanırdık.

Darıcalı Emine, namı diğer Topçu Neferi Emin de oradaydı. Cerrah İsmail Ağa'yı dikkatle dinliyordu. Sırtından asker esvabını atmış, entari giydirmişlerdi, saçsız oğlan başına bir yemeni bağlamıştı, fakat yüz, öyle bir yüz, boy da öyle bir boydu ki ve öyle bir sihir ve füsuna sahipti ki, yine güzeldi. Gözleri, bu güzel genç kadının saçsız başına takılan Abdülhak Molla:

– Kızım, dedi, saçlarını kime kestirdin?

Mühim meseleydi. Genç bir kadın, evde bulduğu nefer esvabını sırtına geçirip kaçabilirdi, fakat saçlarını nasıl ve nerede tıraş ettirirdi? Hangi berber böyle uzun saçlı bir nefer görür de şüpheye düşmezdi? Onun uzun saçlarını kesip, kadın başını bir oğlan başı yapan, bu cesarete sahip olan berber kimdi? Emine:

– Saçlarımı ben kestirmedim, bu kesti... dedi ve İsmail Ağa'yı gösterdi.

İsmail Ağa inkâr edemedi:

– Doğrudur, dedi, valideyle beraber baktık, gördük ki, bu kahpe zapt edilmez, "Bari saçlarını keselim de âlem yüzüne çıkamasın, kapıya, cumbaya, kafese koşamasın" dedik.

Abdülhak Molla, hekimbaşı unvanını taşımasına rağmen, tıp ilminde derin bilgi sahibi değildi, ama cin gibi zeki adamdı. Genç kadının, kendisini bu garip maceraya sadece kızgınlığı yüzünden atmadığını çoktan anlamıştı. Ürkek, şaşkın bir hali vardı ki, serbest tavırlı ve dilbaz olmasına rağmen, başından büyük bir vakanın geçtiği belliydi. O noktayı aydınlatmak lazımdı. Hekimbaşı:

– Cerrah Ağa'nın söylediklerini dinledin mi? diye sordu.

– Dinledim.

– İfadesi doğru mudur?

– Doğrudur ama, benimki de doğrudur, ben Gürcü'yüm, Darıcalı Halil Ağa da esircidir, beni bu Cerrah İsmail'e satmıştır...

– Darıcalı Halil Ağa senin baban değil midir?..

– Değildir efendim, baba evladını satar mı, o adam beni satmıştır, esircidir.

Cerrah İsmail atıldı:

– Yalan söyler, dedi, babasıdır efendim.

Genç kadın:

– Çağırın, Halil Ağa ile yüzleşelim ve hem...

– Söyle, söyle, sözünü kesme!

– Bu İsmail Ağa'nın kardeşi olan Mustafa, benim sureta kocamdır.

– Ne demek istersin?

– Sureta kocamdır efendim.

– Yani sen evden kaçtığında kız mıydın?

Emine'nin bakışları birden değişti, gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi Cerrah İsmail'e saplandı, sonra ellerini yüzüne kapayarak ağlamaya başladı, ama buhran uzun sürmedi:

– Kızdım... dedi.

– Ebe kadın da burada aksini söyledi, kaçtıktan sonra mı kazaya uğradın?

Genç kadın yine ağlamaya başladı ve ellerini yüzünden çekmeyerek:

– Evet efendim, dedi. Temel Reis'in gemisinde... Ama o benim helalimden kocam olacak, ben ondan davacı değilim, ben bu Cerrah İsmail'den davacıyım.

– Bu Cerrah Ağa sana ne yaptı?

– Neler yapmadı ki efendim, başıma ne geldiyse onun yüzünden geldi.

Abdülhak Molla zeki adamdı, edip adamdı, zarif adamdı, ne olurdu iyi bir hekim olsaydı, bir ruh hekimi...

Emine bir deliydi, anlayamadı, anlayamadığı için de neden çıldırdığını araştırmadı.

Emine'nin yalnız kendisi için hakikat olan yalanlar

Hekimbaşı'nın bir deli olduğunu anlayamadığı Darıcalı Emine Cerrah İsmail Ağa'yı bir genç kadının hicap duygusundan sıyrılarak ittiham etti:

– On iki yaşındaydım, beni esirci Halil Ağa'dan aldılar, Mustafa'yla evlendirdiler...

Abdülhak Molla:

– Padişahımıza iki yaşındayken satıldığını söylemişsin... deyince Emine kayıtsız, omuz silkti:

– Sen şimdi söylediğime inan Hekim Efendi... dedi.

– ...

– Mustafa'yla evlendim ama, öyle düğün dernekle değil, başım tel duvak görmedi, imam nikâhı kıydı, bizi bir odaya kapadılar...

– ...

– Bir hafta sonra da bu Cerrah İsmail benim saçlarımı kesti...

İsmail Ağa, "Yalan!" diye atıldı. Hekimbaşı, "Söylesin efendim ben eğriyi doğruyu tefrik ederim" dedi. Emine anlattı:

– Meğer kastı başka manadaymış, padişahımıza da söyledim, mahbupdostmuş; evine, dükkânına yara tımarı bahanesiyle genç genç adamlar, neferler getirir, kocam işine gidince bana da kardeşi Salim'in nefer esvabını giydirir, anasını aldatır, "Kışladan yara tımarına bir nefer gelmiştir" der, odasına kapardı...

Cerrah İsmail dayanamadı; "Vay alçak müfteri!.. Vay alçak kahpe!.." diye bağırarak genç kadının üstüne atıldı, tuttular. Emine oralı olmadı, devam etti:

– Bir akşam yine Salim'in esvaplarını giydirdi, anasına da "Asker misafirim geldi" dedi, ben de bu dinsiz imansız zalim herifin cefasından usandım...

Cerrah İsmail'in "Efendim, söyletmeyin kahpeyi..." diye yeni müdahalesini Abdülhak Molla "Sakin olun!" diye kesti. Emine anlattı:

– "Ağa sen odaya git, ben gelirim" dedim, o odasına gidip bana intizardayken hemen ayaklarıma Salim'in çizmelerini çektim, canımı sokağa attım, Cerrah İsmail'in pençeyi kahrından kurtuldum. Ondan sonra başımdan padişahımıza anlattığım şeyler geçti.

Hekimbaşı Abdülhak Molla için tahkikat bitmişti. Cerrah İsmail Ağa'nın ahlakî ahvalini araştırmayı salahiyeti dışında gördü, huzurunda zapt edilen ifadeleri padişaha arz etti. Sultan Mahmud da Emine ile Cerrah İsmail Ağa'nın derhal tevkiflerini, bu çirkin ve çetrefil meselenin seraskerlik kapısında yeniden tahkikini, Emine

topçu neferi kıyafetinde yakalandığı, Cerrah İsmail de ordu hizmetinde bulunduğu için her ikisinin de askerî mahkemeye verilmesini ferman etti. Bu suretle "Kız Nefer Darıcalı Emine davası" bir iki gün içinde bütün İstanbul'un ağzına düştü. Meselenin serasker kapısında ne renk alacağı merakla beklenmeye başladı. Hayalhaneler faaliyete geçti:

– Cerrah dedikleri herif gizli din kullanır papazmış...

– Neuzübillah, Ad kavminden beter müşriklerdir, üç kardeşin bir avradı varmış... diyenler oldu.

Fakat serasker kapısında başlayan tahkikat daha ilk günlerinde Cerrah İsmail Ağa'nın lehinde gelişti. Mesela:

Serasker kapısında 4. Bölük diye bir muhafız kıtası yoktu, bölükler serasker kapısına nöbetle gelip muhafız kıtası oluyordu, dördüncü bölük iki aydan beri gelmemişti. Rami Kışlası'ndaydı. Onbaşıların müstakil odaları yoktu, muhafız kıtasına ayrılan odalarda efratla beraber yatıyorlardı, buna rağmen o bölüğün onbaşısı sorguya çekildi, kışlada doğruluğuyla tanınmış, amirlerinin itimadını kazanmış bir askerdi, Kuran'a el basıp yemin etti; "Ben şu topçu neferini ömrümde görmüş değilim" dedi.

Vakanın kahramanlarından bir de gemici vardı ve hâlâ serasker kapısında mevkuftu; onun ifadesi de Emine'nin söylediklerini tutmadı:

– Tayfalarım tersaneye asker yazılmış değildir, üç uşağım vardır, üçü de gemidedir. Kahvehanede genç bir topçu neferi gördüm, bana bir asker arkadaşını beklediğini, gelmediğini, yatacak yeri ve parası olmadığını, aç olduğunu söyledi; acıdım, aşçıda karnını doyurdum, yatırmak için de gemiye götürdüm; uşakların yattığı yer dardır, "Kamaramda yatırayım" dedim, soyunurken kadın olduğunu gördüm, başımdan korktum, yalnız bıraktım, manzarayı uşaklara açtım, onlar "Fahişedir" dediler, ben, "Üstünde asker forması

var, el sürülmez, hele sabah olsun, defedelim belayı" dedim. Dördümüz de sabaha kadar uyumadık, kadın neferi erkenden karaya çıkardık, yakalandı, gemiye bir çavuş geldi; "Bu nefer gece gemide mi yattı?" diye sordu. "Evet..." dedim, "Kaptan kim?" dedi, "Benim..." dedim, beni de aldılar, buraya getirdiler, şu kadar gündür nahak yere mahpus yatarım...

Geminin tayfaları da kaptanın sözlerini tekrar ettiler.

Serasker Paşa da dinlendi,

– Nefer kadın olduğunu söyleyince padişaha gönderdim, gemisinde yattığı kaptan ayağıma düşüp "Ben bu kadını zevceliğe talibim" dememiştir, dedi.

Cerrah İsmail Ağa isnadı şiddetle reddetti:

– Kahpe iftirasına uğradım, sözleri serapa isnattır, bühtandır, şerrinden Allah'a sığınırım, ırz ehli bir adamım, ahvalimi mahallemе, Tophane'ye sorun... dedi.

Yüzden fazla şahit dinlendi, hepsi:

– Allah'tan korkarız, biz Cerrah İsmail Ağa'yı şabbı emret gençlerle düşer kalkar görmedik, yara tımarı bahanesiyle evine genç neferler götürdüğünü de ne gördük, ne işittik, dediler.

Vakayı aydınlatan şahit

Emine'nin Darıca'daki babası da getirildi, fakat genç kadın bu adamla aklı başında konuştu:

– Beni köyde Mustafa dayımın oğlu Benli Mehmed'e istediler di, "Bey çiftliğinde yanaşmadır, fakir delikanlıdır" dedin, vermedin. Fakir ise küffümüzdü, sonra Cerrah İsmail'in verdiği altınlara tamah ettin, sattın; elbette ki esircisin, babam olsaydın bir kerecik İstanbul'a gelir, "Şu kızın ahvali nedir?" diye arar, sorardın!.. dedi.

Duvak altında güzel Emine'nin saçlarının takma olduğunu kimse anlayamadı.

Halil Ağa ise ağlamaya başladı:

– Gözlerini, bakışını beğenmedim, evladım aklını oynatmış, sebep olan Allah'tan bulsun!.. dedi.

"Kız Nefer Darıcalı Emine" davasına ilk ışığı veren yetmişlik bir kadın oldu. Cerrahpaşa'dan komşulardan biriydi, çağrılmadığı halde Serasker Paşa'ya gelmiş, bu meselede Hak yolunda şahitlik etmek istediğini söylemişti. Uyanık, gün görmüş, tecrübeli bir İstanbul hanımıydı. Serasker Paşa'ya o kadar emniyet telkin etti ki, Paşa bütün istintak evrakını getirtti, hanıma okudular, dikkatle dinledi ve sonra anlattı:

– Paşa Hazretleri oğlum, Emine'yi iyi tanırım, karşı kapı komşumuzun gelinidir, bir şerire kaynanası vardır, sebebi felaketi o kadındır; fırsat bulur da kaçabilirse bana gelir, her derdini açardı kızcağız... Bu kız tecennün etmiştir, zira gayet mahçuptur, böyle topçu neferi kıyafetinde sokaklarda, çarşılarda dolaşacak, kışlaya, kahvehaneye girecek, gemide gemicilerle yatacak kız değildir. Kızı bu hale zorla koydular, sebebi cinneti de kaynanası olan o alçak karıdır Paşa oğlum; zira kız, saçları kesildiğinin ertesi akşamı kayboldu... Evvela bana kaçtı zannettiler, gelip sordular, bende olmadığına kanaat getirince karıyı telaş aldı, ben de doğrusu o zaman "Kız kendini ya kuyuya attı ya denize" diye düşünmüştüm, delilik aklıma gelmediydi. Emine fakir bir köylü kızıdır, gidip Darıca'dan aldılar; kızın hakkı vardır, babasına para verip cariye satın alır gibi getirdiler, sebebi var; benim bildiğim topçu neferi esvabı giyip evden kaçıncaya kadar Emine'nin bakire oluşudur. Bana birkaç sefer yana yakıla, ağlaya sızlaya, utana sıkıla söylemiştir, zaten bu hususu sizdeki ifadesinde de tekrar etmiş. Cerrahın kardeşi Mustafa'yı muayeneye sevk edin, hakikat meydana çıkar. İstanbul'dan kız alsalar oğlan âleme rezil olacak, fakat kerata özrünü bildiği halde koynunda kadın ister; gittiler, bu biçareyi buldular. Kız Gürcü, dünya güzeli, üstelik köylü

kızı, el ayak oğlan yapısı, kütür kütür civelek; Mustafa ise âciz, Emine'ye zulüm ve işkenceye başladı. Zavallının vücudu çürük bere içindedir, kaç defa gösterdi. Atılan dayakları, kızın figanını bütün mahalle bilir, ne yapsınlar, konuya komşuya karşı kızın namusuna kara çalmaya kalktılar. "Kapıya gelen sakaya, kasap, bakkal çırağına açık saçık çıkar konuşur, kafes önünden, cumbadan alamayız, gelinimiz kızgın çıktı" diye iftirada bulundular. Kız Darıca'dan geldi, bir daha sokak yüzü görmedi, oğlanın sırrı faş olmasın diye konuya komşuya bile götürmediler, kızın arada kaçıp geldiği tek komşuları ben oldum. Kaynanası cadı sokağa çıkacak olsa Emine'yi ya merdiven altına tıkar, ya kömürlüğe sokar, üstünden kilitler. Son gulgule saç meselesinden koptu; kızın saçlarını niçin kestiler bilmiyorum, herhalde canına tak etmiş, kaynanasına irice bir laf etmiş olacak: "Tövbe anacığım... Bir daha söylemem... Kesme saçlarımı... İsmail Ağacığım... Kıymayın bana..." diye bağırdığını işittim...

İhtiyar hanım hem anlattı, hem ağladı; sonra:

– Paşa Hazretleri oğlum, emir buyurun da Emine'yi getirsinler, göreyim.. Cinnetinin alameti, bakınız, beni tanımayacaktır... dedi.

Serasker Paşa emir verdi, kızı getirdiler. Hanım:

– Emine, kızım beni tanıdın mı?.. diye sordu.

– Hayır... Tanımadım... dedi.

– Ben Bağdat valisinin anası Nimet Hanım değil miyim kızım, karşı kapı komşunuz?..

Emine yine:

– Tanımadım... dedi.

Fakat bu sefer ellerini saçsız başına götürüp yemeniyi sıyırdı, aldı, başını sıvazladı:

– Ben Emine değil, Topçu Neferi Emin'im!.. dedi, niçin benim abalarımı aldınız da bu entariyi giydirdiniz?..

Serasker Paşa genç kadını getiren zabite:

– O topçu esvabını verin, giysin! Mesele gereği gibi anlaşıldı, yarın padişahımıza arz ederim!.. dedi.

Emine'yi çıkardılar, serasker:

– Şu andaki halimi size anlatamam... dedi.

– Herhalde benim gibi çok acıyorsunuz ?..

– Şu anda şu kızı öz evladımmış gibi sevdim desem yalan söylemiş olmam, fakat size arz etmek istediğim o değil, kadın olduğunu iddia eden tüysüz bir nefer, görülmemiş hadise, bizzat istintak etsinler diye ben bu kızı bidayette kışlaya padişaha gönderdim. Sultan Mahmud Efendimizin celalli bir anına rastlasaydı da meselenin tahkikine lüzum görmeden "Kaldırın kahpeyi!" diye kurşuna dizdirseydi diye düşündüm... Hemen gidip, beni bir vebali azimden kurtardığı için efendimizin ayaklarına kapanacağım...

Niçin murada ermesin, niçin gülmesin?

Serasker Paşa "Kız Nefer Darıcalı Emine" davasını aydınlatan Nimet Hanımefendi'ye:

– Ne dersiniz efendim, bu biçare şifayap olur mu? diye sordu.

İhtiyar kadın:

– Allah'ın bileceği şey Paşa Hazretleri oğlum, kul çare arar, bence evvela bir koca bulmalı... Sonra saçlarının uzaması lazım, bir ümit...

– Başından bir kaza geçmiş...

– Yok evladım, kaza başka cilve, nikâh, tel duvak başka. Mesela bir gemici var, kız gitmiş, gemisinde bir gece yatmış... Emine muhayyilesinde onu kendisine âşık yapmış, herhalde güzelce bir adam olacak...

– Genç, yakışıklı bir Laz...

– İşte o adam kızı kurtarabilir.

– Gemici hâlâ mevkuf, getirteyim, konuşur musunuz?..

– Ne demek Paşa Hazretleri oğlum, konuşurum da, zannederim bu işe ikna da edebilirim...

Nimet Hanım Serasker Paşa'nın odasında Temel Kaptan ile de konuştu. Otuz beş yaşlarında olan bu gemici, seraskerin dediği gibi sadece yakışıklı değildi, müstesna erkek güzellerinden biriydi.

Hanımefendi Emine'nin hazin hikâyesini bir kere de ona anlattı; bir aile faciasının kurbanı olan bu genç ve güzel kadını delilik halinden ancak onun kurtarabileceğini söyledi.

Temel Kaptan yüz güzelliğinin ve levent gemici yapısının şanına denk mert bir yüreğe sahipti, yaşlı ve kibar kadını edep ve dikkatle dinledi:

– Hanımefendi, aklımızdan geçeni insandan saklarız ama Allah'tan hiçbir şey gizlenmez, Rabbim bilir, bir tüysüz topçu neferi bilip yersiz ve parasız kalmış gariptir diyerek gemiye aldığım gece sevdim ben onu... Kadın olduğunu söylediğinde ne yapacağımı bilmedim, uşaklarla beraber "Fahişedir" dedik ama başımızdan da korktuk. Üzerine parmağımızı dahi sürmedik, ama deli olacağını da hiç düşünmedik; şimdi mademki, bu kız başına gelen kazayı benden biliyor, evinden kaçtığı gece nerede ve kimin yanında yattığını hatırlamıyor, ben ona fahişe demem. Kocası olan herif boşasın, ben onu nikâhla alırım, teliyle duvağıyla düğün de yaparım, aklı başına gelsin, gelmesin Emine benim makbulümdür!.. dedi.

Serasker Paşa da Emine'nin kocası Mustafa'yı buldurdu; tarakçı esnafındandı, çirkin denilemezdi, fakat büyük özründen olacak, yüzü gülmez adamdı. Muayenesinde komşu hanımın "Emine'den dinledim" dediği hakikat meydana çıktı, Emine'yi boşamaya mecbur oldu, boşamasa da Emine adına mahkemeye müracaat edilse şeran boş düşerdi.

Cerrah İsmail Ağa tahliye edildi, fakat merkezi Erzurum'da

olan şark ordusu emrine verildi, buna kendisi de memnun oldu, yalnız semtleri olan Cerrahpaşa'da değil, İstanbul'un herhangi bir semtinde oturmalarına imkân yoktu. Meçhul müntakim eller Cerrahpaşa'daki evin camlarını bir gece taşa tutup yere indirivermişti. İsmail Ağa'nın acuze anası sokağa çıkamaz olmuştu.

Topçu Neferi Salim cepheye sevk edildi; Tarakçı Mustafa'nın da halk arasında dolaşacak yüzü kalmamıştı, ağasının yanına Erzurum'a gitti.

Dayak ve korku ile tecennün etmiş olan Darıcalı Emine, Sultan Mahmud'un emriyle Haseki'de kadınlar tımarhanesine gönderildi. Timarhanede ancak bir ay kaldı; bu bir ay içinde meselenin dedikodusu devam etti:

– Taburda askerlik yapmış kızı tımarhaneye koymuşlar...

– Kışlada çocuk bile doğurmuş...

– Yok öyle değil, süvarilere muallimmiş, Frenk kızıymış...

– Dünya ilmini yutmuş kral kızıymış... dediler.

İstanbul kadınları her gün, türlü hediyeler alarak, çorbasından böreğine, tatlısına tepsi tepsi yemekler götürerek kafileler halinde kız askeri görmeye tımarhaneye taşındı; gardiyanların başına devlet kuşu kondu, kız askeri göstermek için her gün avuçlar dolusu bahşiş topladılar.

Nihayet bir gece Serasker Paşa'nın emriyle tımarhaneden çıkarılan Emine mükellef bir arabayla Paşa'nın konağına götürüldü. Temel Kaptan'la nikâhı ve düğünü ve zifafı orada oldu... Gelin seyrine gelenler, tellerinin ve duvağının altındaki saçların takma olduğunu fark edemediler. Yalnız Nimet Hanımefendi'nin verdiği eşyayla Ayvansaray'da dört odalı bir ev döşendi.

Bu vakayı bize nakleden Abdülhak Molla'dır, Sultan Mahmud'un Rami Kışlası'ndaki bir yıllık ikameti üzerine kaleme aldığı *Tarihî Liva* adındaki eserinde anlatmıştır. Biz noksan olan tuzunu biberini ektik ve sonunu da tatlıya bağladık.

Köçek İbo

Köçek İbo.

Çamurda bulunan elmas

On yedinci asrın ortasında yedi yaşında bir sabiyken babası Sultan İbrahim'in yerine Osmanlı tahtına oturan IV. Sultan Mehmed'in ilk saltanat günlerindeydi; 1648 yılı ağustosunun ilk haftası, kurduğu bir oyuncu kolunu bin türlü zahmet ve yoksullukla devam ettirmeye çalışan Baba Nazlı bir gün Edirnekapı ile Karagümrük arasında bir kahvehanede kara kara düşünüyordu.

Hünerli bir köçeğe sahip olmayınca rakip oyuncu takımları arasında iş bulmak pek zordu. Kendisinin şöhretli bir köçeği kandırıp takımına alacak parası olmadıktan başka, kendisinde bulunan son birkaç oyuncuyu, mukallidi, hokkabazı doyurup elinden almışlardı. Baba Nazlı Kolu, boğaz tokluğuna çalışan birtakım acezeyle sefil ve perişan dağılmak üzereydi.

Kahvehanenin önüne oba Çingenelerinden bir kırçıl herif ile ince uzun tığ gibi bir oğlan geldi, herifin ardında bir koca kız, ayı vardı.

Şopar tef çaldı, ayı oynattılar. Sonra oğlan kahvedekilerin önünde tefini gezdirerek parsa toplamaya başladı. Baba Nazlı tefe para atacak yerde şoparın bileğini sımsıkı tuttu.

Kolbaşı, ayının oyununu değil, bu oğlanı seyretmişti. Şoparın ince, kıvrılıp bükülmeye son derece müsait görünen vücut yapısı,

Tef çalıp ayı oynatan bu oğlan İstanbul'un en namlı köçeği olacaktır.

büyük büyük ellerinde tefe fiske vurmadaki fıtrî hüner, baldır adalelerinin sertliği ve ayak bileklerinin inceliği, ayıyı şevke getirmek için hayvanla beraber oynarken kalem parmaklı çıplak ayaklarıyla adım atışları, parmaklarının üstünde, topuk basmadan yürüyüşleri, onun bir rakkas olarak doğduğunu gösteriyordu.

Baba Nazlı en çok on üç yaşlarında kadar görünen ince uzun çocuğa sordu:

– Adın ne?...

Oğlan inci gibi dişlerini göstererek sırıttı:

– İbo!.. dedi.

Konuştular:

– Seni yanıma alayım, sana çuha potur alayım, ayaklarına sarı pabuç alayım, bana gelir misin?

– Çuha poturu al, ayaklarıma sarı papuçları al, bi de at al, şeker al, gelirim..

– Yanındaki bu adam kim?

– Amcam...

– Anan baban var mı?

– Var... Dokuz tane de kız kardeşim var, hepsi kocada...

Baba Nazlı ayıcıya döndü:

– Amca, bu çocuğu ben yanıma alırım...

– Bu çocuğu sen yanına alırsın da ne yaparsın?

– Oyuncu, çalgıcı yaparım...

– Biz Balat Çingenesi değiliz, bizden oyuncu çalgıcı çıkmaz...

– Günahtır, bu oğlan orakçı, ırgat, ayıcı olmaz. Bu oğlan padişah huzurunda oynayacak köçektir...

– Bizde ayıptır köçeklik... Sen yap kendi oğlunu köçek... Bizim çocuğumuza ilişme; hem ben senin gibi çok laf bilmem, bu İbo'nun babası laf bilir, var git onunla konuş...

– Hemen gidelim...

– Gidelim ama bilesin ki, bu oğlanın bir kusurcuğu vardır...

– Neymiş o kusuru?

– Onu ben söylemem... Babası söylesin münasipse...

Baba Nazlı hemen kalkmış, kırçıl ayıcı ve İbo'yla beraber orakçı Çingenelerin Edirnekapı dışında hendek içinde kurdukları çadırlara gitmişti.

Oğlanın babası amcasından uysal çıktı. Hem oğlana, hem kendisine ve hem amcaya birer çuha potur ile birer çift papuç, karısına iki donluk çiçekli bez, ayrıca senede beş yüz akçe istedi. Baba Nazlı oğlanın kusurunu sordu, Çingene kaşlarını çatarak:

– Yoktur bu İbocuğun kusuru... dedi.

– Amcası söyledi...

– Yalan söylemiş sarhoş herif...

Amca da poturu pabucu kaçırmak istemedi:

– Oğlanı almasın diye yalan söyledim! dedi.

Ayıcı ve demirci oba Çingenesi İbo'nun eşsiz bir köçek olması için iki sene kâfi geldi. Baba Nazlı adam yetiştirmede ne kadar büyük usta olduğunu İbo'da ispat etti. Geceli gündüzlü çalıştılar. İbo, yaşlı sanatkârın son ümidiydi. Rakip oyuncu kolları arasında kendi koluna iş bulmak, onlara galebe çalmak için harika bir köçeğe sahip olmak kâfiydi, böyle bir köçek de ancak çocuk olarak keşfedilebilir, üstünde elmastıraş dikkatiyle işlenerek yetiştirilirdi.

İbo'nun ince uzun yapısı, kemiklerinin inceliği, ellerinin ayaklarının büyük büyük olması, vücut kıvraklığı, hareket kabiliyeti bir köçekte aranan meziyetlerdi. Fakat ayrıca bir de sihirkâr cazibe lazımdı, "albeni" lazımdı, İbo'nun her halinde ve tavrında bu hal vardı.

Baba Nazlı, İbo'ya İstanbul'da hiç seyredilmemiş Hint raksları öğretti. Çocuğu her gün karşısına alarak saatlerce sesinin terbiyesiyle uğraştı. Bu müstesna hançere kabiliyetini, ciğer takatını tec-

rübe etti ve onun için sureti mahsusada şarkılar yazdı ve besteledi. Eserini ortaya koymak için bir fırsat kollamaya kalmıştı, o da umduğunun üstünde çıktı:

Çocuk padişah Sultan Mehmed'in sünnet düğünü...

Oyuncu kolları, kolbaşıları, köçekler

On yedinci asrın ortasında İstanbul yalnız Türkiye'nin değil, cihanın en zengin ve muhteşem beldesiydi. Bir cihan imparatorluğunun taht şehri ve âlemi İslam'ın medarı iftiharıydı. Dünyayı dolaşmış seyyahlar "Yeryüzünde bunun gibi mamur, kalabalık ve zengin şehir görmedik..." derlerdi.

Her biri sanat şaheseri ulu ulu camiler, sayısı bini aşan küçük cami ve mescitler, medreseler, mektepler, şeddadî hanlar, muazzam hamamlar, içlerine Karun hazineleri yığılmış bedestenler, çarşılar... Her sokağında gürül gürül akan çeşmeler... Her sokağında birkaç konak, her semtinde bir iki saray...

Ve mesela Süleymaniye'de bir Siyavuşpaşa Sarayı... Meraklısı çıkmış, cephesindeki pencereleri saymış: 1 200.

Biri de içindekilere sormuş:

– 300 oda ve divanhanedir ve 15 hamamı vardır!. demişler. Halkı bir çarşıcık beslermiş, içinde kasabı, bakkalı, fırını, kahvehanesi, berberi, attarı, cerrahı, bezzazı, saracı, kavafı, terzisi, kuyumcusu varmış... Selamlığındaki kapıcı, uşak, ırgat, seyis, bahçıvan, ayvaz, arabacı, çuhadar, şatır, saka, tatar, sadece bendegân ve horanta bekâr uşağı 1 000 kişi... Sarayın müştemilatı kışla halinde...

O devirde İstanbul'da yaşamış bir Mehmed Halife "... böyle yüz yirmi saraydan fazladır..." diyor.

Deniz kıyılarına denizle dudak dudağa yalılar dizilmiş. Boğazi-

çi yalıları, Haliç yalıları, Marmara yalıları... Şehrin etrafında mesireler, çayırlar, dere boyları... Kibarın ve zenginin altın yaldızlı, ipek şallı, sırma saçaklı, diba ve atlas yastıklı ince zarif kayıkları, kafesleri altın yaldızlı, kubbeleri altın alemli, perdeleri atlastan, kadifeden arabaları yüzer ve yürür birer köşk olmuş.

O devirde İstanbul'un nüfusu bir milyonun üstünde tahmin ediliyor, muharrirler "Beniâdem deryasıdır" diyorlar.

Sultanlar, şehzadeler doğar, donanmalar, şehrayinler yapılır... Sultanlar evlendirilir, şehzadeler sünnet edilir; tabaka tabaka vezirlerin, âyan ve eşrafın, tüccarın ve esnafın da düğün mürüvvetleri olur... Elbette ki taşan servet eğlence isteyecektir.

Rakkasları, hanendeleri, sazendeleri, mukallitleri, soytarıları, hokkabazları, türlü türlü canbazları, perendebazları, hayalcileri ve ortaoyuncularıyla büyük oyuncu kolları kurulmuştur. "Kol" zamanımızın dilinde kumpanyadır; yeni çıkma, bir kelime ile "topluluk" da diyoruz.

Hepsinin başında "pehlivan" unvanıyla birer kolbaşı, kumpanya reisi vardır. Feleğin çemberinden geçmiş, şeytanla kahve içip sohbet etmiş zaman ayarı adamlar...

Balat çingenelerinden Pehlivan Parpul, semtinde 300 nefer oyuncu, sazende ve hanende toplamış...

Yine Balat Çingenelerinden Pehlivan Ahmed, semtin toprağı bereketli, 300 nefer hüner sahibi Kıptî de o toplamış, fakat Mazlum Şah, Küpeli Ayvaz Şah, Saçlı Ramazan Şah, Şahin Şah, Memiş Şah, Bayram Şah adındaki afitap misali köçekleriyle Pehlivan Parpul'u gölgede bırakmıştı. Dişlek Hasan adında biri pişekâr olmuş, Pehlivan Ahmed'in kendisi de taklit sanatında zamanının yegânesiymiş...

Kapıcıoğlu Pehlivan Osman çıkmış, 400 oyuncuyla bir kol kurmuş, Çingene ile kalmamış, anasının ipliğini pazarda satan şehir oğlanı bıçkınları da toplamış...

İki metreye yakın uzun boylu bir Rum, adı unutulmuş, lakabı "Servi", o da "Servi Kolu"nu kurmuş, Çingenelerine İstanbul Rumu ile Ermenisinin külhanîlerini karıştırmış...

Ayvansaray'ın meşhur Lonca'sından Pehlivan Baba Nazlı çıkmış, yanında 200 kişi, yarısı Çingene, yarısı da şehir uşağı veledi zinalar... Kendisi, zamanımızın tabiriyle büyük aktör ve rejisör... Bir "Gemici" oyunu yazmış ve bu oyunu meydana koymuş. İçinde türlü hüner ve raks. Öyle zannediyorum ki, bugün bu oyunun senaryosunu elimize geçirebilsek, Hollywood'un en müşkülpesent film amillerine elimizi öptürerek verebilirdik... Üstat rakkaslar lazım, onları da bulup yetiştirmiş: Çaker Şah, Şeker Şah, Süğlün Şah... İran tarzı, Frenk tarzı rakslar öğretmiş, en kıymetli kumaşlardan, telli pullu, şehvetengiz kıyafetlerle meydanı muhabbete salmış...

Yedikule, Narlıkapı, Sulumanastır Rum ve Ermenileri toplanmış, "Zümrüt Kolu"nu kurmuşlar. Kolbaşıları "Zümrüt" adında eski bir meyhane köçeği, aslı Sakızlı, gençliğinde gördüğü rağbeti hatırlamış, köçek oğlanlarını Sakız Adası'ndan getirtmiş... Kırma saçlı, gazal gözlü, gözleri kudretten sürmeli Dimitraki, Neferhaki, Yenaki derhal büyük şöhret kazanmışlar, okudukları Rumca şarkılar Müslüman İstanbulluyu öyle bir sarmış ki, ya hey!..

Bir mirasyedi, sadece "Çelebi" diye tanınıyor, uygunsuz gürühundan dilber bir gence tutulmuş, kaldırım itinin yalınayağına düşmüş. Külhanî, "Bir oyuncu kolu kurmanı isterim" deyince babadan dededen kalma servetini su yerine akıtmış, "Çelebi Kolu" kurulmuş. Para denilen mıknatıs diğer kolların en namlı köçeklerini demir tozları gibi çekip toplayıvermiş; kanaat etmemiş, yüzlerinin güzelliği ve vücut yapılarının hem düzgünlüğü hem de kıvraklığı, çalakisiyle meşhur Çerkez, Abaza ve Megril köleler satın almış, her birine ağırlığınca para harcayarak rakkaslar yetiştirmiş:

Can Memi Şah, Zalim Şah, Hürrem Şah, Yusuf Şah, Mirza Şah...

Pehlivan Eyyub, aslında bir saz şairi, kâtip, edip, zarif bir adam, büyük bir derbeder, kalender; Çin, Hindistan, Türkistan, İran, Arabistan, Mısır, Sudan, Cezayir, Fas... Gezmediği yer kalmamış bir seyyah, İstanbul'a gelmiş, halkın oyuncu kollarına düşkünlüğünü görünce 3000 riyal birikmiş parasını bu yolda harcamakta tereddüt etmemiş, "Akide Kolu"nu kurmuş, cömert adam, herkese hakkını fazlasıyla verince İstanbul'un en seçkin sanatkârları etrafında toplanıvermiş. Maarif erbabından kıssahanlar, üstat hanendeler, ruhnevaz mutriplerle bir cemiyeti kübra olmuş. Evvela Baba Nazlı'nın üç namlı köçeği, Çaker Şah, Süğlün Şah, Şeker Şah, "Kolbaşımız pir oldu, bir Gemici oyunuyla bizi besleyemez.." deyip Akide Kolu'na geçmişlerdi...

Yeni bir yıldız parladı

Kırıntıları oyuncu kollarından da bahsedelim:

Galata'da Pehlivan Laskara, aslında kuyumcu, Çelebi'yi görmüş, Kâtip Eyyub'u görmüş, Galata Bedesteni'ndeki dükkânın sermayesini oyuncu koluna yatırmış, Ermeni ve Rum ve Galata'nın Frenk gençlerinden müstesna köçekler bulmuş, çıkarmış ve onlara Aslan Şah, Kaplan Şah, Çakal Şah, Kurt Şah gibi paralayıcı isimler takmış... Hepsi levendane edalı, kesim biçim yerinde birer Rum haracı değer köçekler olmuş... Bunlar da 200 kişi, "Cevahir Kolu" adını almışlar.

Koca Balat Çingenelerinden sonra Yahudileri de toplanmışlar, hem kârlı hem de curcunalı iş, evvela 300'er kişilik iki oyuncu kolu kurmuşlar, "Patak Kolu", soytarıları, maskaraları, hokkabazlarıyla ortalığı gülmekten kırmış geçirmiş... "Haşona Kolu"nda da

Sinyor Yako, Sinyor İsrail, Sinyor Deşenko ve Samurkaş dört namlı köçekle hayli nam kazanmış..

Sonra bunlardan Samurkaş ayrılmış, kendi adına nispetle "Samurkaş Kolu"nu kurmuş, başına kendi cinsinden 200 nefer rindi kallaş da o toplamış.

Büyük şehri eğlendiren, güldüren, oyalayan bir âlem...

Zekâ, güzellik, sanat, rezalet, fuhuş, elden ele geçen, saçılan, yenilen içilen servet, ipekler, atlaslar, sırmalar, yaldızlar içinde müteaffin bir sefalet...

Sözün ayağa düştüğü bir anarşi devriydi. O zaman yaşamış müverrih Mehmed Halife yüreği sızlayarak yazıyor:

"İstanbul halkı devletlerine, nimetlerine mağrur oldular. Hak yolundan ayrıldılar, nefis havasına düştüler. Birbirini aldatır, biri öbürünün elindekini almaya çalışır. Namusa iftira atarlar, leke sürerler. Bütün esnaf hilekâr. Yeniçeriler tuğyan halinde, her türlü rezaleti uluorta, sokak ortasında yapıyorlar. Ulema ilmin faziletini unutmuş, avam ise zina ve livataya düşmüş... İstanbul'un üzerinde bir belayı asumanî dolaşıyor, böyle devam edemez; ya bir merhametsiz kılıç sahibi kesecek, ya bir salgın gelip kıracak, ya bir ateş düşüp yakacak; varlık içinde aklını ve ahlakını kaybeden insanları kül üstünde çırılçıplak bırakıp yaptıklarına pişman kılacak..." diyor.

Çocuk padişah IV. Sultan Mehmed'in sünnet düğünü İstanbul'un bu anarşi havası altında on beş gün on beş gece sürdü. Ve Köçek İbo, Baba Nazlı'nın elinde bu âlemin içine bu sünnet düğününde atıldı.

Halkı eğlendirecek oyuncu kollarına At Meydanı, Beyazıt Meydanı, Vefa Meydanı ve Aksaray'da büyük yeniçeri kışlası önündeki Et Meydanı tahsis edilmişti.

O tarihte devlet, padişahın büyükanası Kösem Sultan ile bu yaman kadının dışarda politika ortakları olan Yeniçeri Ocağı ağala-

rının pençesindeydi, Et Meydanı yeniçerilerin meydanıydı. İstanbul'un kibar ve zengin muhiti de Vefa semtiydi. Beyazıt Meydanı da şehrin göbeğiydi. Bu üç meydana büyük kollar yerleşti. At Meydanı'na da Yahudi, Ermeni ve Rum kolları ile köçekleri tamamen ayartılmış, yanında acezeden birkaç kişi kalmış, dağılmak üzere bulunan Baba Nazlı Kolu çadır kurdu.

Yahudi, Rum ve Ermeni kollarında bile hünerli canbazlar, hokkabazlar, perendebazlar, ateşbazlar ve her birinde üçer beşer namlı köçekler varken Baba Nazlı'nın tek kozu, tek varlığı, ümidi İbo'ydu. Elinde nesi varsa bu çocuğa harcamıştı, öylesine ki, dört kişilik bir saz takımı bile düzememişti. İhtiyar Baba Nazlı bir kemençe üstadıydı, İbo'nun rakslarına onun kemençesi refakat edecekti. Sahnesini bile süsleyememişti. İstanbul halkının henüz meçhulü olan genç rakkas düğünün ilk günü kuru tahtadan bir kerevet üstünde oynadı. Keşmirî şopar harikulade bir Hint raksına başladığı zaman karşısında yalnız on kişi vardı, oyununu 5 000 kişinin alkışıyla bitirdi.

At Meydanı'nın kalabalığı on beş yirmi dakika içinde Baba Nazlı'nın köşesine kaymış, akıvermişti. Hatta öbür kollardaki rakkaslar, canbazlar, hokkabazlar bile işlerini bırakıp İbo'yu seyre koşmuşlardı.

Bu köçek insan şekil ve suretinde semavî bir mahluktu. Evvela al ipekli bir köçek entarisiyle çıkmıştı, belinde al kuşak, üzerinde al camedan vardı ve başına da bir al şal sarmıştı. Alev parçası, döndü, kıvrıldı, büküldü, uçtu ve birden o kuru tahta kerevetin bir yerinde kayboldu, gözden kaybolmasıyla bir anda yine göründü, fakat bu sefer serapa beyazlar içindeydi. Aynı rakkas mıydı? Başkası mıydı?..

O gün öğleden sonra Beyazıt'tan, Vefa'dan ve Aksaray'dan At Meydanı'na doğru bir akın başladı. Baba Nazlı ve adamları parsa

toplamaya yetişemediler. Rakkasın oynadığı tahta kerevet atılan altın ve gümüş paralarla döşendi; bir ara geldi, keseler çözülmeden, içinde ne varsa olduğu gibi İbo'nun hünerli köçek ayaklarına fırlatıldı.

Hele bir kılıç oyunu oynadı, gövdesi çıplak, belinde bir ucu yerde sürünür kırmızı bir kuşak, bacaklarında bol paçaları çıplak ayakları üzerine dökülmüş kırmızı bürümcükten yarı şeffaf bir şalvar, başında altın miğfer ve iki pençesinde iki eğri kılıç; zaman oluyordu ki, ince uzun oğlan, çelik parıltılarına karışıp kayboluyordu; yerde ayak, parmak görülmüyordu.

İkinci, üçüncü ve dördüncü günler ve geceleri, İbo durmadı, oturmadı, uyumadı: oynadı ve şarkı söyledi. Sesi, ayrı bir harikaydı. Körpe yaşından umulmayacak kadar kalın, tatlı davudî bir ses...

Düğünün ikinci günüydü; "Pehlivan Eyyub"un seçkin saz takımı geldi, Baba Nazlı'ya:

– Senden para pul istemeyiz, dediler, bize izin ver, bu Can İbo Şah'a saz çalmak şerefi bizim olsun...

Düğünün beşinci günün Baba Nazlı, artık yeni unvanıyla yazalım, Can İbo Şah ile saraya çağrıldı. Sarayda üç gün üç gece kaldılar. Düğünün haftasıydı, ocak ağalarından saraya ricacı geldi. "Şu köçeğe padişahımız izin verip lütfetsinler, bizler dahi görelim..." diye. İbo ağa kapısına gitti.

Düğünün son günleri At Meydanı baştan başa Baba Nazlı'nın oyun yeri olmuştu, ihtiyar sanatkâr düğün oyunlarını meşhur "Gemici" ile kapadı. Ayasofya Hamamı'nın önüne iki gemi direği dikildi, bir gemi teknesi çatıldı, Can İbo Şah da Ayşe Reis oldu ve zenne rolünde öyle emsalsiz bir muvaffakiyet gösterdi ki, seyirciler arasında bulunan en namlı ortaoyuncuları bile "Elhak, bu kadar olur..." dediler.

Kolbaşılar Köçek İbo'nun ayağına düştüler

Padişahın sünnet düğününden sonra İbo'nun oba Çingeneleri olan yakınları çergelerinden çıktılar, ayılarını, eşeklerini, demirci ocakları ile körüklerini başka göçebelere devrederek İstanbul içinde Balatşah Mahallesi'nde bir konakta yerleştiler.

Ve bütün kolbaşılar Can İbo Şah'ın peşine düştü.

Pehlivan Parpul'un takımı kolların içinde en düşük olanıydı; kaba, fazla laubali, ekseriya müstehcen şakalarıyla İstanbul'un ayaktakımını eğlendirirlerdi. Parpul genç köçeğin huzuruna korka korka çıktı, terslendi, döndü.

Pehlivan Ahmed'in takımı da Parpul ayarındayken Saçlı Ramazan Şah adında bir köçek koca takımın seviyesini yükseltivermişti. IV. Sultan Murad devrindeydi, bir vezir düğününde kendi hesabına raks ediyordu, padişah tebdil geldi, önünde diz çöküp alnını hünkâra uzatan Saçlı Ramazan'ın iki kaşı ortasına bir altın yapıştırdı ve:

– Sen tavusi bağı iremsin!.. dedi.

Bu iltifatı işiten Pehlivan Ahmed hemen koştu, Ramazan'ı buldu, büyük bir aylıkla takımına aldı, Ramazan da Ahmed Kolu'nu ihya etti. O günden sonra bütün İstanbul kibarları ve zenginleri ve devlet ricali düğün mürüvvetlerine Pehlivan Ahmed Kolu'nu çağırır oldular. Saçlı Ramazan Şah'ın peşi sıra Şahın Şah'lar, Memi Şah'lar, Bayram Şah'lar, Mazlum Şah'lar da sürdüler, çıktılar, şöhret oldular. Saçlı Ramazan Sultan Murad'ın iltifatına nail olduğu zaman on yedi yaşındaydı ve şimdi yirmi beş-yirmi altı yaşına gelmişti, yüzü teravetini, vücudu da çalaklığını kaybetmişti. İbo gibi bir rakibin karşısında öbür arkadaşlarıyla beraber siliniverecekti. Pehlivan Ahmed İbo'nun ayaklarına kapandı, ağladı, fakat İbo:

– Ben nankör değilim, ustamı bırakmam! dedi.

Pehlivan Ahmed'i Kapıcıoğlu Osman takip etti. Daha emeklerken şeytanla aşık atmış, hüner, marifet, saz ve söz sahibi 400 kişilik büyük bir kolun başındaydı. Takımında tek Çingene yokken İbo'ya haber üstüne haber saldı. Türlü vaatlerde bulundu. "Cevahirle donatıp koynuna bir cariyeyi peripeyker koyayım" dedi, Baba Nazlı'nın şoparı omuz silkti, güldü, reddetti.

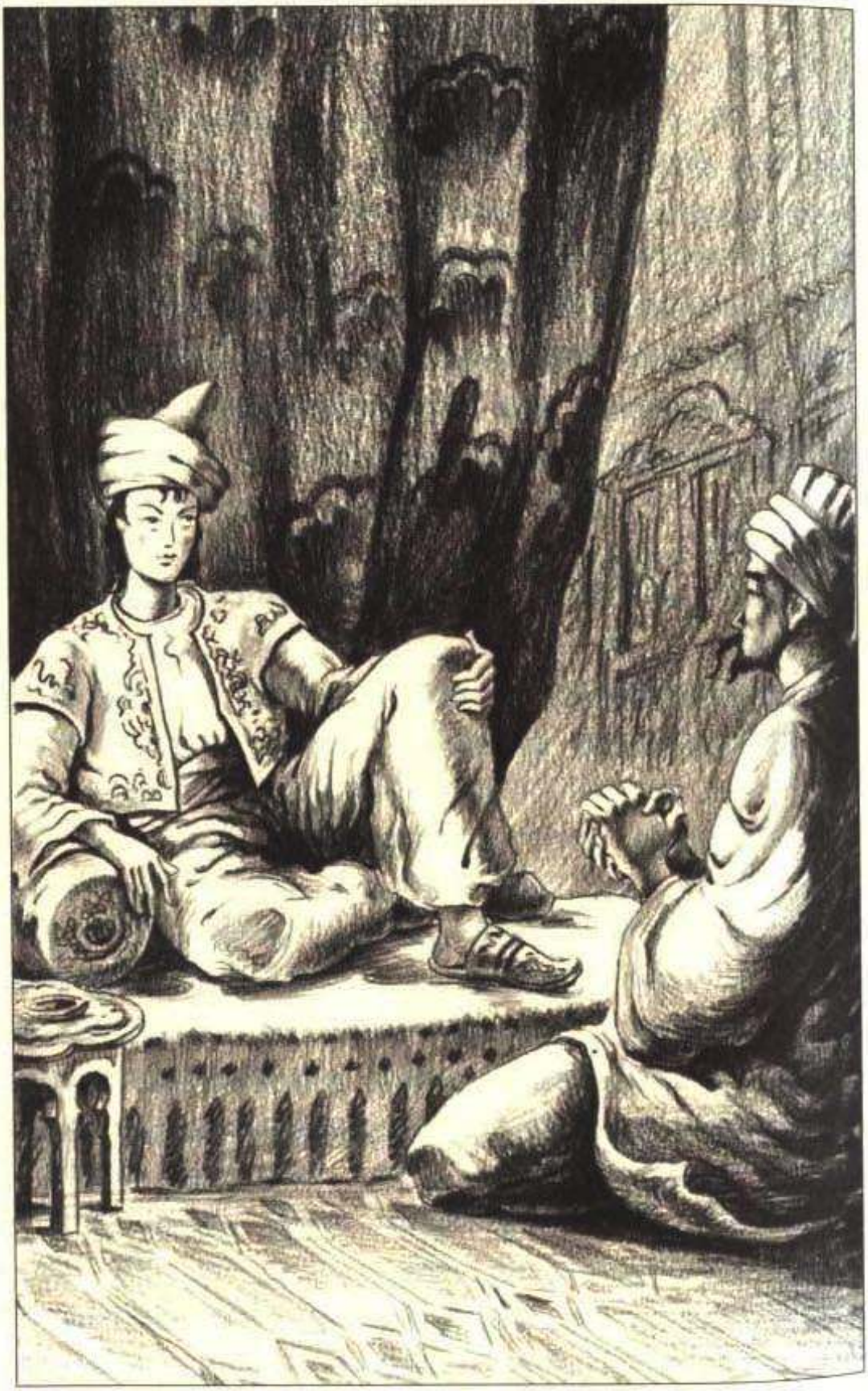
Kolbaşı Selvi Yahudi, melek suretinde şeytan 300 nefer haramzadeye sahipti, kapıdan kovuldu, bacadan girdi, yalvardı:

– Can İbo Şahım, alma benim ahım, boynuna dolanıp günahım, ey meydanı muhabbetin taze nihali, arz edeyim sana hali pürmelali, terk edip nazı, dinle niyazı! diyerek İbo'ya ortaklık teklif etti. Şopar ona da:

– Ustamın emeği bana az değildir ve sadakat naz değildir! cevabını verdi.

Bu ortaklık teklifinin bir aynını da Pehlivan Köçek Zümrüt yaptı. Elinde, yüzlerinin letafeti ve vücutlarının raksa olan harikulade kabiliyetiyle meşhur Sakızlı mahbupları vardı, İstanbul'a velvele salmışlardı, üftadelerinin nicelerini kuru tahta üstünde bırakmışlardı. Çağını geçirip tüyünü düzenler adaya dönüyor, yerlerine yenisi geliyordu. Adada köçek yetiştiren üç köy vardı. Zümrüt daha doğmamış oğlancıklara pey yatırmış, İstanbul'a gelecek Sakız köçeklerini inhisarı altına almıştı. Fakat Baba Nazlı'nın bir sihirbaz gibi ortaya attığı İbo çok gençti, en az beş yıl rakipsiz köçek kalacaktı, beş yıl değil, Zümrüt Kolu'nun dağılması için bir yıl zengin kapılarından uzak kalması kâfiydi, masrafı çok ağırdı. Balatşah Mahallesi'ndeki konağa gitti. İbo denilen Çingene oğlanın yanına çıkabilmek için günlerce eşik aşındırdı, nihayet bir gün lütfen kabul edildi; yalvardı, biz çöktü, bir aziz tasviri önündeymiş gibi İbo'nun karşısında haç çıkardı:

– Şahım! dedi, senin gibi müstesna yaradılışlı köçekler hiçbir

Kolbaşılar şoparın önünde diz çöküp yalvardılar.

takımın inhisarında olamaz, sen bulunduğun takımı ihya edersin, ama diğer tarafta 1 000 neferden artık oyuncuyu açlıktan süründürürsün, şu kadar hazine dökmüş şu kadar nefer kolbaşılar iflas edeceğiz. Bize acı, her nereye ki çağırırlarsa her sefer bir takımı al götür, senin sayende cümlemiz kazanalım, gel, cümlemizin başlarımız tacı ol!..

Makul gibi görünen bir teklifti, İbo sordu:

– Baba Nazlı perişan olduğunda onu düşündü müydün? Sakız'da doğmamış oğlancıklara paralar yatırırken, ya ne için başka kolların da bir Sakız mahbubu olsun istemezsin?

Sonra:

– Ben yalınayak ayı oynatırdım, beni bu devlete Baba Nazlı nail etti, ben şimdi ona nankörlük edemem, rızkı Allah taksim eder, herkes taksim edilmiş rızkını alır... dedi.

Kolbaşı Çelebi nazik, zarif adamdı:

– Can İbo Şahım!. dedi, sana üç nefer Çerkez köle alayım, kendi kulun olsunlar, onları talim et, bu sanat seninle bile gitmesin!..

İbo:

– Çelebim, dedi, o zamanlar gelsin düşünürüz, ama görüyorsun, şimdi henüz çok gencim!

Ve zarif muhatabına samimi itirafta bulundu:

– Allah beni köçek olayım diye yaratmış, yaratmış ama bana raksı öğreten Baba Nazlı'dır, o yanımda olmazsa ben kuru bir kalıp olurum; hatalarımı onun gözleri görür, düzeltir, meydanı muhabbete çıktığımda kendimi bilmem, beni o idare eder, tek parmağının üstünde fıldır fıldır dönerken etrafımdaki âlem kaybolur, hiçbir şey görmem, ama onun gözlerini görürüm...

Belliydi ki İbo ustası Baba Nazlı'nın manevî nüfuzu altındaydı, zamanımızın tabirini kullanabiliriz, belki de manyatizma edilerek raks ediyordu.

Kolbaşı Çelebi'yle hasbihalde bulunan İbo, Kolbaşı Pehlivan Eyyub'un gönderdiği bir kılavuz elçiyle konuşmadı.

Kolbaşıların bu haline Baba Nazlı gülüyordu:

– Çingene doğmuşum, Çingene öleceğim. Karun hazinesine sahip olsam yine Çingene'yim, ama ustayım; takımım dağılıyordu, şu oğlanı buldum, cevherini gördüm, işledim, köçek yaptım. İbo benim velinimetimdir, bugün beni bıraksa gücenmem, günü gününden âlâ olsun, kim dilerse varsın, kandırsın, alsın zaten ihtiyarım. Baba Nazlı Kolu benim değil, onundur... diyordu.

Uçurum kenarında açmış bir çiçek

Köçeklik yolu bataktı. Bir delikanlının köçek olması için sırtından iffetin bembeyaz gömleğini çıkarmış ve alnındaki ar ve namus damarını da çatlatmış olması şarttı. Köçeklerin hepsi bataklık çiçekleriydi.

Fakat Can İbo Şah bu yolda ayakdaşlarına benzemedi, şahane ve şuhane oynadı, kirlenmedi. İstanbul'da bir yıldız olarak parlamasının üstünden altı ay geçtiği halde davet edildiği saraylarda, konaklarda raks meydanından ayak çeker çekmez, bataklıkta değil, bir uçurum kenarında açmış ve dikenler içinde bir çiçeğe benziyordu; ne uzanılır, ne koparılır, ne koklanır. Onu hep uzaktan seyrettiler, üzerine okşamak için dahi el uzanamadı.

"Haddim değildir..." diyor, bütün ısrarlara rağmen işret sofralarına oturmuyordu, ağzına bir yudum içki koymuyor ve takımının kalabalığından asla ayrılmıyordu.

Sair zamanlarda evinden dışarı adım attığını gören olmamıştı. Dolaştığı, oynadığı yerler, daima kibar ve rical konakları, sarayları olduğu için Sultan Mehmed'in sünnet düğününden sonra büyük

şehrin mütecaviz hezele ve hayta güruhu İbo'nun yüzünü bile görmüyordu. Baba Nazlı Kolu'nun davet edildiği yerlere de ustasıyla beraber, düğün sahibinin gönderdiği bir koçuya binerek gidiyordu.

Şüpheciler, "Anası turp, babası şalgam, Kıptî köçekte namus!"; bir kısım insanlar da "Kolbaşıların suikastından kaçar, cümle kibar onun meclubudur, oğlan işini bilir" diyordu.

İşitilmemiş vakaydı, devrin vezirlerinden Bekri Mustafa Paşa kızının düğününü, başka bir yere sözlü Köçek İbo'yu oynatabilmek için bir ay sonraya bırakmıştı.

Kolbaşılar toplandılar, İbo'yu ortadan kaldırmaya karar verdiler. Öldürtecekler miydi? Hayır, bunu hiçbiri düşünmemişti. İstanbul'dan kaçırtacaklardı. O anarşi devrinde bu işi başaracak adam bulmak işten bile değildi.

Kolbaşılar, Müslüman, Hıristiyan, Musevî, Kıptî, Müslim ve Kıptî Nasranî her biri kitabına el basıp yemin etti; "Ser vermek vardır, sır vermek yoktur" dediler.

Kaçırma planını Pehlivan Laskara ile Pehlivan Parpul hazırladı. Laskara, Ayamavra Adalı bir Rum kaptan buldu, işini çok iyi bilen çekirdekten korsandı; para bile istememişti. Meşhur köçeği gemisine attığı gibi doğru Cezayir'e götürüp dayılara ağırlığınca altına satacaktı.

Parpul da Kanlı Mustafa ve Çıplak Ömer adında iki yeniçeri buldu; büyük ocak ağalarının şekavet yoluyla yaptıracakları işlerde kullandıkları iki şerirdi. Geri kalan aveneyi onlar tedarik edeceklerdi. Gününü hatta saatini bile tespit ettiler.

Pazarlıkta Kanlı Mustafa ile Çıplak Ömer:

– Daha ucuza yaparız, bize de kolaylık, şu oğlanın vücudunu kaldırıverelim! teklifinde bulundularsa da kolbaşılar razı olmadılar. Bilakis, Köçek İbo'nun Ayamavra Adalı kaptana teslimi şartıyla 1 000 altın vermeyi kabul ettiler.

İstanbul'da büyük velveleyle fevkalade heyecan ve merak uyandıracak ve dedikodusu belki de aylarca sürecek olan bu kaçırma planı tatbik olunamadı. Zira bir sarhoşun ağzından sayıklama şeklinde dökülen bir laf, yirmi dört saat içinde ağızdan kulağa bütün şehre yayıldı. İşitenin ağzı bir karış açık kaldı. Köçek İbo bir Kıptî Müslim olduğu için İstanbul kadısı efendi bu şayiaya fevkalade ehemmiyet verdi. Ellisini aşkın kırçıl bir Çingene, kör kötük sarhoş, bir kahvehaneye gelmiş, kahvede Köçek İbo'dan bahsediliyormuş, kulak vermiş, "Ben İbo'nun amcasıyım" dedikten sonra İbo hakkında herkesi hayrete düşüren laflar etmiş:

– Te ne ki dedimse içinde bir damlacık yalan yoktur. Açtık, çıplaktık, çul çaputla çergede otururduk, doyduk, giyindik, kuşandık, koca konakta otururuz ama işin içinde bit yeniği var böyle... demişti.

Sarhoş Çingene çıkıp gidince mesele evvela kahvehane halkı tarafından, sonra da kolbaşılar tarafından İstanbul kadısı efendiye aksettirilmişti. Kadı efendi Divanı Hümayun'a arz etti. Divan da namlı köçek ile Kolbaşı Baba Nazlı'nın derhal tevkiflerini, bütün şahitlerin dinlenerek ve başta köçeğin amcası, İbo'nun bütün ailesi efradının da nezaret altına alınmalarını emretti.

Divanı Hümayun'un bu tevkif emirleri şayianın şehre yayılmasından yirmi dört saat kadar sonra verilmişti. Baba Nazlı Ayvansaray'daki evinde bulunamadı; ihtiyar bekârdı, evinde, oyuncu kolunun uşak takımından üç Çingene'yle oturuyordu: "Ağa gece eve gelmedi" dediler, sıkıştırılınca da, "Bu sabah bizimle helalleşti bir heybe aldı, çıktı gitti, nereye gitmiştir, bilmeyiz" dediler.

Üç gün sonra Bostancıbaşı Köprüsü civarındaki ormanda, Turşucu Deresi içinde Baba Nazlı'nın cesedi bulundu, bir Bektaşî fukarası kılığındaydı; parasına tamah edilerek öldürüldüğü anlaşılıyordu, soyulmuş ve belinden kemeri alınmıştı.

Baba Nazlı'nın şahsında çok kıymetli bir sanatkâr kaybolmuş

tu. Ustalarının ortadan kaybolmasıyla dağılan takımının oyuncuları Baba Nazlı'nın yeni ve çok büyük bir oyun hazırlamakta olduğunu söylemişlerdi.

Balatşah Mahallesi'nde Köçek İbo'nun konağına gidenler konağı bomboş buldular. Yalnız odalardan birinde, tavandan bir ceset sallanıyordu: İbo'nun ayyaş amcası, Baba Nazlı'nın İbo'ya ilk rastladığı gün çocuğun yanında olan kırçıl ayıcı...

Belindeki kuşakla kendisini asmış, intihar etmişti. Kocaman boş bir şarap testisi, bu işi bir hayli içtikten sonra yaptığını gösteriyordu.

Köçek Can İbo Şah'a gelince, izi bulunamadı. Tamamen kayıplara karıştı. Evvela Baba Nazlı'yla bareber kaçtığı zannedildi, fakat ihtiyarın cesedi bulunduktan sonra onun da aynı feci akıbete uğramış olacağı tahmin edildi.

On beş sene sonra bir adam, "Ben kaybolduğu sabah Köçek İbo'yu gördümdü, o zaman çocuktum. Demirkapı'da kahveci çırağıydım, dükkânda yatardım. Sabahın erken vaktinde at üstünde geldi, uğrunkapıdan Sarayı Hümayun'a girdi, başımdan korktuğum için kimseye bir şey söylemedim..." diye anlatmıştı.

Güllü Fatma

Sarhoş amca kahvehaneye girdiği zaman bir adam Köçek İbo'nun diğer köçek oğlanlara asla benzemeyip namuskâr bir çocuk olduğundan ve Baba Nazlı'ya olan sadakatinden bahsediyordu; eski ayıcı körkütük haldeydi:

– Te ben o İbo'nun amcasıyım be... Te bizim çocuğumuz benzemez elbet kahpe köçek oğlanına... Zirakim İbocuk kızdır, gül goncası Güllü Kız'dır o! demişti.

On yedinci asır ortasında bir Müslüman kızının, velev ki Çingene ırkından da olsa cinsiyetini gizleyerek rakkas oğlan kılığında ortaya atılması, erkeklerle beraber yaşaması büyük, ağır suçtu; hem fuhuş, hem küfürdü, cezası en hafifinden idamdı.

Kız, kadın rakkase, çengi ancak kadın cemiyetlerinde oynayabilirdi: erkek cemiyetlerinde oynatılan kadınlar gayrimüslim fahişelerdi.

İbo, babasının onuncu evladıydı, dokuz ablanın üstüne doğunca adam onu bir şopar gibi büyütmüştü ve tam örtü altına koyacağı sıra, karşısına Kolbaşı Baba Nazlı çıkmıştı. Tanıştıkları ilk günü ayıcı amca, "Bu oğlan kusurludur!" demişti, kastı, "İbo oğlan değil, kızdır..." demekti.

Baba Nazlı, tahmin edilir ki, İbo'nun kız olduğunu, harika köçeğini muvaffakiyetle yetiştirdiği sıralarda öğrenmiş ve artık geri dönememişti, küçük Çingene kızının göğsü gelişinceye kadar bir köçek olarak kendisini ihya etmiş olacaktı.

Büyük yaş farkı, Baba Nazlı ile İbo arasında gayrimeşru bir yakınlık olabileceğini asla düşündüremez; oyuncu Çingene kızının oğlan kılığı altında daima temiz kalmaya çalıştığı ve temiz kaldığı görülür.

İbo'nun dokuz ablasının hepsi kocada ve birer tarafa dağılmıştı. Ana, baba ve sarhoş amca ve Baba Nazlı kendilerini besleyen köçeğin kızlığını ne zamana kadar saklayabileceklerini bilmemekle beraber bu sırrın bir gün bir sarhoş gevezeliğiyle meydana çıkacağını da düşünmemişlerdi. Daimî bir endişe içinde yaşadıkları söylenebilir. Kendilerini on sene kadar refah içinde yaşatacak serveti temin ettikten sonra Baba Nazlı'nın İbo'yla beraber İstanbul'dan kaçmaya karar vermiş olması da muhtemeldir. İhtiyar sanatkâr bir alçak adam olmadığına göre İbo'yu kendi kaderine bırakıp kaçacaktı denilemez.

Aslında aksi olmuştu. Sırrı faş edildikten sonra İbo, Baba Nazlı'yı bırakıp kaçmıştı. Yıllarca sonra bir adamın, "Çocuktum, Demirkapı'da kahveci çırağıydım, kahvehanede yatar kalkardım, bir sabah Köçek İbo'yu Sarayı Hümayun'un uğrunkapısından atla girerken gördüm" diye anlattığı doğruydu. İbo Sarayı Hümayun'a giderek padişahın büyük anası Kösem Sultan'a sığınmıştı.

Bugün bir hakikattir ki, pençe attığı devlet işlerinde türlü suiistimalleri, öz evladı Sultan İbrahim'in kanı ve torunu IV. Sultan Mehmed'e karşı caniyane suikastı bu kadını küçültmüyor; Kösem, aşkıyla, hırsıyla, azamet ve haşmetiyle büyük insandı. Ayaklarına düşen bir garip Çingene kızını himaye etmekte hiç tereddüt etmemişti. İbo, namı diğer Güllü'yü bir müddet sarayda korumuş ve sonra onu gizlice kaçırmıştı.

Güllü Şam'da yerleşmişti.

Şam, taşı toprağı zevku sefa, aşku muhabbet ve hatta hatta fuhşu rezaletle yoğrulmuş bir tarihî beldeydi. Şam saraylarının ve konaklarının haremlerinde sırım gibi esmer bir delikanlıdan farksız Güllü Kız'a öyle sıcak kucaklar açıldı ki, rakkase paylaşılamadı, bütün kibar Şam hanımlarının enisi ruhu, mahremi, makbulü, baş tacı oldu. Akil adında bir köçek oğlanla evlendi. Baba Nazlı'nın İbo'ya gösterdiği ihtimamla Güllü de genç ve güzel kocasını kısa bir zaman içinde Şam'ın en namlı ve hünerli köçeği yaptı. Akil'siz meclis kurulmaz oldu, fakat gariptir ki, kocasını erkeklerden kıskanmayan Güllü'yü, akil kadınlardan kıskandı ve evinde kilit altında tutacak kadar zorba oldu; fakat çok yaşamadı, âyandan birinin bahçesinde içkili bir eğlence âleminde havuzda yıkanırken esrarengiz bir şekilde boğuldu; meclisi kurmuş olan sarhoşlar istimdadını latife, şaka sanmışlar ve delikanlının boğuluşunu alkışlarla, gülerek seyretmişler. Güllü ikinci defa yine bir köçekle evlendi, yine geçinemedi ve boşandı.

Bütün bunları şöyle öğreniyoruz:

1678-1680 arasında İstanbul'a Şam'dan bir çengi karı geldi; yaşı kırk beşinin üstünde olduğu halde dilber yüzü de, ince uzun vücudu da taravetlerini muhafaza etmişlerdi; deri rengi tatlı esmerdi, Arap olduğunu söylemişse de Kıptî'ye benziyordu; adı Fatma'ydı. Raksa çıktığı zamanlar başına daima bir gül taktığı için Güllü Fatma diye şöhret buldu.

İstanbul saray ve konaklarının harem kapıları da Şamlı Fatma'ya açıldı. Yaşlıca fakat güzel kadın Canbaz Kasım adında bir esirci ile evlendi. Bu adam Mısır Çingenelerindendi ve Karun kadar zengindi. Güllü Fatma kocasını teshir etti, avcunun içine aldı. Kocasının cariyeleri arasından kabiliyet görerek seçtiği kızlara raks öğretti ve değerlerini kat kat yükseltti, onları gittiği saray, konak ve yalılara götürerek oynattı, rakkase olarak seçtiği kızlar da hep erkek yapılı, koca elli, koca ayaklı, davudî sesli cariyelerdi. Gittiği kibar kapılarında hanımlarla bir hafta, on gün kapanıp kaldığı olurdu.

İstanbul, Şam'ın gösterdiği yumuşaklığı, müsaadeyi gösteremedi, Şamlı çengi safizmle ittiham edildi ve bir sefer, Üsküdar'da davet edildiği Ayşe Sultan Yalısı'ndan dönmedi. Yattığı odada boğulmuş, cesedi denize atılmıştı.

Köçek İbo'nun macerasının ilk defa olarak 1711 yılında Edirne'de Aynalı Kahvehane'de anlatan Meddah Burnaz Ali bu vakayı Derviş Hasan adında bir Mevlevî dedesinden dinlediğini, onun da Güllü Fatma'nın kocası Canbaz Kasım'dan dinlediğini söyler.

Meddahın iki küçük sayfaya sıkıştırılmış notları çok karışıktır, bilhassa devrin padişahının adı bazı yerde Mehmed, bazı yerde de Murad olarak geçmektedir, bu bakımdan Köçek İbo'nun zuhurunu IV. Sultan Murad zamanında göstermek de mümkündür.

Civelek Mustafa

Civelek Mustafa.

Bostancıbaşı Ferhad Ağa

Kahramanlarından birinin akıbeti bakımından tarihimizde eşine rastlanmayan bir vakadır. On altıncı asrın büyük müverrihi Selanikli Mustafa Efendi anlatıyor; bu zatın kendi adına nispetle *Selanikli Tarihi* diye anılan muazzam vakayinamesinin en kıymetli kısmı maalesef basılmamıştır, kütüphanelerimizde el yazması halinde durur.

Selanikli Mustafa Efendi sonu pek müthiş olan vakanın iki kahramanının isimlerini yazmıyor, "Bir yeniçeri ile bu yeniçerinin yanında gezdirdiği tüysüz bir genç" diyor. Bir tarih olayı zamanımızda takılacak iki isimle kıymetinden hiçbir şey kaybetmez.

Miladın 1595 yılındayız; Sultan III. Murad'ın öldüğü ve Sultan III. Mehmed'in Osmanlı İmparatorluğu tahtına oturduğu yıl...

Yeniçeri Ocağı'nın disiplini yeni bozulmuş; padişahın emriyle ocağa alınmış canbaz makulesinden birtakım uygunsuz adamlar efrat arasındaki toy gençleri de haytalık yolunda baştan çıkarmışlar, yeniçeri şahbaz ve şehleventleri, şahbaz dilaverleri arasında, başlarında kavak yelleri esmeye başlayanlar çoğalmış. Bu da, büyük şehrin inzibat ve asayişini bozmuş. Zira İstanbul'un muhafazası yeniçerilere bırakılmıştır. Her semtte zamanımızın polis karakolları yerinde birer yeniçeri kolluğu bulunmaktadır; asayiş ve in-

Zehir Ali.

zibatı teminle mükellef yeniçerilerin arasında asayiş ve inzibatı bozan haytalar çıkarsa herhalde küçümsenmeyecek bir meseledir.

59. Yeniçeri Ortası da Üsküdar'ın zapturaptına memur edilmişti. On altıncı asrın Üsküdar'ı muazzam ve mamur beldeydi, Anadolu'nun en büyük şehriydi, nefsi İstanbul'un nüfusuna yakın halkı vardı; günlük hayatı renkli, zengin, canlıydı. Halep'e, Şam'a, Mısır'a, Bağdat'a, İran'a ve hatta Hindistan'a, Çini Maçin'e giden kervanlar oradan kalkardı.

Üsküdar hanları her zaman için gelen giden yolcularla tıklım tıklım dolar boşalırdı; bir kervanın kalkması, konması, adamlarının, eşyasının yoklanması, kaçak mal, madde, cariye ve köle aranması öyle dağdağalı, zor, her türlü hileye, yolsuzluğa müsait işlerdi ki, 59'lulardan bir çapkın yeniçeri türlü edepsizlikler yapabilirdi, hurç, denk, heybe kaldırtır; at, merkep, deve çaldırtır, hatta cariye ve köle kaçırtırdı. Çorbacıların, odabaşıların baskı ve dikkatine rağmen bu gibi vakalar on altıncı asrın o son yıllarında sıkça görülür olmuştu ve arada, yeniçeri şahbazlarının gözü edepsizlikte olanlarına kanlı ibret dersleri veriliyordu; mesela elleri ardına bağlanmış çam yarması gibi bir delikanlı, çırpınma ve feryadına kulak asılmayıp sille yumruk, tekmeyle sürüklenerek Üsküdar'ın büyük iskelesi önündeki meydanın ortasında diz çöktertiliyor ve şahin başı cellat satırıyla o şehlevent vücudun omuzları arasından yere yuvarlanıyordu; idam cezasının sebebini de tellallar ilan ediyordu:

– Yolcu malını uğrulamış yaramazdı!

– Handan misafir taze uşak kaldırmış şakidir!

Bu gibi suçların failleri suç üstünde yakalandılar mı, ölüm cezası için muhakemeye lüzum yoktu, en büyük zabıta amiri olan Üsküdar Ağası'nın, hatta bazen çorbacı ağanın "Kaldırın" demesi kâfiydi!

Bütün İstanbul'un asayiş ve inzibatından mesul yeniçeri ağası,

bostancıbaşı ağa, asesbaşı ağa gibi amirler ise yeniçeri neferi, mavnacı, beygir sürücüsü, araba sürücüsü, fırın uşağı, hamal ve tellak boyundan ve hatta esnaf tabakasından adamların sekizinin-onunun vücutlarını bir emirle derhal ortadan kaldırabilirlerdi.

İşte o 1595 yılının yazında bir gün Üsküdar İskelesi'ne bostancıbaşı ağanın dokuz çifte kancabaş kayığı yanaştı.

Bostancıbaşı ağa, Marmara, Boğaz, Haliç, bütün İstanbul sularının zabıta amiri ve Sarayı Hümayun'un muhafızı, İstanbul ve civarındaki miri kasırları, sarayları, çiftlikleri bekleyen ve yalı köylerini koruyan bostancıların kumandanıydı. Devletin cellat teşkilatı da bu ağanın emrindeydi. Bostancıbaşının ayak bastığı yere derhal bir dehşet çökerdi. O tarihte bostancıbaşı ağa olan zat Ferhad Ağa adında biriydi. Aslen Bosna taraflarından, iki metreye yakın bir boy, kara yağız bir âdem ejderhasıydı. Mert adamdı; doğru adamdı, Müslüman adamdı; zalim değil, fakat kafasının hak bildiği yerde, doğru bildiği yerde suçluya karşı amansız şedit adamdı. Uğursuz, nursuz, şerir haydudun kahredici düşmanıydı. Hele ırz ve namus meselelerinde, İslam şeriatının haramdır, günahtır dediği meselelerde son derecede titizdi.

Ferhad Ağa'nın Üsküdar'a gelmesi şehirde telaş, korku uyandırdı: kaşlar çatık, pos bıyıkları matruş çenesinin iki yanına Bektaşî adabınca sarkmış, çehresine başkaca heybet vermişti.

Doğru 59. Orta'nın kolluğuna gitti. Çorbacı ilk kolluk neferleri heyecanlandılar ve Ağa Hazretleri'ni gereken hürmetle karşıladılar. Ferhad Ağa mukaddemeye lüzum görmedi:

– Bre Çorbacı Ağa, neferlerinden uygunsuz ve yaramazlar kimlerdir? diye sordu.

Böyle bir soru karşısında adam himaye edilemez, isim saklanamazdı, çorbacı:

– Falan ve falan ve falan uygunsuzlardır... dedi.

Ferhad Ağa'nın, "Getirin ol eşkıyayı!" diye gürlemesi bekleni-

yordu. Çorbacının isimlerini saydığı üç beş nefer yeniçeri eğer edepsizliklerini hatırlayıp Ferhad Ağa'yı kolluğa gider görünce kaçarlarsa ve bir daha da Üsküdar'da görünmezlerse kelleyi belki kurtarabilirlerdi. Fakat bostancıbaşı hemen gazaba gelmedi:

– Çorbacı! Bu saydıklarının arasında avratların aklını çelecek mertebede yakışıklı, hüsnü cemal sahibi yiğit kimlerdir? diye sordu.

59'un çorbacısı hiç düşünmedi:

– Zehir Ali dediğim nam şahbaz dilaverdir! dedi.

Zehir Ali ile civeleği Mustafa

Üsküdar yeniçerilerinden 59'un Zehir Ali yirmi bir-yirmi iki yaşlarında erkek güzeliydi. Masallardaki tarifler gibi bir güneş parçası, güneşe "Ya doğ, ya doğayım!" diyen bir delikanlıydı. Afili, uçarlı, koşarlı, şahin başlı; başında altın sırmalı külah etrafında üç endaze tülbent, bir ucu sağ omuza sarkmış olacak ve bir kıvrımında da, mevsimine göre ya bir gül goncası, ya bir koçan sümbül, ya bir yeşil yaprak bulunacak; ak bezden gömleğin düğmeleri çözük, şahbaz yiğit sinesi yaz kış küşade, üryan gerektir; kollar hemen omuz başlarına kadar sıvanmış, sağ pazısında pazıbant, kolunda 59. Orta'nın dövme nişanı; gömlek üstünde sırma işlemeli camedan, belde kuşak üstünde silahlık; silahlığında çifte kubur tabanca, çifte yatağan bıçak, bacaklarında kısa bir çağşır. Baldırlar çıplak, ayaklar çıplak, iri kıyım çıplak ayaklarında sarı sahtiyandan Galata filarları. Muhakkak ki, afeti devran ve velveleyi zamandı. Asrının seçkin şairlerinden olup Arabî ve Farisî lügatlara iltifat etmeyerek sade Türkçe'yle kaleme aldığı şiirleriyle meşhur olan ve şiirlerinde daima nevcivanların güzelliklerini tasvir etmiş olan Edirneli Nazmî eğer İstanbul'da yaşamış olsaydı, şu şaheser muhammesi bu Zehir Ali şanında söylemiştir diyebilirdik:

"Servdir yüce boyun, hey güzelim, yüzün gül;
Yasemen ak alnın, kara saçındır sünbül;
Gonce ağzın söze geldikce dilindir bülbül;
Seni gören bu güzellikle verir sana gönül;
Hey güzel! Benzeyemez kimse güzellikde sana!.."

Böyle bir civan avratların aklını çelmez de kim çelebilirdi? Fakat bostancıbaşı ağanın sualine çorbacı yutkunarak cevap verdi:

– Zehir Ali gayetle güzellikte bir tanedir ama avrada nazar ve iltifat etmez, bir uygunsuz kâfir olup daim taze ru civanlarla ülfet ve muhabbet eder ve on gündür yanında bir mahbubi ziba civeleği olup gece ve gündüz onunla biledir!

"On gün" lafını işiten Ferhad Ağa'nın gözleri parlayıverdi:

– Bre Çorbacı, tez söyle tahkik etsinler o Zehir Ali şimdi kandedir?..

Tahkike hacet kalmadı, orada bulunan kolluk neferlerinden biri:

– Şimdi civeleğiyle bile iskele karşısında Kolluk Hamamı'na girerlerken gördüm! deyince Ferhad Ağa yerinden fırladı, yanına çorbacı ile kolluk neferlerinden otuz kadar yeniçeri aldı, dört beş nefer de bostancısı, bunların arasında iki nefer de celladı vardı, Kolluk Hamamı'na giderek:

– Davranman!.. narasıyla gürleyip hamamı bastı.

Zehir Ali zaten davranacak vaziyette değildi, soyunmuş, belinde peştamal, çıplaktı; civeleği de aynı haldeydi, üstelik ancak 14 yaşlarında bir çocuktu, bostancılarla yeniçeri neferlerinden birinin koca pençesiyle değil, bir fiskede yere cansız serilirdi.

Çorbacı kolluk ile hamam arasında, yolda anlatmıştı:

Ali on gün kadar evvel kolluğa gayet güzel bir çocuk getirmişti. "Bu oğlanın adı Mustafa'dır, hemşerimdir, civeleğim olmuştur" diyerek çorbacısının elini öptürmüştü.

Yeniçeri Ocağı'nın ananeleri arasında, ileride yeniçeri olacak tüysüz namzet gençlere "civelek" denilirdi. Civelekler, ahlaksız güruhunun kötü bakışlarından korunmak için yüzlerine at kılından bir püskülpeçe takarak dolaşırlardı. Zehir Ali de hemşerisinin yüzüne peçesini takmış, on günden beri yanından bir an ayırmıyor, geceleri de Balaban İskelesi'ndeki bekâr hanlarından birinde tuttuğu bir odada kalıyordu.

Ferhad Ağa Zehir Ali'ye:

– Bu çocuk kim olur? diye sordu.

Genç yeniçeri gayet sakin:

– Hemşerimdir, ortada yoldaşım olacak civeleğim Mustafa'dır, dedi.

Bostancıbaşı, korkusundan tir tir titreyen oğlanı kolundan tutup hamamcı ağanın camekân odasına doğru itti, hamamcı ağa ile çorbacı ağaya:

– Sizler dahi gelin! dedi.

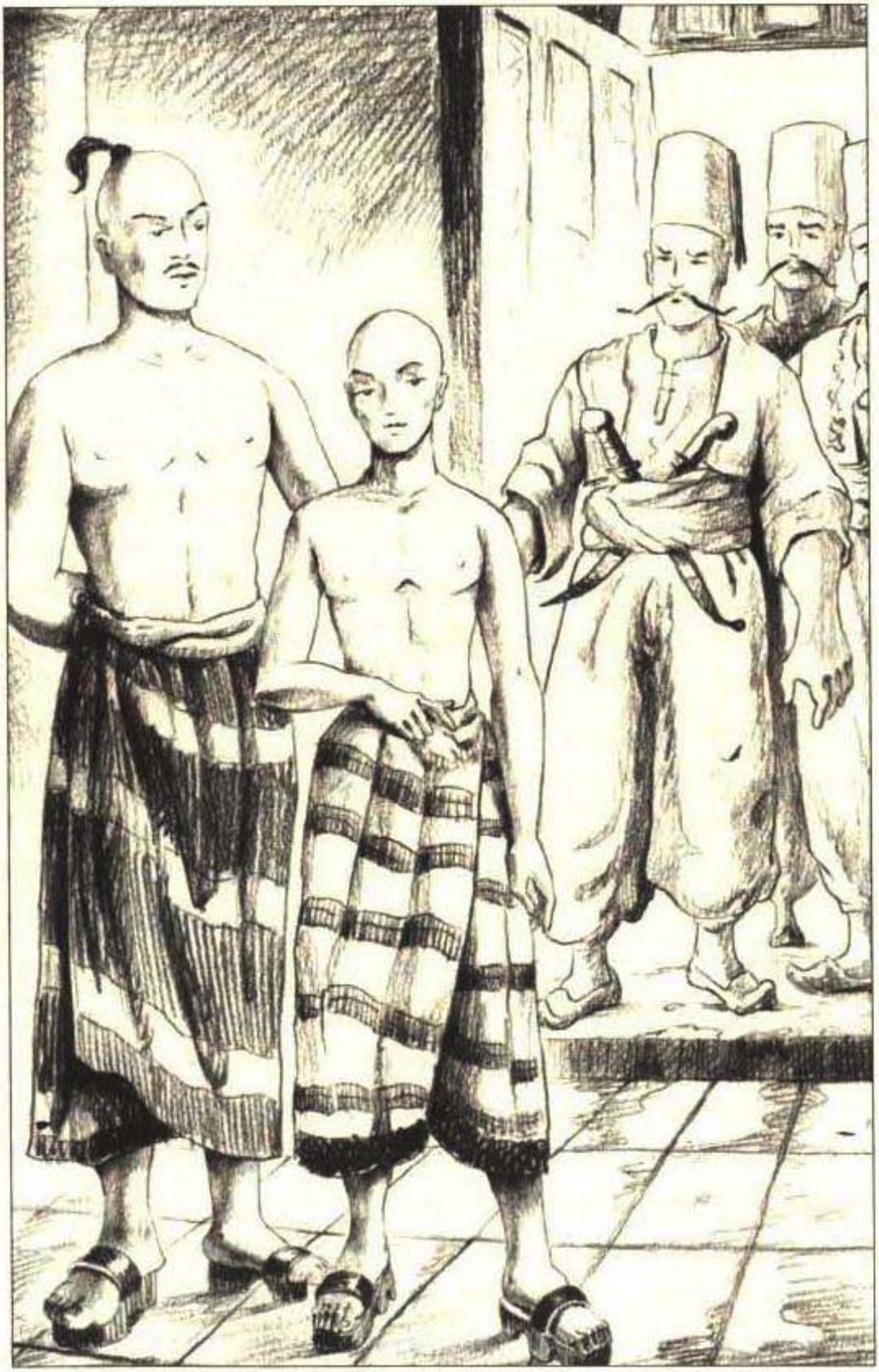
Odada çocuğunun belinden peştamalı çekip alınca oğlanın erkek olmadığı meydana çıktı.

Hamam kubbesi fıldır fıldır dönmüş ve Bostancıbaşı Ferhad Ağa'nın beyni üstüne çökmüştü. Müslüman adamın çenesi kenetlenmiş, güçlükle sordu:

– Senin adın Hatice midir?

Anadan doğma çıplak ve henüz on dört yaşında olan, saçları oğlan başı gibi kesik kız yahut genç kadın elleriyle çıplak vücudunun neresini örteceğini şaşırarak diz çöktü ve inler gibi, "Belî" dedi; "Evet" demektir.

Aslında ise telaşına lüzum yoktu, zira Ferhad Ağa ile çorbacı ve hamamcı ağalar, civelek oğlanın kadın olduğunu gördükten sonra gözlerini o çıplak vücut üstünden derhal çekmişlerdi, bu üç hakikî Müslüman'ın gözleri haram, kerahet ve günah üzerinde asla duramazdı. Ferhad Ağa çorbacı ile hamamcıya:

Yeniçeri Zehir Ali ile civeleği Mustafa, ikisi de Kolluk Hamamı'nda bir peştamalca çıplaktı.

– Ben on gündür bu kahpeyi ararım, dedi. Hüda'ya kasem ki, bu avradı saçın kesmiş, civelek zeynine girmiş ve yeniçeriler hamamında hiz oğlan misali üryan bulacağım aklımdan geçmezdi. Şimdi burada olduğu gibi yarın ahrette de buna şahadet eder misiniz?

Yalnız o iki ağa değil sahneye uzaktan şahit olmuş hamam uşakları ile birkaç yeniçeri de:

– Ederiz! dediler.

Ferhad Ağa cellatlara döndü:

– Boğun kahpeyi! dedi.

Dev gibi iki cellat camekân odaya girdiler, perdesini çektiler.

Cellatlar gelmeden Küçük Hatice belki de korkusundan ölmüştü.

Namus davası

Vakanın aslı şuydu; asırlarca sürecek cemiyet yaralarından biriydi:

Aksaray'da Muradpaşa Camii'nin imamı Hafız İlyas Efendi'nin iki karısı vardı. Altmışını aşmış olan imam efendinin hali vakti yerindeydi, vücut yapısı da çok sağlamdı, damızlık koç, boğa gibiydi. Şeriat da dört nikâha kadar izin verdiği için gönlü bir körpe kız arzulamış, mahallesinden fakir bir eskicinin henüz on üç-on dört yaşında bir çocuk olan Hatice adındaki dilber kızını üçüncü zevce olarak almış ve sineyi muhabbetine çekmişti.

Kızın kadın çizgileri henüz gelişmemişti, göğsü topluca bir oğlan göğsünden farksız, hemen dümdüz olan Hatice'yi dedesi yerinde bir adamla evlendirmek o eski çağların tabiî görülen münasebetsizliklerindendi. Narin, zarif, güzel Hatice eskicinin kulübesinden imamın evine boynu bükük bir mor menekşe gibi gelin gitmişti. Esir pazarından alınmış bir cariyeden farksızdı. Daha haftasın-

da üç kadın hamama giderlerken, iki yaşlı ortağı hamam bohçalarını cariyelerinin değil, Hatice'nin koltuğuna vermişlerdi.

Evlendiğinin ilk ayı içinde, belki o hamam günü, giderken yahut dönerken, belki başka bir gün komşu gezmesinde, çarşı alışverişinde ve yine iki ortağının bir adım arkalarında halayık gibi yürürken yolda Yeniçeri Zehir Ali'yle karşılaşmışlardı.

Zehir Ali'nin kara kara gözlerinin bakışı gönül evi talan eden yıkıcı Tatar akıncıları gibiydi. Küçük güzel Hatice'nin yaşmak altında alevli bakışı bu şahin başlı, koşarlı, uçarlı, baldırı çıplak yalınayaklı bekâr uşağının gönül evi çatısını tutuşturuvermişti.

Göz göze geldikleri anı, yine Edirneli Nazmi'nin bir beyiti anlatır:

"Gönlüm karasın aç, ey yüzü ak;
Gel, su gibi bir benden yana ak!"

demişti.

Hatice'nin o gece rüyasında genç ve güzel yeniçeriyi gördüğü muhakkaktır ve gözlerini açtığı zaman, Zehir Ali'nin karanfil bıyıklı dilber yüzü yerine altmış beşlik imam efendinin gülyağı kokulu çember sakalını görmek herhalde korkunç tecellidir.

Bu karşılaşmanın ve ateşli bakışmanın üstünden çok geçmedi, iki gün sonra Muratpaşa semtinde bir haber çalkalandı. Bir yeniçeri neferi İmam Hafız İlyas Efendi'nin küçük güzel karısını kaçırmıştı.

İmam efendiyle beraber mahalle namusu da şahlanıverdi; semtin ileri gelenleri arkalarına taktıkları 1 000'den fazla Aksaraylı ile Paşakapısı'na giderek ırz ve namus davasında bulundular, vakayı anlattılar:

– Irzımız, namusumuz yeniçeriye emanetken Müslüman'a bu ihanet ve şenaat olur mu?

– Kaldı ki, bir veziri alişanın camiinde imam olan sulehadan bir hafızı Kuran'ın ehli, helali ola...

– Devletli Vezir!.. Hacı Bektaş Ocağı'nın namusuna dahi kara çalmış şeririn eşeddi siyasetle hakkından gelinsin!..

– Ve hem dahi o kahpenin cezasını veresin!.. dediler.

Sadrazam Koca Sinan Paşa'ydı. Kendi çıkarından başka hiçbir şey düşünmeyen, bir koca kallaş, gaddar, zalim, kanlı adamdı, son derecede kurnazdı; ırz ve namus meseleleri üzerindeki titizliğinden değil, kadın kaçıran garip bir yeniçeri neferini buldurup derhal idam ettirmek suretiyle halk arasında nam almak için vakaya aşırı alaka gösterdi:

– Müslümanlar, sakin olun, ben onları bulur ve gereği gibi haklarından gelirim! Şu sakalımızı din ve devlet yolunda padişahımıza ve padişahımızın siz kullarına hizmet ile ağarttık, benim zamanımda şeri şerife karşı gelir ırz ve namus uğrusu yaramazlara aman yoktur!.. Hele şimdi dağılın!.. dedi.

Ferhad Ağa'nın havan topu

Ferhad Ağa ise, genç kadının kocası Hafız İlyas Efendi'den başladı:

– Karını kaçıranın bir yeniçeri olduğunu nereden biliyorsun? diye sordu.

İmam sıkılarak anlattı:

– Sabah namazına camiye gittim, evden çıktığımda iki büyük zevcem ve iki cariye uyurlardı, o gece Hatice'nin odasında olduğumdan yalnız o uyanıktı, beni kapıdan uğurlarken "Varayım ablalarımı namaza kaldırayım" dedi, namazdan eve döndüğümde ise Hatice'nin benim ardımdan sokağa çıkıp kaçtığını öğrendim. Vaka mahalleye yayılınca Sarac Hasan geldi, benimle mahrem görüşüp,

"İmam Efendi, bu sabah namaza geç kaldım, koşa koşa gelirken, bir avrat gördüm, bir şahbaz yeniçerinin peşine takılmış giderdi, ne olsa gerek diye merak ettimse de namaz vakti geçeceğinden peşlerine düşmedim, sonra senin hatununun firarını işittiğimde bildim ki, yeniçeriyle giden odur; karanfil bıyıklı, yirmi yaşlarında gayetle nümayişli delikanlıydı" diye nakletti...

Bunun üzerine Yeniçeri Ocağı'nın vukuat defterinden yaramazlık ve uygunsuzluklarıyla tanınmış yüze yakın yeniçerinin isimlerini çıkarttı, hepsini takip ettirdi, çoğu evvela görgü şahidi saracın tarif ettiği adama benzemiyordu, bu meselede hepsi temize çıktılar.

Yeniçeri kılığına girmiş bir serseri olmak ihtimaliyle koca şehir semt semt, karış karış arandı; bekâr odalarına, hanlara, bütün şüpheli yerlere baskınlar yapıldı. Halleri şüpheli 500'den fazla kadın toplandı, imam efendinin diğer iki zevcesine gösterildi, hatunlar; "Hatice bu değildir..." dediler.

İstanbul'un iki geçit noktası olup ismini kaydettirmeden kimsenin aşamayacağı, geçemeyeceği iki karakol vardı. Anadolu'da Bostancıbaşı Köprüsü, Rumeli'de Küçükçekmece Köprüsü; oralara da emirler gönderildi. Limandaki iskeleler de tutulmuştu. Ferhad Ağa "Şu avrat kuş olup uçmadı, balık olup deryaya dalmadı, ya ki köstebek gibi toprağa girmediyse elimden kurtulamaz..." dedi.

Son aranacak yer olarak Üsküdar'a geçmişti ve aradığını orada, hiç ummadığı bir sürat ve kolaylıkla bulmuştu.

Küçük Hatice'yi Kolluk Hamamı'nda, hamamcı ağanın camekân odasında boğan cellatlar, biçarenin çıplak cesedini bir çuvala koyarak yeniçeri kolluğuna götürdüler, gece çuvala ağır taşlar bağlanacak ve kayıkla Kız Kulesi açığına götürülüp akıntıya bırakılacaktı.

Zehir Ali'ye gelince, Ferhad Ağa giyinmesine müsaade etmedi, kolları arkasına çevrilip kıskıvrak bağlandı; hamamdan, belindeki peştamalla çıplak çıkarıldı.

Baskın duyulmuş, bütün bekâr odaları, hanlar, kahvehaneler ve koca çarşı boyu boşalmış, Kolluk Hamamı ile iskele arasındaki meydana binlerce meraklı birikmiş ve hâlâ da koşup gelenlerle kalabalık artmaktaydı. Yeni gelenler:

– Ne vardır?.. Ne olmuştur?.. diye soruyordu.

Hiç kimse hiçbir şey bilmediği halde bir şeyler yakıştırıp atıyordu:

– Hamamda kan olmuş...

– Bir dilaver yeniçeriyi vurmuşlar...

– Yok, hamamcı ağayı vurmuşlar...

– Kan olmamış, bazı yaramazlar toplanmış, hamamda fitne maddesi konuşurlarmış...

– Yeniçeri ile sipahi arasına kılıç düşecekmiş...

– Benim duyduğum, balaban leventleri fahişe avrat götürüp hamamda meclis kurup ol avratları oynatırlarmış...

– Casus maddesiymiş...

– Hamamda kalpazanlar varmış, akçe basarlarmış...

– ...

– ...

Çorbacı ağa maiyetindeki yeniçerilerle kalabalığın arasından güçlükle yol açabildi Zehir Ali kendisini götüren bostancılara ayak direyip güçlük çıkarmadığı halde hemen her adımında sille ve yumrukla hırpalanıyordu ve laf çemberleri de yine dalga dalga açılıyordu:

– İşte katil budur...

– Beş adam kesmiş...

– Bre katil olsa elinde, yüzünde, üstünde kan olur...

– Bre ben bu şahbazı bildim, 59'un Zehir Ali'dir...

– Tamam odur...

– Bre siyasete niçin götürürler?..

– Yaramazdır...

– Allah taksiratını affetsin...

– ...

– ...

Hatta sille yumruk sürüp götüren bostancılar da dahil, herkes Zehir Ali'nin iskele önünde idam olunacağını tahmin ediyordu, fakat Bostancıbaşı Ferhad Ağa:

– Bu melunu kayığa koyun, Tophane'ye götürürüm... dedi.

Ferhad Ağa kesin kararını vermişti, delikanlıyı işkenceyle idam ettirecekti, fakat bilinen işkencelerin hepsini azmsıyordu, Zehir Ali'nin suçu katmer katmerdi:

Zina!..

Bir Müslüman'ın nikâhlı karısını kaçırarak zina!..

Hafızı Kuran bir imam karısıyla zina!..

Bir Müslüman kadınını soyarak kestirerek oğlan kılığında dolaştırma!..

Bir Müslüman kadınını soyarak bir peştamalla erkekler hamamında üryan olarak teşhir!..

Aşiftesini civelek yazdırıp Yeniçeri Ocağı'nın namusunu lekeleme!..

Ferhad Ağa Üsküdar'dan Tophane'ye geçinceye kadar Zehir Ali için işitilmemiş, görülmemiş bir idam şekli düşündü. Tophane'de Zehir Ali'nin evvela ayak, bacak, diz kemikleri kırıldı, belden aşağısı kanlı bir et külçesi haline geldi. Sonra yarı ölü bir halde yağlı paçavralara sardılar ve bir havan topunun ağzına güllе gibi tıkadılar ve topun fitiline ateş verdiler.

– Bu melunu derya ve toprak kabul etmez!.. diyen Ferhad Ağa, Zehir Ali'yi bin parça olarak havaya savurdu.

Sözlük

A

Abit: **1.** Tapan, Allah'a kulluk eden. **2.** Kendini adayan, kul olan.
Aksayı memalikî: en uzak ülkeler.
Amil: yapımcı.
Ayş ü işret: yiyip içip eğlenme.

B

Bahşi kalenderî: cömertçe dağıtma.
Bedmezhep: kötü mezhepten olan kişi.
Bendegân: köleler, kullar.
Beniâdem: âdemoğulları, insanoğlu, insanlar.
Berdar: asılmış.
Bezzaz: bezci, manifaturacı.
Bidayet: başlangıç.
Bühtan: iftira, yalan yere suçlama.

C

Cenbiye: belin yan tarafına asılan Arap kaması.
Cilasun: **1.** Kahraman yiğit. **2.** Eli çabuk, becerikli.

Ç

Çağşır: erkek şalvarı.
Çalak: çevik.
Çarebru: "dört kaşlı" anlamına gelir. Bıyıkları yeni terleyen gençler için kullanılırdı.

Çerge: küçük, derme çatma çadır.
Çöğür: bir tür saz.

D
Diba: motif atkılarında kalıptan sırma, sim gibi altın ve gümüş iplikler kullanılarak dokunmuş ipekli kumaş.
Duhteri: kızlık, bekâret.

E
Edibane: edeplice, yazarca.
Encam: nihayet, son.
Enisi ruh: ruh dostu, ruha yakın gelen, beğenilen.
Esiri firaş: yataktan kalkamayan, hasta.
Eşeddi siyaset: en şiddetli siyaset, en sert siyaset.
Eşet: en şiddetli, en güçlü.

F
Faş etmek: açığa vurmak.
Feraset: anlayış, seziş, sezgi, zekâ.
Filar: eski bir cins hafif terlik.
Futa: peştamal.

G
Gabi: anlayışı kıt, duyarlılıktan, zekâ kıvraklığından yoksun kimse; ahmak, ebleh.
Gılman: tüyü bıyığı çıkmamış delikanlılar, gençler.
Gulgule: gürültü, şamata.

H
Halas etmek: kurtarmak.
Hanende: şarkıcının eşanlamlısı.
Hanüman: ev, ocak.
Harfendazlık: söz atma, kinayeli söz söyleme.
Hezele: serseri, serseri güruhu.
Hiz: ibne, puşt.
Hulul: 1. Gelip çatma. **2.** Girme.
Hüsün: güzellik, iyilik.

İ

İnkıraz: batma.
İntizar: bekleme, gözleme.
İrşat: **1.** Doğru yolu gösterme. **2.** İrfan sahibi birinin bir kimseye tarikatı ve Tanrı yolunu göstermesi.
İstifraş: yatağa alma, beraber olma.
İstintak: soru sorma, sorguya çekme, sorgulama.
İttiham: suçlu olma.

K

Kalenderî: filozofluk; dervişlik; başıboşluk.
Kallaş: kalleş.
Kancabaş: kıyılarda ve nehirlerde çifte kürekle yürütülen ince donanma gemisi.
Kande: nerede.
Kaziye: iş, konu, husus, mesele.
Kerahet: bir şeyi kötü bulup ondan tiksinme, iğrenme.
Kılağılı: zağlı, bileylenmiş.
Kubur tabanca: dolma tabanca.
Küfüv: arkadaş, denk, akran.
Küşade: açık.

L

Lalüebkem: şaşakalmış, donakalmış.
Levent: (levanten'den) **1.** Korsan. **2.** Bir tür deniz askeri. **3.** Akıncı erleri. **4.** XVII. yüzyıldan başlayarak vezirlerin kapısında hizmet eden askerlere verilen genel ad.
Levs: pislik, iğrençlik.
Livata: erkekler arasındaki cinsî sapkınlık, kulamparalık.

M

Mahbubi ziba: güzel erkek.
Mahbup: sevilen, sevgili; erkek sevgili.
Mahut: bilinen.
Maktu: kesin, pazarlıksız.
Makule: cins, tür, çeşit.

Matlap: istek.
Matruş: sakalsız, sakalı tıraş edilmiş.
Meclup: tutkun, bağlı, aşırı vurgun.
Mesture: saklı, örtünmüş kadın.
Mevkuf: bağlı tutuklu.
Muhammes: her bendi beş mısralı olan manzume.
Muhip: dost.
Mukarrer: kararlaştırılmış.
Murahık: Buluğ çağına yeni ermiş erkek çocuk.
Mutrip: çalgıcı.
Müfteri: iftira eden, suç yükleyen.
Müheykel: heykelleşmiş, heykel gibi.
Mülukâne: hükümdara yakışacak şekilde.
Müntakim: öç alan, intikam alan.
Müstebit: zorba, despot.
Müşekkel: şekli, kalıbı, kıyafeti yerinde, gösterişli.
Müşrik: birden fazla Tanrı olduğuna inanan, Tanrı'ya ortak koşan.
Müteaffir: bozulmuş, kokuşmuş, çürük.
Müzahrefat: süprüntüler.

N

Nefyi ebet: bir daha dönmemek üzere sürme.
Nevhat: sakalları henüz çıkmaya başlamış genç.
Nigâr: resim kadar güzel sevgili.
Nikap: peçe.

P

Paymal: çiğnenmiş.
Pençeyi afitap: güneş pençesi.
Penes: ziynet altınına benzetilmiş sarı tenekeden pul.
Pırpırı: **1.** Yeniçeri salma erlerinin giydiği, kırmızı çuhadan yapılmış bir tür cüppe. **2.** Hovarda, çapkın, uçarı.
Potur: üst kısmı özellikle arkası geniş, dizkapağından başlayarak bacağı sıkıca saran bir tür pantolon.

R

Rical: belli mevki sahibi kimseler.

Rintmeşrep: kalender, derviş yaradılışlı.
Riyazet: dünya işlerinden el etek çekme, nefsi köreltme.
Ruhnevaz: ruhu okşayan.
Rumiye: Kadirî tarikatının bir kolu.

S
Safizm: kadın eşcinselliği.
Sahtiyan: deri.
Salabet: **1.** Sağlamlık, peklik. **2.** Metanet, dayanıklılık.
Sanavber: Çamfıstığı ağacı.
Sarıca: taşrada görev yapan Osmanlı paşalarının ücretli başıbozuk askerlerine verilen bir ad.
Sefayı hatır: iç rahatlığı.
Sekban: Yeniçeri Ocağı'nın 65. Ortası'nı oluşturan bir asker sınıfı. Daha sonra paşaların ücretli askerleri için de kullanıldı.
Serapa: baştan ayağa, bütün olarak.
Suleha: salih, iyi, yarar, selahiyetli, günah işlemeyen.
Süluk: **1.** Bir yola girme, hususi bir sınıfa katılma. **2.** Bir tarikata girme.

Ş
Şabbı emret: sakalsız, sakalı çıkmamış genç.
Şahbaz: yiğit, kahraman, cesur.
Şakirt: öğrenci, çırak, yamak.
Şeddadî: çok büyük ve sağlam yapı.
Şedit: sert, şiddetli, katı, zorlu.
Şehlevent: boylu boslu, şen, güzel genç.
Şehrayin: büyük şenlik.
Şenaat: kötülük.
Şerir: kötü, hayırsız kimse.
Şetaret: neşe, sevinç, coşku.
Şifayap: iyileşmiş, şifa bulmuş.
Şule: alev, yalım.

T
Tarik: yol.
Taze ru: genç yüz.

Tecennün etmek: delirme, çıldırma.
Tekellüm: konuşma, söyleme.
Tenkil: **1.** Herkese örnek olacak bir ceza verme. **2.** Düşmanları zararlı kimseleri topluca ortadan kaldırma.

U

Uğrulamak: çalmak.
Uğrunkapı: kalelerde, tehlike anında kaçmak ya da dışarıdaki düşmana gizlice baskın yapabilmek amacıyla açılmış gizli kapı.
Urban: çöl Arapları, Bedevîler, aşiretler.

Ü

Üftade: düşmüş, düşkün.
Ülfet: alışma, dostluk görüşme.

V

Vukuf: anlama, bilgi, biliş, bilme.

Y

Yârı gar: çok vefalı arkadaş.

Z

Zağlı: bileylenmiş.
Zahit: Dinin buyruklarını yerine getirip, yasak ettiklerinden sakınan kimse.
Zeberdest: maharetli, el becerisi yüksek.
Zeynî: süslü.

İçindekiler

Reşad Ekrem Koçu **7**
İbrahim Voyvoda **11**
Emir Talha **43**
Topçu Emin **71**
Köçek İbo **97**
Civelek Mustafa **121**
Sözlük **137**